

İŞ VE TEKNİK EĞİTİMİ DERSLERİNDE
TEKSTİL VE DOKUMADAN
YARARLANMA

Selda KOCABIYIK
Yüksek Lisans Tezi

Eskişehir 2001

İŞ VE TEKNİK EĞİTİMİ DERSLERİNDE
TEKSTİL VE DOKUMADAN YARARLANMA

Selda KOCABIYIK

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Danışman: Yard. Doç. Dinçer ÖZEN

Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Ekim 2001

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

İŞ VE TEKNİK EĞİTİMİ DERSLERİNDE TEKSTİL VE DOKUMADAN YARARLANMA

Selda Kocabıyık

Resim-iş Eğitimi Anasanat Dalı

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ekim, 2001

Danışman: Yard. Doç. Dinçer Özen

“İş ve Teknik Eğitimi Derslerinde Tekstil ve Dokumadan Yararlanma” adlı Yüksek Lisans tezinde, tekstil ve dokuma nedir?, tekstil ve dokumanın üretimi, sanat açısından nerelerde kullanıldığı, sınıf içi çalışmalarda öğrencilerin biçimlendirme işlerinde iplik ve kumaş parçalarından yararlanarak yaratıcı çalışmalar ortaya koymaları, temel tasarım öğelerini öğrenerek yaratıcı düşünmeyi öğrenmeleri için tekstil ve dokumadan nasıl yararlanacakları araştırılmıştır.

Giriş bölümünde İlköğretim Okulları İş ve Teknik Eğitimi dersinin önemi, amaçları, genel ve özel amaçları, dersin gelişimi doğrultusunda hangi ünitelerde tekstil ve dokumadan yararlanılacağı, öğrencilere tekstil ve dokuma ile neler kazandırılacağı, iş ve teknik eğitim derslerinde tekstil ve dokumanın kaçınıcı sınıf öğrencilere gösterileceği ve temel tasarım öğelerinin konuları açıklanmış, tarama modeli uygulanmıştır.

Bölüm ikide ise tekstil ve dokuma, tekstil ve dokumanın tarihçesi, eğitimdeki önemi, temel tasarım öğeleri, yaratıcılık; ilköğretim okulları İş ve Teknik Eğitimi derslerinde tekstil ve dokumadan yararlanarak öğrencilere hem eğlenerek hem de öğrenerek yaratıcı çalışmalar, bilgiler ve örnek çalışmalar aktarılmıştır.

ABSTRACT

In this thesis, which is entitled as “Textile and Weaving in Work and Technical Education Lessons”, the meaning of textile and weaving, the production of the textile and the weaving, the usage of the textile and the weaving in art, how students benefit from textile and weaving for producing creative studies by using thread and cloth pieces in shaping works, how to think creatively by learning the basic design components have been searched.

In the introduction part, the importance of Work and Technical Education (Trainius) Lessons in Primary Schools and its private and general goals were emphasized. Furthermore, in which units the textile and weaving will be utilized, the benefits of the textile and the weaving for the students, in which classes the textile and weaving will be taught and the content of the basic design components were explained, scanning method have been applied.

The second part, the history of textile and weaving, its importance in education, the basic design components, creativity, creative studies, information and sample studies have been given to the students by being trained and enjoyed in Technical Education Lessons in primary schools.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Selda KOCABIYIK'ın "İlköğretim Okulları İş ve Teknik Eğitimi Derslerinde Tekstil ve Dokumadan Yararlanma" başlıklı tezi/...../2001 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca, Resim-iş Eğitimi Anasanat Dalı'nda, Yüksek Lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Adı Soyadı**İmza**

Üye (Tez Danışmanı): Yard. Doç. Dinçer ÖZEN

Üye

Prof. Atilla Atar

Üye

: Yard. Doç. Özlem Erbaş

Doç. Dr. Coşkun BAYRAK
Anadolu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

	sayfa
ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI	iv
ÖZGEÇMİŞ	v
BÖLÜM	
1. GİRİŞ	
1.1. M.E.B.'na Bağlı Mesleki ve Teknik Öğretim Okul ve Kurumlarında Tekstil Eğitimi	1
1.1.1. İnsangücü Niteliğinin Yükseltilmesine Yönelik Yaklaşımlar	3
1.2. M.E.B. Mesleki ve Teknik Öğretim Okul ve Kurumlarında Tekstil ve Hazır Giyim (Konfeksiyon) Meslek Alanlarındaki Eğitim ve Öğretim Çalışmaları	5
1.2.1. Kız Teknik Öğretim Okulları	7
1.2.2. Erkek Teknik Öğretim Okulları	8
1.3. İş Eğitiminin Amaçları	9
1.3.1. M.E.B. İş ve Teknik Eğitimi Dersi Genel Amaçları	12
1.3.2. M.E.B. İş ve Teknik Eğitimi Dersi Özel Amaçları	12
1.4. İş ve Teknik Eğitimi Dersinin Önemi	13
1.4.1. İş ve Teknik Eğitimi Dersinin Gelişimi	13
1.5. İş ve Teknik Eğitimi Dersinde Tekstil ve Dokuma ile Öğrencilere Kazandırılacak Özellikler	15
1.6. İş ve Teknik Eğitimi Dersinde Tekstil ve Dokuma Çalışmalarının Öğrencilere Sağlayacağı Yararlar	16
1.7. Problem	16
1.8. Amaç	18
1.9. Önem	18
1.10. Varsayımlar	19
1.11. Sınırlılıklar	19
1.12. Tanımlar	19
1.13. Yöntem	20
1.13.1. Araştırma Modeli	20
1.13.2. Evren ve Örneklem	20
1.13.3. Verilerin Toplanması	20
1.13.4. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması	20
2. TEKSTİL VE DOKUMA	21
2.1. Tekstil Maddelerinin Tanıtılması	21
2.2. Tekstil ve Dokumanın Tarihçesi	30

2.2.1. Türkiye’de El Dokumacılığı	31
2.3. Temel Tasar Eğitimi ve Önemi	35
2.4. Görsel Eğitimin İçerikleri	36
2.4.1. Konu	36
2.4.2. Düzenleme (Kompozisyon)	36
2.4.3. Form: “Biçim”	37
2.4.4. Nokta	37
2.4.5. Çizgi	38
2.4.5.1. Çizgisel İfade Zıtlıkları	38
2.4.6. Form	39
2.4.7. Denge	40
2.4.7.1. Bütün İçinde Formlarda Tek Olma	40
2.4.8. Açık-Koyu ve Orta Ton	40
2.4.9. Hacim, Hacimler	41
2.4.10. Doku	42
2.4.11. İç Yapı	44
2.4.12. İki Boyutta Plan Kavramları	45
2.4.13. Renk	45
2.4.13.1. Uygun Renkler	47
2.4.13.2. Renklerin Birbirlerine Etkileri	47
2.4.13.3. Renk Kontrastları (Çelişkiler-Zıtlıklar)	48
2.5. Yaratıcılık	51
2.5.1. Yaratıcılığı Engelleleyen Faktörler	52
2.5.2. Yaratıcı Tutum ve Davranışlar	53
2.6. Öğrenci Uygulamaları	53
2.6.1. Renkli Kağıtlarla Hasır Dokuma	54
2.6.2. Renkli Kağıtlarla Değişik Biçimde Keserek Dokuma	56
2.6.3. Basit Dokuma Tezgahı Yapma	57
2.6.4. Çerçeve Tezgahı Yapma	58
2.6.5. Üçlü Düz Örgü Yapma	59
2.6.6. Kemer Dokuma	60
2.6.7. Boncuklarla Çiçek Dokuma	62
2.6.8. Karton Üzerine Desen	63
2.6.9. Rafya ile Kutu Yapma	65
2.6.10. Telis Dokuma Çalışması	66
2.6.11. Etamin Üzerine Tığ ile Dokuma	67
2.6.12. Etamin Pano Çalışması	68
2.6.13. Filografi	69
2.6.14. Haraşo ile Örölmüş Çuval İpinden Çanta	70
2.6.15. Kumaştan Gül Yapma	71

2.6.16. Kumaştan Alp Yıldızı Yapma	72
2.6.17. Kumaştan Tatula Çiçeği Yapma	73
2.6.18. Kumaştan Unutma Beni Çiçeği Yapma	74
2.6.19. Kumaştan Papatya Yapma	75
2.6.20. Kumaştan Köpek Gülü Yapma	76
2.6.21. Kumaştan Filbahar Yapma	77
2.6.22. Kumaştan Manolya Yapma	78
2.6.23. Kumaştan Manisa Lalesi Yapma	79
2.6.24. Kumaştan Ayçiçeği Yaprağı Yapma	80
2.6.25. Aplike Çalışması	81
2.6.26. Oyuncak Dikimleri	82
2.6.27. Kelebek Koleksiyonu	83
2.6.28. Yumuşacık Ayılar	84
2.6.29. Canavar Ayakkabı	85
2.6.30. Çuval Kumaş ve Tahta Boncuklarla Yastık Yapma	87
2.6.31. Kumaş Boyama Tekniği	88
2.6.32. Kabartma Boyalarla Desenlemeler Yapma	89
2.6.33. Ebru Çalışması	91
2.6.34. Mum Batik Çalışması	92
2.6.35. Bağlama Katlama Tekniği	94
2.6.36. Bağlama Batik ile Tişört Boyama	95
2.6.37. Makrame Pano Yapımı	96
SONUÇ	98
ÖNERİLER	101
EKLER	102
KAYNAKÇA	116

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Bu bölümde araştırma probleminin açıklanmasına, araştırmanın amaç, varsayım, sınırlılıklar ve tanımlarına yer verilmiştir.

1.1. Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Mesleki ve Teknik Öğretim Okul ve Kurumlarında Tekstil Eğitimi

Bilindiği üzere, bilim ve teknolojide çok hızlı gelişme ve değişimler olmaktadır. Bu durum; bilgi, teknoloji ve iletişim toplumu olma, daha kaliteli ve ucuz mal ve hizmet üreterek iç ve dış pazarlarda rekabette üstünlük sağlama yolunda özellikle gelişmiş ülkeler arasında amansız ve acımasız bir yarış, giderek artan bir hızla devam ettirmektedir.

Bu bakımdan eğitim, özellikle mesleki ve teknik öğretim giderek stratejik bir önem kazanmaktadır. Bunun içindir ki en gelişmiş ülkelerin bile eğitim sistemlerini, yeniden gözden geçirme, daha yüksek oranda ve nitelikli mesleki-teknik öğretim ağırlıklı yeni bir eğitim sistemi oluşturma ve hayata geçirme amacıyla bir arayış içine girmişlerdir.

Uluslararası rekabette üstünlük sağlayabilmek için büyük düşünmek zorunda olan ülkemizin, mal ve hizmet üreten endüstriyel alanlarda meydana gelen teknolojik gelişmelere ve değişmelere uyumlu, alanında uluslararası standartlarda teknik bilgi ve becerilerle donatılmış, sadece teknoloji alan, kullanan değil teknoloji üretebilen ve satan teknik insan gücünün yetiştirilmesi büyük önem arz etmektedir.

Ülkemizin de; bu çok önemli gelişme ve değişimler doğrultusunda, ülkelerarası yarışta mutlaka başarılı olması ve yeniden yapılanmada layık olduğu saygın yerini alması için; mesleki ve teknik öğretim sistemimizin, çağın gereklerine uygun olarak iş hayatımızın ihtiyaçlarını karşılayabilmesi amacıyla geliştirilerek yaygınlaştırılmasında toplumumuzun her kesiminin ve yetişmiş her insanımızın katkısına ihtiyaç duyulmaktadır.

Kalkınma planlarında ve hükümet programlarında insan gücü, eğitim ve istihdam ilişkisinin sağlıklı, dengeli ve dinamik bir yapıya kavuşturulması suretiyle toplumumuzun mesleki ve teknik alanlarda eğitim ve öğretim ihtiyacının karşılanması, ortaöğretimin mesleki-teknik öğretim ağırlıklı bir yapıya kavuşturulması en önemli hedeflerden birisidir.

Bu hedefe ulaşmak için, mesleki ve teknik öğretim okul ve kurumlarımızın geliştirilerek ülkemizin genelinde yaygınlaştırılması, niteliğin yükseltilerek gelişmiş ülkelerdeki standartlara ulaştırılması, hatta daha ileriye götürülmesi, bu alanda daha çok gencimizin öğrenim görmesi, mevcut kaynakların daha rasyonel şekilde kullanılması ve yeni kaynakların yaratılması, en az kaynak kullanarak en çok yarar sağlanması

çalışmalarına önem, öncelik ve ağırlık verilmektedir.

Mesleki ve teknik öğretimin;

- . Değişik kademelere dayalı kişilerde hayat boyu hizmet veren, sürekliliği olan bir eğitim süreci olması,
- . Teori ve pratik bütünlüğü taşıması,
- . Başarısının, mezunlara kazandırılan mesleki yeterliliklerin istihdam alanlarının ihtiyaçlarına uygunluğu ile ölçülmesi, sebepleri ile plan ve sürekli gelişmeye açık tutulması gereklidir.

Ülkemizde tarım, sanayi ve hizmet sektörlerindeki mal ve hizmet üretiminde verimliliğin artırılmasında, sektörün gerek duyduğu eğitilmiş insangücü kaynağının katkısı inkar edilemez.

Bu sebeple, işgücü piyasası ihtiyacını karşılamamanın, daha ucuz ve kaliteli mal ve hizmet üreterek iç ve dış pazarlarda rekabette üstünlük sağlamanın yolu mesleki ve teknik öğretimden geçmektedir.

Sektörlere göre değişim göstermekle beraber genelde, özellikle sanayi sektöründe emek-yoğun istihdam uygulaması mevcuttur.

Türkiye’de hızlı nüfus artışına paralel olarak, insangücü piyasasına katılan ve iş bekleyen nüfusta da artış olmaktadır. Bu durum, bir taraftan emek ve yoğun istihdam uygulamasına devam edilmesi zorunlu hale getirmekte ise de, uluslararası rekabette yer almayı ve üstünlük sağlamayı hedefleyen ülkemizin teknoloji yoğun veya yüksek teknoloji (çağdaş teknoloji) uygulamalı istihdama da önem verilmesi gerekmektedir.

Ucuz, kaliteli mal ve hizmet üretiminde yüksek teknoloji kullanımında, yüksek teknolojiyi transfer edip kullanma yerine; bu teknolojiyi üretme, kullanma ve satma politikaları üretilmeli ve geliştirilmelidir.

Nereden bakılırsa bakılsın, başta hızlı nüfus artışı olmak üzere;

- . İş gücü piyasasının ihtiyaçlarının karşılanması,
- . İşsizliğin azaltılması,
- . Daha ucuz mal ve hizmet üretilmesi,
- . Üretimde verimlilik ve kalite artışının sağlanması,
- . İç ve dış pazarlarda rekabet gücünün yükseltilmesi,
- . Çağdaş teknolojinin izlenmesi, yorumlanması, mal ve hizmet üretimine katkıda bulunulması,
- . Giderek insanlığın ortak malı haline gelen yüksek teknoloji üretimine katkıda

bulunulması,

- . Kaynakların etkinlik, verimlilik ve rasyonellik esaslarına göre kullanılması,
- . Hızlı, istikrarlı ve sağlıklı bir ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilmesi,
- . Kısaca, ülkemizin gelişmiş ülkeler arasında hatta onların ilerisinde yerini alması hedefleri dikkate alındığında, bu hedeflere ulaşabilmek için, mesleki ve teknik öğretimin geliştirilip yaygınlaştırılması, geleceğimiz açısından son derece önemli, öncelikli ve ağırlıklı özelliğe sahip olduğu görülmektedir.

Kalkınma Planlarında ve Hükümet Programlarında belirlenen hedef ve ilkeler doğrultusunda, mesleki ve teknik öğretimin geliştirilip yaygınlaştırılmasına özen gösterilmektedir.

1.1.1. İnsangücü Niteliğinin Yükseltilmesine Yönelik Yaklaşımlar

Ülkemizin, 1980'lerden beri kapalı ekonomiden dışa açık serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecindedir. İhracata yönelme stratejisi ile yürütülen piyasa ekonomisi, yurt içi ve yurt dışı pazarlarda rekabete dayalıdır. Rekabette ise, verimlilik artışı, düşük maliyet, kaliteli mal ve yeni teknoloji en önemli unsurlardır. Bütün bunlar ise, ancak her meslekte ve mesleğin her kademesinde nitelikli insangücü ile kazanılabilecektir. Ekonomimizin gösterdiği bu gelişmeye paralel olarak çıkarılan 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu ile nitelikli işgücü yetiştirilmesinde önemli adımlar atılmıştır.

Bilgisayarın gelişimi, otomasyon ve yüksek teknoloji, endüstrisinin ve çalışanların geleceğini belirlemede önemli bir öge olmakta, genel olarak dünyada, özel olarak Türkiye'de üretim politikası tamamen yeni bir biçime dönüşmektedir. Hızlı bir değişimin görüldüğü dünyamızda; bu değişmeye ayak uydurabilmenin, belli bir tempo tutturularak yetişmenin yolu, ülkemizin tüm kaynaklarını harekete geçirerek yeterli sayıda ve nitelikli yetişmiş insangücüne erişmektir.

Bilim ve teknoloji üretmek, ancak yüksek nitelikli ve mevcut insangücünün çok iyi değerlendirilmesi ve kullanılması ile sağlanabilir. Bu nedenle kalkınmada ihtiyaç duyulan insangücü, gerek sayı ve gerekse nitelik yönünden büyük önem taşımaktadır.

Öncelikle;

- . Ülkenin kalkınması için hangi tür ve düzeyde insangücüne ihtiyaç duyulduğunun,
- . Mevcut nitelikli ve yüksek nitelikli insangücünün sayıca ve nitelikte yeterli olup olmadığının,
- . Yeterli değilse hangi alanlarda insangücü yetiştirilmesine dikkat edileceğinin, belirlenmesi gerekmektedir.

Ülkemizde niteliksiz işgücü işsizliği yaygın olmakla beraber yükseköğretim ve fakülte mezunlarının işsizliği de söz konusudur. Buna karşılık gerek kamu gerek özel kesimde işverenler, istenilen nitelikli işgücü bulamamaktadır. Bir yanda çalıştırılmayan atıl işgücü, diğer yanda istenilen nitelikli işgücü yetersizliği, kalkınmayı geciktirici boyutlara ulaştırmaktadır.

Bu sorunlar insan gücü alanındaki plansızlıktan kaynaklanmaktadır.

Başlıca insan gücü sorunlarını; nitelikli ve yüksek nitelikli işgücüne olan talep ve işgücü fazlalığı olarak ele almak gerekmektedir.

Ulusal düzeyde kısa, orta ve uzun dönemde insan gücü konusunda gerekli önlemlerin alınması, ülkemiz açısından zorunluluk taşımaktadır.

Ülkemizde yıllara göre ihtiyaç duyulan işgücünün sayısal ve niteliksel olarak gerçek yapısının belirlenmesinde ve hangi alanlarda yetişmiş personel eksikliği bulunduğu araştırılması gereği vardır. Böylece ihtiyaç duyulmayan niteliklere sahip elemanların yetiştirilmesi için kaynakların israf edilmesi önlenecektir. Ayrıca, belli bazı görevler için yetiştirilmiş kişilerin, başka görev alanları içinde yeniden yetiştirilmesi ve yeni kaynakların kullanılması engellenecektir. Bu nedenle öncelikle insan gücü envanterinin çıkarılması, insan gücü envanteri ile personel kayıplarının saptanması gerekmektedir.

Her bir "iş" (görev) in ne olduğu, nelerin nasıl yapılması gerektiği ve işin (görevin) istenilen düzeyde yerine getirilmesi için çalışmada (personelde) aranılması gereken her türlü niteliği ve bunun yanında çalışanın sahip olduğu bilgi-beceri ve davranış düzeyi ile işin gerektirdiği bilgi-beceri ve davranış düzeyi arasındaki farkın, yani "eğitim ihtiyacı"nın tespit edilmesine yönelik bir sistem kurularak, çağdaş eğitim yaklaşımı, yöntem ve araç gereçleri kullanarak yaygın ve etkili bir "hizmetçi eğitim" in temin edilmesi yoluyla, yüksek verimlilik, ucuz, kaliteli ve yeterli üretim sağlanacaktır.

İnsan gücü sorunlarını düzenli ve doğru değerlendirmek büyük önem taşımaktadır.

Bunun kapsamında;

- . Ekonominin tüm kesimlerinde nitelikli, özellikle yüksek nitelikli insan gücü ihtiyacının belirlenmesi, insan gücü yetersizliğinin nedenlerinin araştırılması,
- . Niteliksiz insan gücü ve eğitilmiş insan gücü fazlasının belirlenmesi, bu fazlalığın belirlenmesi, bu fazlalığın nedenlerinin açıklığa kavuşturulması,
- . İnsan gücü kaynaklarının geliştirilmesi konusunda, ekonominin çeşitli kesimleri

itibariyle büyüme hedeflerinin belirlenmesi, konularının gerçekleştirilmesi insangücü politikalarının amaçları açısından gereklidir.

Kamu ve özel kesimin, çalışmakta olan insangücünün eğitimi konusunda daha bilinçli olmaları gerekmektedir. Örgün eğitim kurumlarınca insangücüne genel bilgi ve temel zihinsel nitelikler kazandırılmaktadır. Bunun üzerine ayrıca belli işler (görevler) için, gerekli bilgi ve becerilerin kazandırılması ve geliştirilmesi gerekmektedir.

Yetiştirmede sorumluluğun büyük bir bölümü işverene düşmektedir. Bu sorumluluğu bölüştürmede en önemli rol ise devlete düşmektedir.

Örgün eğitimin asıl görevi, insangücünü belli meslekler için hazırlamanın yanı sıra, araştırmacı ve kendini geliştirici kişiler olarak yetiştirmeye hazırlamaktır. Bunun için etkili yeni eğitim teknikleri geliştirilmesine önem verilmelidir.

Eğitimde yapılan yatırımlar, ancak;

. Kalkınma sürecini hızlandırmak amacıyla gerekli olan etkinlikleri için insanların katkısını sağlayacak yeterli özendirme önlemleri varsa,

. Eğitimde mali katkı ve sorumluluğun bir bölümünü asıl işveren kurumlarına kaydırmak için yeterli önlemler alınırca üretime yönelik olacaktır.¹

1.2. M.E.B. Mesleki ve Teknik Öğretim Okul ve Kurumlarında Tekstil ve Hazır Giyim (Konfeksiyon) Meslek alanlarındaki Eğitim ve Öğretim Çalışmaları

Ülkemizde ortaöğretim seviyesindeki mesleki ve teknik öğretim;

- Kız Teknik Öğretim
- Erkek Teknik Öğretim,
- Ticaret ve Turizm Öğretimi

Genel Müdürlüklerine bağlı okul ve kurumlarda gerçekleştirilmektedir.

Bu kapsam içerisinde, Tekstil ve hazır giyim (konfeksiyon) meslek alanları ile ilgili eğitim ve öğretim faaliyetleri, Kız Teknik Öğretim ve Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürlüklerine Bağlı örgün ve yaygın mesleki ve teknik öğretim okul ve kurumlarda değişik tür ve seviyedeki öğretim programları ile yürütülmektedir.

Günümüzde küreselleşme ve bölgesel entegrasyon oluşumlarının yol açtığı rekabet ve uluslararası bağımlılık, ülkemizi radikal dönüşümlere zorlamaktadır.

¹ M.E.B. Mesleki ve Teknik Öğretim Okul ve Kurumlarda Tekstil Eğitimi. (1995), s. 1--7.

Nitelikli olarak eğitilmiş genç nüfus, 2000'li yıllarda Türkiye'nin en büyük avantajı olacaktır. Bu nedenlerle evrensel değerleri gereği gibi anlayabilen, bilgi üretimine katkıda bulunabilen insangücünün yetiştirilmesi gerekmektedir.

Bu çerçevede, ülkemizin tekstil sektöründe iyi yöndeki hızlı gelişmeler, üretim ve ihracattaki hızla artan verilere dayalı olarak, bu alanda yeni teknolojileri bilen ve ilgili teçhizatı kullanan teknik insangücünün yetiştirilmesine Bakanlığımızca önem verilmekte, tekstil eğitimi iç ve dış finansman kaynaklı proje ve protokollerle desteklenmektedir.

Ülkemizde tekstil ve hazır giyim eğitiminin uzun bir geçmişi vardır. 16. yüzyılda tekstil ve konfeksiyon alanlarındaki ilk meslek eğitimi çalışmalarına; kumaş yapımı, giyim ihtiyacını karşılamak üzere terzilik programlarıyla başlanmıştır.

Bakanlığımızca 1927 yılından itibaren; terzilik, moda, biçki-dikiş ve mensucat alanlarında programlar uygulayan okullar açılmış ve ülkemizin planlı kalkınma döneminin başlangıcına kadar bu program türleri örgün ve yaygın olmak üzere ihtiyaçlar paralelinde geliştirilerek yaygınlaştırılmıştır.

1964 yılından bu yana tekstil alanında;

- Terzilik,

- Giyim,

- İplik,

- Dokuma,

- Boya-Baskı-Desen,

- Örgü Teknolojisi,

- Hazır Giyim, (Konfeksiyon)

- Tekstil-Kalite Kontrol,

- Moda Tasarımı,

- Proses gibi branşlar, öğretim programları ve ders araç-gereçleriyle detaylandırılarak, ülkemiz genelinde, tekstil endüstrisinin yaygın olduğu yörelerde, ilgili kamu ve özel sektör kurum ve kuruluşları ile işbirliği protokolleri yapılarak, mesleki ve teknik öğretim okullarında yaygınlaştırılmaktadır.

Sanayileşmekte olan ülkemizde, sürükleyici ve hayati önem taşıyan tekstil, diğer ülkelerle rekabette, kalkınma hızının artmasında çok önemli bir sektör olarak kabul edilmektedir. Bu sektörün temel hammaddelerinin üretiminde, dünyanın sayılı üreticilerinden olan ülkemizde; tekstil sektörü önemli bir avantaja sahiptir.

Bu avantajı iyi değerlendiren tekstil sektörü, son yıllarda çok gelişmiş ve ihracatı ile dünya ülkeleri arasında etkin bir yer edinmiştir. Ülkemizin ihracatındaki genel artış,

büyük ölçüde tekstil ve konfeksiyon ürünleri ihracatından kaynaklanmıştır.

Ülkemizin tekstil sektörü, canlı ve hareketli bir gelişme çizgisi sürdürmektedir.

Bakanlığımızca da yakından izlenen bu gelişmeler paralelinde, tekstil ve konfeksiyon alanlarında eğitim ve öğretim faaliyetlerini sürdüren mesleki ve teknik öğretim okullarının eğitim ortamlarını yeni teknolojilere paralel olarak geliştirmek ve yaygınlaştırmak için, çeşitli iç ve dış kaynaklı proje faaliyetleri sürdürülmektedir.

Bu çerçevede;

1.2.1. Kız Teknik Öğretim Okulları

Tekstil sanayinin uluslararası bir nitelik taşıması sebebiyle bu alanda yabancı dil bilen ortakademe teknik insangücü ihtiyacı dikkate alınarak, ülkemizde ilk Anadolu Teknik ve Meslek Lisesi, Bakanlığımız ile Suni ve Sentetik Elyaf Sanayi A.Ş. (sasa) arasında 1975 yılında yapılan işbirliği potokolu ile 1975-1976 öğretim yılında; Adana Sabancı Anadolu Tekstil Teknik ve Meslek Lisesi olarak Dokuma, Boya-Baskı-Desen, Örme, Kalite Kontrol ve Hazır Giyim bölümleri ile eğitim ve öğretime açılmıştır.

Bu işbirliği projesi kapsamında; yurtiçinde ve yurtdışında alan öğretmenlerin yetiştirilmesi, uluslararası standartlarda eğitim tesislerinin yapılması, bilgisayar sistemli eğitim araç ve gereçleri ile donatılmış atölye ve laboratuvarların kurulması ve yeni teknolojilere yönelik eğitim dökümanlarının teminiyle bunların Tekstil ve Hazır Giyim meslek alanlarındaki eğitim ve öğretim çalışmalarında kullanılması sağlanmıştır.

- Aydın-Söke Kız Meslek Lisesinde İplikçilik Bölümü,
- Bursa-Necatibey Kız Meslek Lisesinde Boya-baskı-desen bölümü,
- 7 Kız Meslek Lisesinde Hazır Giyim bölümü,
- İstanbul Nişantaşı Rüştü Uzel Anadolu Meslek Lisesinde; Hazır Giyim, Deri Hazır Giyim ve Örme Hazır Giyim bölümleri,
- 1987 yılında Uşak Kız Meslek Lisesinde, Uşak ilindeki dericilerle yapılan dayanışma ile Anadolu Deri Hazır Giyim Bölümü,
- 1988 yılında İzmir-Menemen Kız Meslek Lisesinde Menemen ilçesindeki dericilerle yapılan dayanışma ile Deri Hazır Giyim bölümü,
- Rüştü akın vakfı ile 1986 yılında hazır giyim sektörünün, bugüne kadar yurtdışında yaptırdığı Tekstil Kalite Kontrol işini yapabilecek kapasitede; bina ve donanımı gerçekleştirerek, sektörün bu alandaki teknik insangücü eğitimini ve kalite kontrol işlemini yapabilecek laboratuvarları ihtiva eden, İstanbul Rüştü Akın Anadolu Meslek Lisesi Hazır Giyim ve Tekstil Kalite Kontrol bölümleri,
- Ülkemizin moda merkezi olan İstanbul'da moda ve sanat eğitiminin uluslararası

nitelikte geliştirilmesine ve bu alandaki sektörle işbirliğinin gerçekleştirilmesine yönelik olarak 1993 yılına kadar Pratik Kız Sanat Okulu şeklinde kullanılan ve birinci derecede tarihi eser niteliğinde olan binanın restorasyonu yapılarak, Moda Sanat Eğitim Merkezi ve Anadolu Meslek Lisesi, Moda Tasarımı Bölümü, çalışmaları iç kaynaklı projeler olarak yürütülmektedir.

1.2.2. Erkek Teknik Öğretim Okulları

- 1937 yılında Erkek Sanat Enstitüsünde Mensucat bölümü ile başlayan eğitim-öğretim çalışmaları 1968 yılında Bakanlığımız ile İstanbul Sanayi Odası ve Teknik Okullar Kurma ve Yaratma Derneğinin işbirliği ile yaptırılan İstanbul Tophane Tekstil Meslek Lisesine aktararak, müstakil bir okul şeklinde; İplik, Dokuma, Boya-Apre bölümleri ile çeşitlendirilen eğitim-öğretim çalışmaları, 1990'lı yıllarda Konfeksiyon ve Örgü Teknolojisi bölümleri ile geliştirilmiştir.

-1994 yılında, İstanbul Tekstil ve Konfeksiyon İhracatı Birlikleri ile yapılan işbirliği protokolüyle da söz konusu okulumuzdaki Konfeksiyon ve Örgü Teknolojisi Bölümlerinin geliştirilmesi,

- 1964 yılından itibaren kademeli olarak Sümerbank kuruluşu ile yapılan işbirliği protokolleri ile 6 Endüstri Meslek Lisesinde Dokuma ve İplik bölümlerinin,

- 1985 yılında, Gaziantep Ticaret ve Sanayi Odası ile yapılan işbirliği protokolü ile Gaziantep M. Rüştü Uzel Endüstri Meslek Lisesinde, İplik bölümünün,

- 1991 yılında, Ege bölgesi Deri Sanayicileri Derneği ile yapılan işbirliği protokolü ile, İzmir-Bornova Mimar Sinan Endüstri Meslek Lisesinde; Deri Teknolojisi, 1991 yılında aynı dernekle yapılan diğer bir protokolle da Deri Konfeksiyon bölümleri, çalışmaları iç kaynaklı projeler olarak yürütülmektedir.

Ülkemizde tekstil teknolojisi alanında meydana gelen hızlı gelişmeler paralelinde, tekstil sektörünün ihtiyaç duyduğu eğitilmiş teknik insan gücünü istenilen nitelik ve nicelikte yetiştirmek amacıyla; tekstil alanında yüksek teknolojiye sahip Japonya'nın imkanlarından faydalanmak üzere, Bursa Ali Osman Sönmez Anadolu Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi Tekstil bölümlerini geliştirmek için, Türk Japon Teknik İşbirliği Anlaşmasına dayalı olarak yürütülmek üzere bir proje önerisi Erkek Teknik Öğretim Genel Müdürlüğünce Hazırlanarak Devlet Planlama Teşkilatına sunulmuş, öneri uygun görülerek Japon makamlarına iletilmiştir.

Bakanlığımıza bağlı mesleki ve teknik öğretim okul ve kurumları bünyesinde; Tekstil ve Hazır Giyim (Konfeksiyon) meslek alanlarında eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdüren bölümlerde ihtiyaç duyulan makine ve teçhizat, mevcut bütçe imkanları yanında, sanayicilerimizin katkıları ile karşılanmaya çalışılmaktadır. ²

1.3. İş Eğitiminin Amaçları

Eğitim sisteminin genel amacı; mutlu, faydalı ve başarılı bireyler yetiştirmektir. Gerek öğrenci ilgi ve ihtiyaçları gerekse toplum ihtiyaçları ve ekonomik kalkınmanın gerekleri göz önünde bulundurularak eğitim programlarında ilgili derslere ve etkinliklere yer verilir.

Genel amacın gerçekleştirilmesinde iş eğitimi dersinden beklenen; gelişen teknolojik kültüre sahip bireylerin yetiştirilmesidir. Günümüzde teknoloji, kültürün bir parçası halini almıştır. Dolayısıyla genel kültür denildiğinde teknoloji kültürüne sahip olma gereği ortadadır.³

Zamanımızda, iş eğitimi yönlendiren temel öğeler teknoloji ile yaşamın niteliklerini tanıtan bir araç olarak değerlendirilmelidir. İş eğitimi, düğme dikme, nakış yapma, kürek sapı yapma gibi geleneksel teknolojileri sürdürmekten çok, iş yaşamının bütünü ve teknolojinin tasarlama, planlama, üretme, kontrol etme, gerçek yaşamdaki uygulamalarla karşılaştırma gibi nitelikleri içerecek biçimde ele alınmalıdır. Ayrıca, programdaki öteki derslerle gerekli ilişkiyi kurarak öğrencilerin bütün derslerdeki başarıları güçlendirmeyi amaçlar.⁴

Teknoloji eğitimi, okul programlarında İş Eğitimi adı altında yer almaktadır. 1981 yılında toplanan Onunucu Milli Eğitim Şura'sında alınan kararlar doğrultusunda, bugün uygulanan model geliştirilmiştir. 1981 yılında iş eğitimi dersi için geçici bir program uygulanmaya başlanmış, 1991 yılında ise bu geçici program yerine denenip geliştirmek üzere, asıl iş eğitimi programı uygulamaya konulmuştur.

İlköğretim Okullarında bağımsız bir ders olarak uygulanmakta olan iş eğitimi; İş ve Teknik Eğitimi, Ev ekonomisi, Tarım, Ticaret alanlarını kapsamakta ve ilköğretimin dördüncü sınıfından başlayarak sekizinci sınıfın sonuna kadar yürütülmektedir.

1991-1992 öğretim yılından bu yana uygulanan "İlköğretim Okulu İş Eğitimi Program Modeli"nin amaçları ve işleyişi aşağıdaki gibi şekillendirilmiştir:

- Teknolojinin insan yaşamındaki önemini kavrayabilme.
- Öğrencilerin günlük yaşamda karşılaştıkları sorunlara pratik çözümler getirebilme.
- Kendi ilgi ve yeteneklerini tanıyabilme.

² M.E.B. Mesleki ve Teknik Öğretim Okul ve Kurumlarında Tekstil Eğitimi. (1995), s. 19

³ H. Doğan, Özel Öğretim Yöntemleri. (Açıköğretim Fak. Yayınları, 1987), s. 2

⁴ Doğan, a.g.e., s. 6.

- Yaratıcı gücünü kullanarak iş yapabilmek.
- İş yapmanın hazzını ve gururunu duyabilmek.
- İşi isteyerek ve zevkle yapabilmek.
- İşi arkadaşlarıyla işbirliği içinde yapabilmek.
- Öğrendiklerini günlük yaşamda kullanabilmek.
- İş Eğitimi dersi ile ilgili araç gereçleri yerinde kullanabilmek.
- Malzeme ve zamanı ekonomik olarak kullanabilmek.
- Eldeki çeşitli kaynakları en iyi şekilde değerlendirebilmek.
- İş yaşamını ve mesleklerini tanıyabilmek.
- Çeşitli iş ve mesleklerin önemini kavrayabilmek.⁵
- Yaşadığı çevrede bulunan iş hayatı hakkında bilgi sahibi olabilmek.
- Çeşitli durumlarda kendine güven duygusunu geliştirebilmek.
- Yeteneğine uygun bir projeyi gerçekleştirmekten gurur duyabilmek.
- İletişim araçlarını etkili olarak kullanabilmek.
- Bir proje veya problemi çözerken verimli ve sıralı bir yöntem izlemeyi alışkanlık haline getirebilmek.
- Boş zamanlarını değerlendirmek için ilgi ve becerilerini geliştirebilmek.
- Sağlık ve işgüvenliği açısından bilgi sahibi olma ve güvenlik kurallarını uygulayabilmek.
- İyi bir şekilde yapılmış tasarım, materyal ve sanatkarlığın değerini bilme.
- Yaratıcı nitelikleri projelerle estetik yeterliliklerini geliştirebilmek.
- Ürün ve hizmetin satın alınmasında, kullanılmasında ve bakımında bilinçli olarak karar verebilmek.
- Grafik, resim, kroki, şema vb. okuma becerisini geliştirebilmek.
- Çevredeki iş olanakları hakkında bilgi edinebilmek.
- İş hayatında kullanılan ölçme araçlarına ilişkin bilgi ve becerilerini geliştirebilmek.
- Kendi kendine disiplinli çalışma alışkanlığı geliştirebilmek.⁶
- Öğrencilerde, kişisel ve toplumsal sorunların çözümünde bilimsel ilkeleri uygulayabilme alışkanlığı kazandırabilme.
- Öğrencilerin el ile düşünsel çalışmayı birleştirerek çok yönlü yetişmelerini sağlayabilme.
- Öğrencilere el ile çalışmanın onur ve zevkini kazandırma, onlarda teknolojiye karşı olumlu tutumlar geliştirme, onların işin değerini ve kutsallığını anlamalarına yardım edebilme.
- Ürün ve hizmet üretmeyi bir araç olarak kullanarak, öğrencilerin hayal ve yaratıcılık gücünü artırabilme.
- Öğrencilerde maliyet ve hesaplama kavramını geliştirme, malzemelerden

⁵ 2148 sayılı Tebliğler Dergisi

⁶ Doğan, a.g.e., s. 70-71.

zamandan ve enerjiden artırma alışkanlığı kazandırabilme.

- Öğrencilerin teknolojik gelişmelerin birey ve toplum üzerindeki etkilerini bilmelerine yardım etme ve onlarda teknoloji kültürünü geliştirebilme.

- Öğrencilerin doğru birer tüketici olarak yetişmelerine yardım edebilme.⁷

İş ve Teknik Eğitim dersi müfredat programından yaratıcılığı geliştirmeyi amaçlayan maddeler şunlardır:

1. Çocukta düşünme ve yapma organizasyonu kurabilme.
2. Öğrencinin istihdamlarını ve yeteneklerini ortaya çıkarıp, onun istek ve ilgilerine göre geliştirebilme, öğrencinin mesleki ilgi ve yeteneklerinin açıklık kazanmasını sağlama; gelecekteki mesleğini seçmesini kolaylaştırabilme.
3. Öğrencinin üretici olarak geçimini sağlamasına ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmasına yarayışlı olacak, ona bir mesleğin ön hazırlığını yaptıracak, mesleğe girişini kolaylaştıracak, uyumunu sağlayacak temel davranışları kazandırabilme.
4. Öğrencilere el becerisi ve teknik yetiler kazandırabilme, çevrelerinde kolayca bulacakları en çok kullanılan araç ve gereçlerle bir iş yaptırabilme.
5. Öğrencinin, el çalışması ile zihni çalışmasını birleştirerek çok yönlü gelişmesini; el ile çalışmanın onur ve zevkini kazanmasını sağlayabilme.
6. Öğrencilere iş ahlakı kazandırabilme, meslek sahiplerine karşı sevgi ve saygı duygusunu geliştirebilme.
7. Öğrencilerin, araç ve gereç kullanması yoluyla sistemli düşünme ve yöntemli çalışma alışkanlıkları kazanmasını; zevk, ölçü ve anlayışını geliştirmesini; hayal ve yaratıcılık gücünün artırılmasını sağlayabilme.
8. Öğrencilerin rastladıkları zorlukları kendi irade ve güçleriyle yenerek bağımsızlık kazanmalarına yapıcı ve yaratıcı nitelikte yetişmelerine yardım edebilme.
9. Öğrencilere metodlu çalışma, sorumluluk yüklenme, birbirleriyle işbirliği yaparak yardımlaşma ve dayanışma alışkanlığı kazandırabilme.
10. İnsan görüşünün teknik ve alet yardımı ile uygarlığa etkisini kavratılabilme.
11. Çağdaş teknolojik gelişmenin ilkelerini kavratılabilme.
12. Madde, tabiat kuvvetleri, enerji ve teknik ile insanın yaratıcı gücü arasında ilişki kurlarını sağlayabilme.
13. Öğrencilerde, içinde yaşadıkları çevrenin ihtiyaçlarını ve imkanlarını inceleyerek çevrelerini güzelleştirme isteğini uyandırabilme.
14. Diğer derslerle ilgili araç ve gereçleri işliklerde yaptırarak bunları çalışmalarında kullanılabilmeye.⁸

⁷ Doğan, a.g.e., s. 5.

⁸ 2148 sayılı Tebliğler Dergisi.

1.3.1. M.E.B. İş ve Teknik Eğitimi Dersi Genel Amaçları

- Biçimlendirmede geçen belli başlı terimlerin bilgisi.
- Biçimlendirmede kullanılan belli başlı gereçlerin şekil alma imkanlarının bilgisi.
- Tekstil maddelerini, yırtarak, yapıştırarak ve applike tekniği ile kompozisyonlar meydana getirme.
- Çalışma kurallarına uyabilme.
- Yapacağı nesneyi tasarlayabilme.
- Yapılan tasarıları işe uygulayabilme.
- Tekstil maddelerini biçimlendirebilme.
- Proje hazırlayabilme.
- Projeyi gerçekleştirebilme.⁹

1.3.2. M.E.B. İş ve Teknik Eğitimi Dersi Özel Amaçları

Biçimlendirme ve Yapılandırma

Ünite Konuları:

1. Kağıt, karton ve mukavva işleri:
 - a) Kağıt, karton ve mukavvanın tanıtılması
 - b) Kağıt, karton ve mukavvayı;
 1. Yırtarak biçimlendirme,
 2. Keserek biçimlendirme,
 3. Yapıştırarak biçimlendirme,
 - c) Kağıt hamuru işleri,
 - d) Kağıt, karton ve mukavvadan yapılandırma işleri.
2. Alçı işleri:
 - a) Alçının tanıtılması,
 - b) Alçının dökümü,
 - c) Kalıp almak,
 - d) Kütleden oyma,
 - e) Alçıdan inşa işleri.
3. Tekstil işleri:
 - a) Tekstil maddelerinin tanıtılması,
 - b) Tekstil maddelerini yırtarak, yapıştırarak ve aplikasyon tekniği ile biçimlendirme.¹⁰

Müfredat Programında Tebliğler Dergisinde bulunan amaçların uygulanması öğretmenler, idareciler ve öğrenciler için yarar sağlayacak, dersin önemini artıracaktır.

⁹ M.E.B. Müfredat Programı. (1995), s. 774.

¹⁰ M.E.B. Müfredat Programı. (1995), s. 774.

1.4. İş ve Teknik Eğitimi Dersinin Önemi

İş eğitimi, bugün ilköğretim okulları programlarında yer alan bir derstir. Ne var ki, 20. yy'ın başından beri iş eğitimine ilişkin çeşitli girişimlerde ve uygulamalarda bulunulmasına karşın, bugün bile okullarımızda iş eğitimi tam olarak amaçlarına uygun olarak önemini ve gerekliliğini kazanamamıştır.

Bunun temelinde iş eğitimi dersi niteliğinin, öneminin belirgin olmayışı, bilinmemesi, okullarda atölye olmaması, yeterli araç-gereç olmaması yatmaktadır.

İş ve Teknik Eğitimi dersleri okullarda idareciler, öğretmenler tarafından niteliği, gelişimi ve amaçları gibi temel özellikleri teknolojiye bağlı olarak geliştirilmelidir. İş ve Teknik Eğitimi öğrencilerin farklı tasarımlar ortaya çıkarmalarını sağlamak, teknoloji kültürünü geliştirmeleri, çağdaş teknolojik gelişmenin ilkelerini kavramaları açısından önemlidir.

1.4.1. İş ve Teknik Eğitimi Dersinin Gelişimi

İş eğitiminin eğitim süreci içindeki yerinin anlaşılması ve bu eğitimin öteki kuramsal dersler gibi eğitim programlarının kapsamına alınması için uzun yıllar geçmesi gerekmiştir.

Rousseau, Peztaozzi, Frobel, Kerschensteiner, Dewey gibi birçok eğitimci değişik dönemlerde iş aracılığı ile yapılan eğitimin önemini vurgulamışlar, yaptıkları deneyler ve geliştirdikleri kuramlarla iş eğitimi kavramının yaygınlaşmasına katkıda bulunmuşlardır.

19. yy.'da iş eğitimi kavramının Avrupa ve Amerika'da yaygınlaşmaya başladığı görülür. İş eğitimi gibi kuram ve uygulamayı içeren derslerin eğitim programlarına girmenin başlıca nedeni, birçok eğitimcinin, el işlerinin de en az matematik ve öteki dersler kadar çocuğun gelişmesine katkıda bulunduğu görüşünü paylaşmalarıdır. Bu tür uygulama çalışmaları, çocuğu bir mesleğe hazırlamaktan çok, onu bütün ve çok yönlü olarak geliştirmeye yöneliktir. Bu girişimlerin sonucu olarak genel eğitim programları içinde, genel tarım, genel ev ekonomisi, genel ticaret, teknik resim, el işleri, resim iş gibi derslerin yer aldığı görülür.

Türkiye'de Meşrutiyet Dönemi'nde bir eğitim aracı olarak iş okullara girmeye başladığı görülür. İş eğitimi 1909'dan sonra, İstanbul'da bulunan öğretmen okulundan (darülmualimin) el işi adı altında okutulmaya başlanmıştır. İsmail Hakkı Baltacıoğlu, daha sonraki yıllarda öğretmenliğini de yaptığı el işi dersinde uygulanan ve Frobel'den esinlenerek geliştirilen yöntemi eleştirmiş ve eksik yönlerini giderici önlemler önermiştir.

Baltacıoğlu, oyuncak işler yerine, gerçek kullanılabilir ve ekonomik değeri olan işler yaptırılmasını ve çocukların üretici yetişmesini savunmuştur.

Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitim sistemi dine dayalı bir temelden, laik ve dünyevi bir eğitime geçtikten sonra, eğitimde kuram ve uygulama arasında uygun bir dengenin kurulmasına çalışılmıştır. Atatürk, eğitim ile ekonomik yaşam arasındaki ilişkinin önemine birçok konuşmasında değinmiştir. Atatürk, laik, eğitim çerçevesi içinde, iş eğitimi kavramını da içerecek biçimde eğitimin uygulamalı olması gerektiğini belirtmiştir.

Atatürk, genelde, tüm eğitimin niteliğini yaşam koşullarına uygun, üretici bir eğitim olarak belirlemiştir. Eğitimde uygulanacak yöntemi şöyle dile getirmiştir:

“Eğitimde ve öğretimde uygulanacak yöntem, bilgiyi insan için gereksiz bir süs, bir baskı aracı ya da bir uygarlık zevkinden çok yaşamda başarıya ulaşmayı sağlayan, işe yarar ve kullanılabilen bir araç durumuna getirmektir.”

Geleneksel kültür anlayışında, genel kültür deyince, daha çok edebiyat, müzik, sanat, felsefe gibi etkinlikler akla gelirdi. Geçmiş yüzyıllarda bazı kültürlerde ise, her türlü bedensel işler “vatandaşlar” için değersiz bir uğraş olarak kabul edilmiş, bedensel çalışma kölelerin işi olarak görülmüştür. Bu düşüncelerin sonucu olarak geliştirilen geleneksel eğitim anlayışı, işi uzun yıllar eğitim sürecinin dışında düşünmüştür. Bugün kültür deyince hem geçmiş yıllardan gelen geleneksel kültür, hem de çağımızda bireyin ve toplumun yaşamını etkileyen teknolojik kültür bir bütün olarak anlaşılmaktadır.

Atatürk, 1931 yılında kültürü; “Kültür, bir insan cemiyetinin devlet hayatında, fikir hayatında yani ilimde, sosyal hayatta ve güzel sanatlarda, ekonomik hayatta yani ziraatte, zanaatta, ticarete, kara, deniz ve hava taşımacılığında yapabildiği şeylerin sonucudur.” şeklinde tanımlamıştır.

Atatürk’ün kültürü daha geniş olarak yorumlayan bu görüşü, çağımızdaki yönelimleri yansıtmakta ve iş eğitiminin dayandığı temelleri ortaya koymaktadır.

Meşrutiyet’ten bu yana, ilkokullar için geliştirilen bütün programlarda, çeşitli adlar altında zihinsel becerisini de içeren derslere yer verildiği görülür. Bu derslere; el işleri, resim ve el işi, ev idaresi, dikiş, ziraat işleri ve resim-iş gibi adlar verilmiştir. Bu dersler, bazı durumlarda ilköğretim okullarındaki tüm öğrencilere, bazende yalnız kız ya da erkek öğrencilere okutulmaktadır. İlköğretim düzeyinde yer verilen bu derslerde, bazı dönemlerde ise, sanat kavramlarının egemen olduğu görülür.

İlköğretim okullarında iş eğitimi ile ilgili gelişmeleri incelediğimizde, hemen

hemen bütün Cumhuriyet tarihi boyunca uygulamaya yönelik bazı derslere okullarda yer verildiği görülür. Bu dersler, el işleri, fen tatbikatı, atelye, laboratuvar, iş bilgisi, resim-iş, sanat ve iş eğitimi, iş ve teknik eğitimi, ev ekonomisi, tarım, ticaret adları altında bağımsız dersler olarak okutulduğu gibi, 1930'lu yıllarda bu tür konulara fen dersleri içinde de yer verilmiştir.

İş ile eğitimi bütünleştiren en iyi uygulamaları, 1940'lı yıllarda, köy enstitülerinde görmek olanaklıdır. Köy enstitülerinde, iş kavramı, genel kültürün bir parçası olarak ele alınmış ve kültürü yükseltmenin, bilimi, teknolojiyi, el becerisini ve sanatı geliştirmekle olabileceği görüşü savunulmuştur.

1949 yılında hazırlanan ve 1970 yılına kadar yürürlükte kalan ortaokul programında haftada 4 saat olmak üzere iş bilgisi dersine yer verilmiştir. 1970 Sekizinci Milli Eğitim Şurasında, ortaokul programları yeniden düzenlenmiş ve dersler zorunlu ve seçmeli olarak iki kümede toplanmıştır. Resim dersi, iş eğitimini de içerecek biçimde resim-iş dersine dönüştürülmüştür. Ticaret işleri, tarım işleri, iş ve teknik eğitimi konuları, ev işleri gibi dersler seçmeli olarak kümelendirilmiştir. 1974 Dokuzuncu Milli Eğitim Şurasında, iş eğitimini içeren derslerin kapsamı genişletilmiş, seçmeli derslerin sayısı artırılmış ve resim-iş dersi, sanat ve iş eğitimi olarak değiştirilmiştir. 1981 yılında toplanan Onuncu Milli Eğitim Şurasında, iş eğitimine ilişkin önemli kararlar alınmıştır. Bugün ilköğretim okullarında model, anılan şura kararları doğrultusunda geliştirilmiştir. Bugün uygulanmakta olan eğitim programlarında, iş eğitimi, bağımsız bir ders olarak ilkokul dördüncü sınıftan başlamakta ve sekizinci sınıfın sonuna kadar sürmektedir.

İlköğretim okullarında uygulanan iş eğitimi dersinde, kız ve erkek ayırımı yapılmamaktadır. Ele alınan konular ise, yaşamın bütününe temsil etmekte, bilim ve teknoloji temel alınarak geliştirilmektedir.¹¹

1.5. İş ve Teknik Eğitimi Dersinde Tekstil ve Dokuma ile Öğrencilere Kazandırılacak Özellikler

Çocukların fiziksel ve zihinsel yetenekleri, onların kendi deneyimleriyle duyguları ve olguları anlatma ihtiyacından gelişir. Etkili öğrenim için çocukların yüksek motivasyon ve merak ile isteklendirilmeye ihtiyaçları vardır. Tekstil ve dokuma çocukların hem öğrenmeleri hem de daha becerikli olmalarını sağlar.

Bu teknikle müfredattaki çeşitli derslere yardımcı olacak becerileri geliştirmede de kullanılabilir. Bunlar: İzleme, belirleme; anlama, karşılaştırma, sıraya koyma, çözümlenme, eşleme, tarif etme, düzenleme, hatırlama, kavramsallaştırma becerileridir.

¹¹ Doğan, a.g.e., s. 4.

Tekstil ve Dokuma çalışmaları üç boyutlu çalışmalardan serbest biçimlendirmeye yönelik çalışmalardır. Bu çalışmalar öğrencinin düşüncünü ve coşkusunu kullanmasını, kendi kendini olumlamasını, yaratıcılığını geliştirmesini, anlatım ve görsel algısının gelişimini sağlar.

1.6. İş ve Teknik Eğitimi Dersinde Tekstil ve Dokuma Çalışmalarının Öğrencilere Sağlayacağı Yararlar

Tekstil ve dokuma çalışmalarından öğrencilerin:

- düşüncelerini yansıtmaları,
- bireysel sorumluluk almaları,
- toplu halde öğrenmeleri,
- zihinsel gelişmeyi artıran davranışlar kazanmaları,
- kendi kendilerini takdir etmeleri,
- hayal gücünü kullanmayı geliştirmeleri,
- kumaş parçaları ve ipliklerin kolay bulunabilecek malzeme olması,
- ekonomik olmasından dolayı İş ve Teknik Eğitimi dersinde gösterilecektir.

1.7. Problem

İplikçiliğin ve dokumacılığın ilk belirtileri neolitik (Cilalı taş) çağına aittir. Çağımızı hazırlayan ilk endüstrileşme dalgası dokuma endüstrisinde ve İngiltere’de gerçekleştirilmiştir. 1765 ile 1780 yılları arasında dokuma endüstrisinde önemli buluşlar gerçekleştirilmiştir.¹²

Bugün ise makrame, örgü, halı, kilim, bağlayıp boyayarak “batik” desenleme, şablon baskı desenleme, tekstil maddelerini yırtarak, yapıştırarak ve applike tekniği ile biçimlendirme gibi bilinen teknikler kullanılarak, yeni anlayışla özgün sanat objeleri meydana getirilmiştir. Ekonomik olma, kolaylık, araçtan tasarruf, arama, deneme zenginliği, kullanma alanı çeşitliliği eğitsel değer öğelerinden dolayı tekstil ve dokuma malzemeleri İlköğretim Okulları İş ve Teknik Eğitimi dersleri içeriğinde bulunan yaratıcı düşünme konusunda sınıf içi çalışmalara en uygun malzemelerden biridir.

Çoğu ülkelerde olduğu gibi, bizde de bilimsel ve teknik olguların sanatla ne kadar ortak yönü olduğu henüz tam anlamıyla kavranamamış ve bunun sonucu bilimsel ve teknik uğraşlarda sanat eğitime yer verilmemiştir. Halbuki bilimsel espri, yaratma ve buluş eylemi genellikle görsel gözlem ve incelemelerle duyularla yönlendirilmektedir. Ayrıca, bilinç ve bilinçaltının dengeli biçimde yoğunlaştırılması teknikte de sanat kadar önemlidir. Bu bakımdan özellikle görsel sanatlarla bilim ve teknik arasında sıkı bir bağ

¹² Ç. Aytaç, *El dokumacılığı*. (M.E.B., 1982), s. 5

vardır ve bu bağı değerlendirmek görevi de eğitime düşmektedir.

Bugün hızla gelişen teknolojiye, modern insanın kavrama, algılama gücü ve çevre koşulları gibi bir kenara atılamayacak ciddi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu sorunun çözülmesi, yaratıcı ve yapıcı yetenekleri geliştirici sistemin bütün eğitim basamaklarında özellikle teknik eğitimde başarı ile uygulanmasına bağlıdır.

Kendini teknolojik gelişmeye adanmış toplumlarda sanat değerlerinin farkına varma bilinci günümüzde bir hayli kuşku kazanmıştır. Ülkemizde de fen ve sanat ayrı ayrı dallardır fikrine bağlı kalarak, sanat eğitiminde fiziki bilimler ve uygulamalarına, teknik eğitim kurumlarında da sanata yer verilmemektedir.¹³

Tasarım konusundaki ilk gerçek atılım 1919'da Bauhaus'un kurulması ile yapıldığı bilinmektedir. Mimar Walter Gropius'un mimarlığın ayrılmaz öğeleri olarak gördüğü el sanatları öğretimi de yapılmıştır. Okulda öğrencilerin hem sanat hem de el sanatlarında uzman olarak yetiştirilmesiyle bu iki alan arasındaki kopukluğun giderilmesi amaçlanmıştır. Bugün de bütün sanat eğitimi programlarında temel kurslar öngörülmekte bunlarda Bauhaus modeli benimsenerek çizgi, renk, koyu-açık, biçim, simetri, denge, armoni, doku gibi tasarımın temel öğeleri öğretilmektedir.

El sanatları alanında eğitim veren ve etkinlik gösteren tüm kurum ve kuruluşlarda sanat açısından olumsuzluklarla karşılaşmaktadır. Taklit yöntemi ile estetik kaygı taşımadan ürün verilmeye çalışılması en önemli sorunlardan birisidir.

El sanatlarını yaşatma ve geliştirme amacı ile büyük ölçüde tarihi örneklerden esinlenerek gerçekleştirilen çalışmalar, çoğu kez sanat eğitimi konusundaki eksikliklerden dolayı yozlaşmış ve sanat değeri taşımayan ürünler verilmektedir.

Bu nedenle el sanatı olan bir ürünün sanat değeri taşıyabilmesi için; el sanatçısı, malzemeleri bilinçli bir şekilde, belirli bir düzene göre kullanmayı öğrenmelidir.

Araştırma sırasında iş ve teknik eğitimi derslerinde ekonomik ve çabuk bulunan araç olan iplik ve kumaş parçalarından yararlanırken, çok görülen örneklerin dışında, öğrenciler çok yönlü düşünmeye, yaratıcılığa, bireysel algılarını tasarımda bütünleştirmeye, yeni teknikler denemeye, buluşlar yapmaya yöneltilecektir.

¹³ Teknik Eğitim; Dünü Bugünü ve Geleceği. **Teknik Eğitim Ulusal Kongresi Bildirileri.**(İstanbul, 26 Ekim 1983), s.24-25

1.8. Amaç

Bu araştırmanın amacı aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Öğrencilerin, İş ve Teknik Eğitimi dersi biçimlendirmede işlerinde tekstil ve dokumadan yararlanabilmesi.
- Öğrencilerin, İş ve Teknik Eğitimi dersi amaçlarını kavrayabilmesi.
- Öğrencilerin, İş ve Teknik Eğitimi dersi amaçlarını uygulayabilmesi.
- Öğrencilerin, İş ve Teknik Eğitimi dersinde temel tasar öğelerini kavrayarak tekstil ve dokuma işlerinde yaratıcı tasarımlar oluşturabilmesi.
- Öğrencilerin çalışmalarında biçim zenginliği, kişiye özgünlük, değişkenlik, etkileyicilik, net kavrayış, estetiksel duyarlılık, ekonomik tutum, düzenlilik, çaba gösterme, denemeci tavır, araç gereç kullanımında yeterli yenilikler peşinde olmak gibi olumlu özelliklerin olması.

1.9. Önem

“Bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla kasıtlı olarak istendik değişmeler oluşturma süreci”¹⁴ olarak tanımlanan eğitim, bireylere bilgi ve beceri kazandırılmasının yanısıra, toplumun yaşamasını ve kalkınmasını sürdürebilecek ölçüde ve nitelikte değerler üretmek, varolan değerlerin dağılmasını önlemek, yeni ve eski değerleri bağdaştırmak sorumluluğunu da taşımaktadır.¹⁵ Eğitim bu tür sorumlulukları yerine getirirken yalnızca bilgi ve kültür aktarımı gibi işlevleri gerçekleştirmekle kalmaz, aynı zamanda çağın geçiş dönemlerine uyum sağlayabilecek üretici insan tipinin ayakta kalabilme şansı daha yüksek görünmektedir.

Bu çalışma İş ve Teknik Eğitimi dersi alan öğrencilerin yaratıcılıklarını ortaya çıkarmak, el ve zihinsel çalışmalarını birleştirerek çok yönlü gelişmelerini sağlamak, biçimlendirme işlerinde iplik ve kumaş parçalarından yararlanmak, farklı tasarımlar ortaya çıkarmalarını sağlamak teknoloji kültürünü geliştirmeleri, çağdaş teknolojik gelişmenin ilkelerini kavramaları açısından önemlidir.

Geçmiş yüzyıllara göre çağımızın en önemli özelliği, insanın doğayı kontrol etme ve değiştirme gücünü kendisinde görmesidir. Yüzyıllarca boşa akan suda zamanla enerjiyi kullanmak için bent ve baraj yapan insan, “var olanın her zaman daha iyisini yapabilir” düşüncesi ile hareket etmektedir. İnsan, önce değişikliği tasarlıyor, daha sonra doğayı buna göre değiştiriyor.

Gençler, teknolojinin ürün ve hizmetleri ile gittikçe yoğunlaşan bir ortamda evde

¹⁴ S. Ertürk, **Eğitimde Program Geliştirme**. (Yelken-tepe Yayınları, 1986), s. 3.

¹⁵ F. Varış, **Eğitim Bilimine Giriş**. (Ankara Üniversitesi Basımevi, 1991), s. 5.

ya da işyerinde yaşamlarını sürdüreceklendir. Bu durumda, onlara iş eğitimi aracılığı ile çağımızdaki teknolojinin niteliklerini tanıtmak kaçınılmaz olmaktadır. Yoksa gençler, teknolojik bir ortamda, teknoloji kültürü olmadan, teknolojinin tutsağı olarak yaşayacaklardır. Bireyin ve toplumun ekonomik, toplumsal ve kültürel yaşamını çok büyük oranda etkileyen teknoloji, genel eğitimin ayrılmaz bir parçası durumuna gelmiştir.¹⁶ Bu araştırma, öğrencilerin yaratıcı tasarımlar ortaya koymalarını sağlayarak teknoloji kültürünü geliştirmeye yardımcı olmak yönünden önemli görülmüştür.

1.10. Varsayımlar

Bu araştırmanın dayandığı temel varsayımlar şunlardır:

1. Araştırmaya katılan öğrenciler, Türkiye'nin diğer illerindeki ilköğretim okullarında öğrenim gören öğrencilerle benzer özelliklere sahiptir.
2. Araştırmada biçim zenginliği, kişiye özgünlük, değişkenlik, etkileycilik, net kavrayış, estetiksel duyarlılık, ekonomik tutum, düzenlilik, çaba gösterme, denemeci tavır, araç gereç kullanımında yeterli yenilikler peşinde olmak gibi olumlu özellikleri belirlemek amacıyla kullanılan öğrenci uygulamaları geçerlilik yönünden yeterli düzeydedir.

1.11. Sınırlılıklar

“İş ve Teknik Eğitimi Derslerinde Tekstil ve Dokumadan Yararlanma” tezinde 2000-2001 eğitim ve öğretim yılında, Eskişehir ili Sarıcakaya ilçesi Fatih İlköğretim Okulu ve Eskişehir ili Şirintepe İlköğretim Okulu İş Eğitimi ve İş-Teknik Eğitimi dersi alan sınıflar seçilmiştir.

1.12. Tanımlar

İş ve teknik Eğitimi: İş Eğitimi derslerinin (iş ve teknik eğitim, ev ekonomisi, ticaret bilgisi, tarım) uygulama alanlarından birisidir. Öğrenciler bu alanlarda rotasyon yöntemiyle eğitim etkinliklerine katılmaktadır.¹⁷

Tekstil: Dokuma, dokumacılık.

Dokuma: Dokuma eylemi, mensucat, tekstil.

Aplikasyon: Bir kumaş üzerine başka bir kumaş parçasını ya da bir danteli dikme yolu ile yapılan süs, uygulama.

Ebru: Kağıt bezekçiliğinde, yüzeyinde türlü renk ve biçimde boya bulunan suyun üzerine kapamak yolu ile kağıda yapılan hare, budak ve dalga gibi çeşit süs.

¹⁶ Doğan, a. g. e., s. 2.

¹⁷ M.E.B. İlköğretim Okulu İş Eğitimi Programı. (1991), s. 10

1.13. Yöntem

Bu bölümde araştırmanın temel amacına uygun olarak, problemin çözümünde aşağıda izlenen yönetime yer verilmiş ve sırasıyla araştırmanın modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması ve verilerin çözümü ve yorumlanması anlatılmıştır.

1.13.1. Araştırma Modeli

Tarama modeli, varolan durumu aynen resmetmeyi esas alır. “İş ve Teknik Eğitimi Dersinde Tekstil ve Dokumadan Yararlanma” tezinde tarama modeli uygulanmıştır.

1.13.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2000-2001 öğretim yılında Eskişehir Şirintepe ilköğretim Okulu ve Sarıcakaya Fatih İlköğretim Okulu’nda öğrenim görmekte olan 4. ve 5. sınıf iş eğitimi, 6.,7. ve 8. sınıf iş ve teknik eğitimi dersi alan öğrenciler oluşturmaktadır. Evren; sanat eğitimi yöntemlerinde yaratıcı tasarım, örneklem ise ilköğretim okulları iş ve teknik eğitimi derslerinde biçimlendirme işleri gösterilmiştir.

1.13.3. Verilerin Toplanması

Araştırmanın kuramsal temelini oluşturulmasında alanda yayınlanmış tez, kitap vb. literatür taranarak derslerle ilgili kitaplara başvurulmuştur. Ayrıca konu alanı ile ilgili uzman görüşlerine başvurulmuştur.

Gerekli verileri elde etmek için öğrenci uygulama çalışmalarına yer verilmiş ve yaratıcı tasarımlar ortaya çıkmıştır.

1.13.4. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Araştırmada kaynak taraması ve öğrenci uygulamalarından elde edilen veriler iki ayrı bölüm halinde çözümlenmiştir. Kaynak taraması ile elde edilen verilere dayalı olarak İş ve teknik eğitimi dersinde tekstil ve dokumadan yararlanmaya dönük teorik bilgiler sunulmuştur. Bu kaynak taramasına bağlı olarak gerçekleştirilen öğrenci uygulamalarında yaratıcı biçim zenginliği, kişiye özgünlük, değişkenlik, etkileycilik, net kavrayış, estetiksel duyarlılık, ekonomik tutum, düzenlilik, çaba gösterme, denemeci tavır, araç gereç kullanımında yeterli yenilikler peşinde olmak gibi olumlu özelliklerin olması değerlendirmede olumlu ölçütler olarak düşünülmüştür.

BÖLÜM 2

TEKSTİL VE DOKUMA

“Tekstil, sözlüklere göre, “dokuma ve dokumacılık” anlamına gelmektedir. Tekstil, keçe, iplikler, örme ve dokuma ürünlerin elde edildiği bir endüstridir. Ayrıca desensiz ya da az desenli bazı tekstil ürünlerinin yüzeylerinde değişik görünüm elde edilir. Bunun için uygulanan işleme (nakış), basma ve boyama işlemleri de tekstil endüstrisi kapsamındadır. Bu bölümde tekstil maddeleri, dokuma işlerinin bölümleri olan halı ve motifleri, işleme, Anadolu çevresi ve dışındaki Türk işlemeciliğinin kaynakları, dantelin tanımı, çeşitleri, tarihçesi, yazma, batığın tanımı, çeşitleri, çatma ve ebru hakkında bilgiler verilmiştir.

2.1. Tekstil Maddelerinin Tanıtılması

Tekstil maddeleri iki gruba ayrılır.

- Yapay maddeler: Petrolden elde edilen ve kimyasal ürünlerden olan polyester, rayon, naylon vb. sentetik elyaflardır. Sentetik elyaflar çok üretilmesi ve ucuz olması nedeniyle dokuma sanayiinde yaygın olarak kullanılır. Yapay tekstil maddeleri yanmaya karşı dayanıksızdırlar.

Yapay liflerden yapılan giysilerin ter emme özelliği iyi olmamasından dolayı, bu giysiler sağlıklı değildir. Doğal liflerden yapılan giysilerin ter emme özelliği iyi olduğu için, sağlık açısından daha elverişlidir.

- Doğal maddeler: Dokuma işlerinin temelini oluşturan ve doğal olarak bulunan (yün, pamuk, ipek, kendir, keten vb.) lif maddeleridir. Pamuk ipliği en yaygın olan dokuma ipliğidir. Pamuk lifleri, pamuk bitkisinin kozalarından elde edilir. Keten liflerinden de iplik olarak yararlanılır. Koyundan kırılan yün, dokuma liflerinin en iyisidir. Doğal liflerin en incisi ipek böceği kozasından elde edilir.¹⁸

Yün: Koyundan yapağı olarak yılda iki kez kırılır. Yün kalitesi, koyun türü ve hayvanın yetiştiği ortama göre farklı olduğu gibi kırılan yapağının hayvanın bacak, baş, kuyruk, karın ve sırt bölümlerinden olmasına göre de farklılık gösterir. Yün elyafı, morfolojik yapısından ötürü esnek ve dayanıklıdır, arasında hava bulunur, yalıtıcıdır, çabuk kırılmaz, yanmaz, iyi boya tutar, normal koşullarda statik elektriklenmeyle manyetik olarak tozları çekmez, bu nedenle temizlenmesi kolaydır.

¹⁸ M.E.B. İş ve Teknik Ders Kitabı. (1997), s. 50

İpek: Öteki dokuma maddelerinden farklı olarak, ipek kozasından iplik olarak elde edilir. Kelebeklerin belirli türlerinin kurtçuk durumlarında oluşturdukları kozalardan elde edilen ipek ipliği Çin kökenli çok değerli bir dokuma maddesidir. Kozanın içinde kalan böcekten 10-20 gün içinde kelebek oluşur. İpek üretimi için, kozanın içindeki böcek aşırı ısı farkıyla öldürülür. Kozayı oluşturmuş olan ipek ipliğinin ucunu bulmak için, kozalar sıcak suda fırçalanır. Ham ipektaki sert ve yapışkan fibroin ve serisin maddeleri sabunlu suda pişirilerek giderilir ve ipek, bilinen beyazlığını, parlaklığını kazanır.

Pamuk: Pamuk bitkisi, 37 ve 40 derece enlemlerinde yetişen Hindistan kökenli bir bitkidir. Bitkinin kapsülündeki (koza) tohumlardan elde edilen pamuk elyafı, bitki türü yanısıra elyaf uzunluğuna, inceliğine, yumuşaklığına, sağlamlığına, parlaklığına, esnekliğine, renk ve temizliğine göre değerlendirilir.

Keten, kendir, kenevir: İplik bükümüne ve dokumaya elverişli lifler, bitkinin sapından elde edilir. Olgunlaşan bitkiler demetlenir, tohumdan yağ çıkarmak için ayrılır. Lif elde edilecek saplar çürütülür ve odunsu bölümler ayrılır, temizlenip taranır; iplik bükümüne hazırlanır. Keten elyafı, beyaz, açık sarı ve çelik grisi renginde parlak, sağlam, dayanıklı, kalın, çabuk buruşur, çabuk kurur ve kolay temizlenir.¹⁹

TEKSTİL LİFLERİNİN SINIFLANDIRILMASI

<u>DOĞAL LİFLER</u>		<u>YAPMA LİFLER</u>		
<u>BİTKİSEL</u>	<u>HAYVANSAL</u>	<u>MADENSEL</u>	<u>SUNİ</u>	<u>SENTETİK</u>
<u>SELÜLOZ</u>	<u>PROTEİN ASİLLİ</u>	<u>MADENSEL</u>	<u>SUNİ</u>	<u>SENTETİK</u>
<u>ASİLLİ LİFLER</u>	<u>LİFLER</u>	<u>LİFLER</u>	<u>LİFLER</u>	<u>LİFLER</u>
A Tohum lifleri:	A. Deri ürünü	A. Cam liflere:	a. Selüloz	A. Kondazasaz-
1- Pamuk	lifler:	1- Silion	asılı lifler:	yon Polimerleri
2- Kapok	1- Yün	(Kesiksiz lif-	1- Viskoz	1- Naylon
B. Gövde (sap)	2- Tiftik	ler)	2- Bakır	2- Perion
lifleri:	3- Keşmir	2- Verran (Kısa	3- Nitrat	b. Poliester
1- Keten	yünü	kesik lifler)	4- Asetat	grubu:
2- Kenevir	4- Alpaka	B. Seramik lifleri	reyonu	1- Terilen
3- Jüt	5- Deve	C. Silis lifleri	B. Protein	2- Trevira
4- Rami	6- Keçi	D. Amyant	asılı lifler:	3- Dakron
C. Yaprak lifleri:	7- Tavşan	lifleri	a- Bitkisel	4- Perilen
1- Sisal	B. Salgı ürünü	E. Diğer madeni	protein asılı	B. Addition
2- Manila Kendiri	lifler	lifler:	1- soya silkool	polimerleri
(Abaca)	1- Kültür ipeği	1- Altın telleri	2- Yerfıstığı	C. Poli olen-
3- Yeni zelenda	2- Yabani ipek	2- Gümüş telleri	3- Mısır	finler
kendiri	(Tussah)	3- Bakır telleri		D. Poliüratan-
D. Meyva lifleri	3- Örümcek ağı	V.B.		lar.
1- Hindistan				
cevizi				
2. Lif kabağı				

¹⁹ Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi (Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, 1997), s. 468

Dokuma İşleri- (Os.Mensucat) Dokunarak yapılan her nevi bez ve kumaş işleri.(Os. Sanayii Nesciye)

Dokuma işleri başlıca şu bölümlere ayrılır.

- Halı (Fr. Tapis)
- İşleme (Broderie)
- Dantel (Dantelle)
- Yazma (Tissus peint)
- Batik (Batic)
- Oya (Dantelle turque)
- Çatma (Velours frapper)
- Örme halı (Tapis noue')
- Dokuma halı (Tapis tisse')
- Dokuma kumaş (Etoffe tissee')²⁰

Halı: Halı, özel yapıda bir dokuma tekniği çeşididir. Dokumadan farklı olarak, çözgü ve atkı iplik, sistemlerine ek halı havlarını oluşturan düğüm iplikleri sistemi vardır. Halı dokuma yapısına özgü düğümler, düğüm ipliğinin gergin çözgü iplikleri çevresine halı yüzeyinde hav oluşturacak şekilde ve çeşitli yöntemlerle ilmelenmesiyle (gevşekçe bağlama) yapılır. Geleneksel halılarda, iki çözgü ipliği üzerine asimetrik İran (Sena, Hekim) düğümü ya da simetrik Türk (Gördes) düğümü kullanılır. Bir de tek çözgü ipliğine ilmelenen İspanyol düğümü vardır. Halı desenine göre yapılan her düğüm sırası üzerine çözgü iplikleriyle "bezayağı" örgüsünde kenetlenme yapan atkı iplikleri atılır. Dokuma halının sıklığına göre her düğüm sırası "kirkit" denen aletle vurularak sıkıştırılır. Halı dokunduktan sonra tezgahdan alınır. Kullanılmadan önce düğüm havları perdah denen işlemle halı çeşidine göre aynı uzunlukta kesilir. Halı dokumasının sökülmemesi için saçaklar örülür ya da dikilir. Daha sonra halı yıkanır, yumuşatılır ve düzgün bir biçimde kurutulur.

Halının niteliği 1) Potlu olmaması 2) Düğüm sıklığının bütün yüzeyde aynı olması 3) Aynı özellikte iplerin kullanılması 4) Kenarların ve saçak örgülerinin düzgün yapılması belirler. Ayrıca kullanılan malzeme, teknik, sıklık, boyut, boya ve dokuma sonrası yapılan işlemler, niteliğin değerlendirilmesindeki somut ölçütlerdir. Kişi ve zamana göre değişebilen desen, renk, kompozisyon, uyum, moda ve kullanım temelindeki kültürel ölçütlerse soyut değerlendirmeler olarak nitelendirilebilir.

Halının görsel değerlendirilmesinde renkli ipliklerle renkli örgelerin estetik bir uyum içinde kullanılmasının önemi büyüktür.²¹

²⁰ Sanat Ansiklopedisi (İstanbul: Maarif Matbaası, 1943), s. 477

²¹ Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi (Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, 1997), s. 742-743

Halı Motifleri

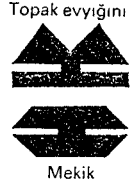
Yapraklı su

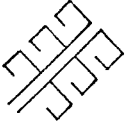
Top

Yaprak

Mekik

Ters kıvrım

Kaz

Bukağılı dolma

Yaprak

Mekik

Boğmalı dikme

Çapraz

Bidak

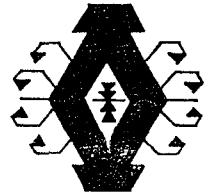
Susmalı kıvrım

Beli boğuk

Kıvrımlı dal

Türkmen aynası

İşleme: İpek, yün, keten, pamuk, metal vb. iplikler kullanarak, çeşitli iğneler ve uygulama biçimleri aracılığıyla; keçe, deri, dokuma vb. üzerine yapılan bezemelere işleme denir.

İşlemede gözlenen uygulama biçimleri, işlenecek dokumayı oluşturan iplikler üzerinde yapılan temel işlemlerdeki sistem doğrultusunda beş ana grup altında toplanmaktadır. Dokumanın iplikleri üzerinde yürütülen iğneler, dokumanın üzeri kapatılarak yapılan iğneler şeklinde sıralanabilecek bu ana tekniklerin kapsamında zengin çeşitlemeler yer almaktadır. İğnenin, dokumanın belli bir yerine batırılması ve belli bir yerinden çıkarılmasından oluşan hareketleriyle dokumanın yüzeyini bezeyici bir biçimde farklı nicelik ve niteliklerle kullanılması beş ana teknik grubu altında çeşitlemelerin kümelenmesine ve değişik uygulama biçimlerinin elde edilmesine sebep olmaktadır. İğneye takılan ipliğin dokumanın üstünde, altında yönlendirilmesiyle sağlanan yardımla yapılan bu iğne hareketleri, ana teknik grupları altında kümelenen uygulama çeşitlemelerinin, başka bir deyişle iğnelerin (teknik) oluşmasını sağlamaktadır.

Anadolu ve Çevresi Türk İşlemeciliğinin Kaynakları:

Köklü bir geçmişin uzantısı olan Anadolu ve çevresi Türk işlemeciliği akan zaman içinde coğrafi, sosyal ve ekonomik şartlar ve beslendiği kaynaklara bağlı olarak değişiklikler göstermektedir.

Orta Asya, İslam, Anadolu eski uygarlıkları gibi güçlü kaynaklardan beslenen, doğu, batı kültürleriyle olan ilişkilerle serpilip yepyeni bir üslupla beliren Anadolu ve çevresi Türk işlemleri ile ilgili kesin yargılara ulaşabilmek için, konuya tarihi bir perspektif açısından bakarak önce kaynaklara inmek gerekmektedir.

1071 yılında Anadolu'ya gelen Türkler bu yeni coğrafi ve kültürel çevre içinde zengin bir Anadolu işlemeciliği ile karşılaşmışlardı. İnsanoğlunun kemik, opsidyen bizler, deliciler, aracılığıyla dikme işlemine neolitik dönemde başladığı, kalkolitik dönemde metal çuvaldızlar kullanarak işlemler yaptığı bu yeni çevrede: Truva, Dorak gibi şehirlerde serpilmiş ve Asur, Hitit, Frig, Urartu, Yunan, Roma gibi devletler aracılığıyla geliştirilmiş, Koptlar tarafından beslenmiş bir işleme sanatının izlerini bulmuşlardı. Bu arada, eski Anadolu Uygarlıklarından kaynaklanan Hristiyan kültürü ile gelişmiş Bizans ve Ermeni işlemeciliği ile süregelen Anadolu işlemeciliğinin ulaştığı zengin ortamın içine girmişlerdir.

Türk İşlemeciliğinin Anadolu Dışındaki Kaynakları:

Türk boylarının Anadolu'ya gelmeden önce Asya'da yaşadıkları yörelerde yaptıkları ve çevrelerinde bulunan kültürlerle gelişen işlemler Anadolu Türk İşleme sanatının tarihsel bir uzantısıdır. Ulaşılan bulgular kullanılan gereç uygulanan teknik, seçilen teknik, yapılan biçimlendirme ve renklendirme açısından Anadolu öncesi Türk işleme sanatının hangi kaynaklardan beslendiği, hangi aşamalardan geçtiğini ve ulaştığı düzey konusunda bilgi vermektedir. Bu bulgular arasında Hun, Göktürk ve Uygur işlemleri ilgi çekmektedir. ²²

Dantel: "Tentene" ve "kroşe" olarak da bilinir. Tığ, şiş, mekik ya da iğne ile değişik teknikler kullanılarak yapılan düğümlerin yanyana gelmesiyle oluşturulan bir örgü türü. Danteller kullandıkları yerlere, niteliklerine ve yapılış yöntemlerine göre keten, pamuk, yün, merserize, ipek, ibrişim, floş ve suni ipek gibi çeşitli malzemelerden ve değişik incelikteki ipliklerle örülebildikleri gibi altın, sırma ya da gümüş simlerle de yapılabilir. Önceleri çeşitli dokuma kumaşlardan iplik çekilip, ajur, tül, file ve etamin gibi zeminler üstüne iğne ve tığ dolgular yapılarak hazırlanan dantellerden sonra, düğümlenme, Arap şebekesi ve tenerif (Arabistan'da çorap örme tekniği) ortaya çıkmıştır.

²² H. Örçün Barışta, **Türk İşleme Sanatı Tarihi**. (Gazi Üniversitesi Yayınları, 1984), s. 1-7

El Dantelleri : Genellikle tek bir motif ya da motifler grubu birbirleriyle birleştirilerek ya uzun şeritler ya da yuvarlak, kare, dikdörtgen, oval biçimlerde örülerek çeşitli yüzeyler oluşturulur. El dantelleri üç grupta toplanır:

1) Tığ dantelleri: Birbirlerine özel ilmiklerle bağlanan renkli ve değişik cins ipliklerle örülen bir dantel türüdür. “Tığ” ya da “karo” adı verilen el tezgahlarında yapılır. Karolarda dokunan İrlanda danteli, bu türün en güzel örneğidir. Tığ işinin çok değişik olabilen örgeleri işleme tarzının sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu işin örnekleri zincir, sıkıiğne ve trabzan’dır. “Zincir” yapılırken, iplik sol elde baş parmakla işaret parmağı arasında tutulur; sağ eldeki tığın ucu ipliğe takılır; bir ilmik yapılır ve tığ bu ilmiğin içinden geçirilir. Böylece birinci ilmik elde edilmiş olur. Tığın üstüne yeniden iplik sarılır ve bu, tığın üstünde duran birinci ilmiğin içinden geçirilir. Örgüye başlamak için birinci üstüne ikinci bir zincir sırası yapıldığında “sıkıiğne” elde edilir. Tığ işindeki bütün farklılıkları yaratan iğne örneği tabzan’dır.

2) İğne Dantelleri: Bir kumaş üstüne ya da iplik ya da ibrişim kullanılarak iğne ile yapılan dantellerdir. Kumaş üstüne kasnaktan (gergef) yapılan nakışlara “süzeni” denir. Müzebbek, gözeme, kesme, sarma, dolgu adı verilen danteller; ayrıca gerilmiş kumaşlar üstüne yapılan işlemlerin arasında kalan kumaş bölümünün kesilmesiyle elde edilenlerin (beyazış) yanısıra kumaşları yer yer oyarak belli bir motife göre oyuk yerlerin kenarlarını sararak yapılanlarda bulunmaktadır. Kumaştan belirli sıra ve sayıda çözgü ve atkı ipliği çekilerek o bölümdeki ipliklerin yer yer sarılması ya da boğulmasıyla özel motifler elde edilen iğne işleri vardır. Başörtüsü kenarlarına yapılan iğne oyalarnın “zürafa”, “komşu komşuya küstü”, “tren yolu” gibi adları vardır.

3) Mekik Dantelleri: Ahşap, plastik ya da kemikten yapılan mekik, ortası iplik sarılması için boş, i biçiminde bir alettir. Çift iplik sistemine göre çift ya da tek mekikle çalışılır. Geleneksel kullanımda çok güzel örneklerine rastlanmaktadır. Çeşitli iplik ve biçimde (kare, yuvarlak, dikdörtgen, oval) mekik dantelleri yapılabilir. Özellikle başörtülerinin kenarlarını çiçek motifleriyle bezemede bu danteller yaygın kullanılmıştır.

Makine Dantelleri: Tezgahlarda otomatik olarak örülen dantellerdir. Örneğin, gipür dantel bu türdendir. Karma Danteller: Bir bölümü otomatik tezgahlarda dokunan ve sonradan elle birleştirilen motiflerden oluşan dantellerdir.

Tarihçe: Anadolu’da MÖ 1000-MÖ 700 arasında yaşayan Friglerin Batı Anadolu’daki yerleşim bölgelerinde yapılan kazılarda özellikle metal işçiliğinde, dokumacılıkta ve dantel (tığ ve şiş) örucülüğünde ileri oldukları ortaya çıkmıştır. Eski Yunanlar’ın, Frigler’i tentene örme sanatının bulucusu saydıkları bilinmektedir. Gordion ve Midas Kenti gibi Frig yerleşimlerinde yapılan kazılarda çok sayıda şiş, tığ, iğne vb.

araçlar bulunmuştur. Diken, ince ve sert odun kıymıkları, uzun ve ince kemik parçaları ve balık kılçıkları iğne yerine kullanılmıştır. Lydia yöresinde de yapılan kazılarda da işlenmiş ve boyanmış kumaşlar ortaya çıkarılmıştır. Lydialılar'dan sonra Anadolu'da bir çok uygarlık yaşamış; ama hiç bir Roma ve Bizans'a kadar dantel konusunda Anadolu kültürünü pek etkilememiştir. 1824'te de Fransa'da Lyon'da jakar sistemi geliştirilmiş ve makine danteli üremi başlamıştır. 1832'ye doğru Nottingham'da dairevi bir makinadan yararlanılarak güzel dantel örnekleri yapımı başarılmış; 1836'da Ferguser Jarquard sistemiyle dairevi sistemini geliştirmiştir. 1881'de bir mühendisin bugün kullanılan dantel makinelerinin ilkinin yapmasının ardından dantel, kısa sürede ticaret dünyasının belli başlı endüstrilerinden biri durumuna gelmiştir.²³

Yazma: Fırça ve ahşap kalıplarla desenlendirilip renklendirilen pamuklu kumaşlara verilen ad. Geleneksel bir sanat dalı olan yazmadan yastık, sofra örtüsü, sofra bezi, yorgan yüzü, seccade, bohça, sofra altlık bezi, mendil, kavuk örtüsü ve başörtüsü gibi çok farklı kullanım eşyası yapılmıştır. Tülbent, organze, keten ve mermersahi gibi pamuklu kumaşlara basılan yazmalar önceleri "kalem" denen fırçayla yapılmış, kalıp daha sonraları kullanılmıştır. Fırçanın, kalemle yazı yazar gibi ustalık ve rahatlıkla kullanılması nedeniyle bir sanat dalına "yazmak" fiilinden gelen "yazmacılık" adı verilmiştir.

Anadolu'da bu sanatın başlangıcı hakkında kesin bir kayıt tespit etmek oldukça güçtür. Ele geçebilen en eski örnekler ancak Osmanlı döneminden kalanlardır. 16., 17. ve 18. yy. İstanbul yazmaları üstün nitelikleriyle saray eşyası olarak kullanılmıştır. Bunlardan özellikle Kandille'de yapılan yazmalar, kullanılan malzeme, renklerin haslığı ve desenlerdeki incelik akıcılıkla en güzel örnekleri oluşturur. Bugün, orta Anadolu'da Tokat'ta yapılan yazmalar örge ve desenlerinin ilginçliğiyle bu ili yazmacılık sanatının merkezi durumuna getirmiştir. Karadeniz Bölgesinde Bartın yazmaları, kompozisyonlarının genellikle merkezden başlayarak dışa doğru geliştirilmesi ve daire biçimini almasıyla tanınır.

Batik: Kumaş, deri ve kağıt üstüne değişik teknikler uygulanarak yapılan desenlendirme türü. Batik yaparken renk ve desenin başarılı biçimde ortaya çıkması için kumaş, kağıt ya da boya gibi malzemelerin seçimine özellikle dikkat edilmesi gerekir. Örneğin naylon kumaşlarla bu tekniği uygulamak neredeyse olanaksızdır. En uygun kumaş pamukludur. Eğer batik, kağıt üstüne yapılacaksa, kağıt emici türden olmalıdır. Boya seçimindeyse kumaşın cinsi göz önünde bulundurulmalı ipek üstüne ipek boyası, yün üstüne yün boyası kullanılmalıdır.

²³ Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi (Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, 1997), s. 422-423

Teknikler:

1) Mum Batik Tekniği: Parafin, benmari yöntemiyle eritildikten sonra kumaş üstünde desenin boyanması istenmeyen yerler bu eriyikle kapatılarak boya banyosuna batırılır. Boyama için gerekli süre beklendikten sonra banyodan çıkarılır. Desenin açıkta kalan bölümleri boyanmış, parafinle kaplı olan bölümleriyse boyanmamıştır. Parafin sıcak ütü ile çıkarılır. İpek ya da yünde mum batik tekniği kaynatma gerektirmeyen ve soğuk suyla renklendirme özelliği olan boyalarla yapılmalıdır.

2) Bağlama Batik Tekniği: Bu teknikte kumaşın boyanması istenmeyen bölümleri düğümlenerek bağlanarak ya da dikilerek sıkıştırılır ve kumaş, boya banyosunun içine batırılır. Boyama işleminin tamamlanmasından sonra kumaş, bol suda durulanır; bağları, düğümleri ya da dikişleri açılarak sabitleştirilir.

Batik tekniğinin dokumacılıkta çözgü ve atkı ipliklerine uygulanması sonucu, dokunan kumaş yüzeyinde “ikat” denen özel desen oluşturulur. Hazırlanan çözgü ve atkı iplikleri desene göre düğümlenir ve boyanır. Anadolu geleneksel dokumalarında bu tür örnekler “taraklı” denen yollu-çizgili peştemallerde görülür. Doğu (Çin, Hindistan, Güney Doğu Asya Takım adaları) kaynaklı olan batik Avrupa’ya 17.yy’da Hollandalılar tarafından getirilmiştir. İlk biçimiyle Seylan (b. Sri Lanka) ve Cava’da kumaşın yüzeyi balmumu ile kaplandıktan sonra, desenin renklendirilecek bölümü kazınır. Boya ve kurutma işlemlerinden sonra boyanmış bölümler mumlanarak başka renge boyanacak bölümler kazınır. Böylece desen renklendirilmiş olur.²⁴

Çatma: Üsküdar’da, Bilecik’te ve Bursa’da ipekle dokunan kabartma çiçekli kadife kumaş ki çoğu lale üslubundadır. Bunların üçüncü Ahmet ve Damat İbrahim Paşa zamanında dokunanlarına Ahmediyeye denir. Dokundukları yere göre Üsküdar çatması, Bilecik çatması veya Bursa çatması, Aydos çatması isimleri verilir.²⁵

Ebru: Ebru Farsça bir kelime olup kaş manasındadır. Tasavvufta ebru tek başına Allah’ın birlik sıfatına işarettir. Kağıt bezekçiliğinde, yüzünde türlü renk ve biçimde boya bulunan suyun üzerine kapama yoluyla kağıda yapılan hare, budak ve dalga gibi çeşit süs diye tanımlanabilir.

Ebruculukta tarih ve imza atma geleneği olmadığı için geçirdiği evreleri ancak eskilerle yenileri yanyana koyduğumuzda renk ve motiflere bakarak değerlendirebiliriz.

²⁴ Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi (Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, 1997), s. 202-203

²⁵ Sanat Ansiklopedisi. (İstanbul: Maarif Basımevi, 1958), s. 380-381

Eldeki örneklerin gösterdiği kadarıyla bu sanatın kaynağı xvi. yüzyıldan daha geriye gitmemektedir. İranlılar bu sanatın kendilerine ait olduğunu iddia ederler.xvi. yüzyıl sonunda vefat eden Kadı Mir Ahmet Münşi-i Kumi'nin yazdığı Gülistan-ı Hüner adlı eserde, ebrunun Şah Tahmasb Miladi (1524-76) Hint'te yaşayan İranlı sanatkarlardan Mir Mehmet Tahir adında biri tarafından buluş edildiği ve daha sonra İran'a getirildiği, İran'da bu sanatın Mevlana Yahya Kazvini adlı birinin geliştirdiği yazmaktaysa da ebrunun geçmişi Gülistan-ı Hüner'in verdiği tarihten daha gerilere gitmektedir.

Ebrunun Türkiye'de ilk yapıışı ile ilgili kesin bir tarih yoktur.²⁶

²⁶ M. U. Derman, **Türk Sanatında Ebru**. (İstanbul : Ak Yayınları, 1977), s. 3

2.2. Tekstil ve Dokumanın Tarihçesi

İplikçilik, insanların lifleri elleriyle ekleyip, bükmeleriyle başladı. Bunlardan önce insanlarda giyimi, avladıkları hayvanların postları, sazlar, yapraklar ve otlar oluşturmaktaydı. Liflerin yan yana getirilip eklenmesiyle iplik yapılması giyim eşyası yapmaya ve kullanmaya daha çok elverişli nitelikte ve uzunlukta dokumalar yapabileme olanağı kazandırmıştı.

İplikçiliğin ve dokumacılığın ilk belirtileri Neolitik (Cıvalı taş) çağına aittir. İplik yapımında kullanılan iğlerin, taş, kil ve kemik ağırşaklarının en eski örnekleri bu çağdan kalmadır. Bu çağda önce saz ve benzeri bitkilerden örülerek ip elde etme usulü bulundu. Bu buluş ile uzun ipler, elbise, ev döşeme eşyası, sepet ve çeşitli ev eşyası yapıldı. Daha sonra yine neolitik çağda keten, kenevir gibi lifli bitkilerden yararlanma yolu bulundu, elbise ve diğer eşyalar bu bitkilerden yapılmaya başlandı.

Neolitik çağın sonlarına doğru bir kısım hayvanların ehlileştirilmesi sonucu yünlü dokumaların başladığı anlaşılmaktadır. Bundan sonra dokumacılık büyük gelişmeler göstermiştir. Adı geçen bu dokumalar bugünkü anlamda gerçek dokumalardır. Çünkü kullanılan ip gerçek bir ip idi. Liflerden eğrilme yoluyla elde ediliyordu. Başlangıçta, eğrilen yünün lif uzunluğu kadar bir uzunlukta iplik elde ediliyor, sonra bunlar birbirine eklenerek uzatılıyordu.

İlk eğirmenlerin, liflerin iki el arasında oğuşturularak yapıldığı sanılmaktadır. Daha sonraları bu işin yarı yuvarlak bir taş ile diz üzerinde oğuşturularak yapıldığı ortaya çıkmıştır. Bu iki yöntemde de elde edilen iplik ekleme yapılarak uzatılıyordu.

Eğirmede önceleri, iki el arasında bir miktar yün oğuşturularak büküm veriliyor, bunun ucuna bağlanan bir taşın döndürülmesi ile de büküme devam ediliyordu. Daha sonraları taş yerine ağaç kullanıldı. Böylece ilk ipler ortaya çıktı. Başlangıçta ipliğe bükümün muntazam olarak verilebilmesi için, bugün bile bazı ilkel toplumlarda görüldüğü gibi bu ağaç iğ'ler aşağıya doğru konik şekilde yapılmıştı. Sonradan bunlara "ağırşak" denilen kilden bir ağırlığın konulduğu anlaşılmaktadır. Dünyanın bazı yerlerinde arkeolojik kazılarla Neolitik çağa ait kil, taş ve kemikten yapılmış değişik büyüklük ve ağırlıklarda ağırşaklar bulunmuştur. Bunların ortasındaki deliğe takılan sopalarla eğirilecek yün veya ipliğin düşey olarak düzgün dönmesi için gerekli olan ağırlık sağlanıyordu.

Ancak ağaç çürümüş olduğundan günümüze kadar orjinal şekliyle gelememiştir. Ağırşakların üzerleri bazen geometrik süslerle süslenmiştir. Bunların çok değişik ölçü ve ağırlıklarda olmaları, çeşitli incelikte iplik yapılmasında kullanılmış olacağını düşündürür.

Ayrıca değişik özelliklerde lifler için de kullanılmış olabilirler. Bugün de aradan binlerce yıl geçtiği halde, o eski türlü ağaçtan yapılmış olanların kullanılmasına rastlanmaktadır. XIV. yüzyılda çikrik bulunmuştur.

Çağımızı hazırlayan ilk endüstrileşme dalgası dokuma endüstrisinde ve İngiltere’de gerçekleşmiştir. 1765 ile 1780 yılları arasında, dokuma endüstrisinde teknik alandaki en önemli buluşlar gerçekleştirilmiştir. Bütün bu buluşlar bilginler tarafından değil, el işçiliğinden yetişme teknisyenler, kısmen de meslektan olmayan kişiler tarafından yapılmıştır.

1769 ile 1790 yılları arasında Arkwright, pamuk eğirme makinesini yapıp getirmiştir. 1792 yılının sonbaharında Avrupa pazar ve sergilerine, ilk defa olarak İngiliz makine iplikleri sunuluyordu. İpliklerin, düzgünlüğü, ucuzluğu ve sürülen malların çoğunluğu herkesi hayran bırakmıştır.²⁷

2.2.1. Türkiye’de El Dokumacılığı

Anadolu’da tarımın yanında el dokumacılığı ile uğraşılmasının bir çok nedeni vardır. En önemlilerinden birisi ananevi bir sanat olmasıdır. Özellikle göçebe halkta, toprağı az ve ekimi sınırlı dağlık bölge köylüsünde ulaşım güçlükleri nedeniyle pazarla ilişki kuramayan uzak köylerle, kurak bölgeler köylüsünde el dokumacılığı başından geleneksel bir sanat niteliğini almıştır.

Ayrıca sanayii, iktisadi sebepler nedeniyle köylünün ancak iç çamaşırılığında kullandığı pamuklular ile bayramlık giysi ihtiyaçlarına cevap verebilmektedir. Dış giyimlerin ise, iyi olanları pahalı ucuz olanları ise sağlam değildir. Bundan dolayı pek çok köylü dış elbiseliklerini kendisi dokumak ve dokutturmak zorunluluğunu duymuştur.

Yukarıdaki sebepler dışında en önemli bir diğer faktör de köylünün sanayii imalatını gerek renk ve desen, gerekse kalite ve sağlamlık yönünden, kendi gelenek, görenek veya yaşayışlarına uygun bulmamasıdır.

Bugün yurdumuzda el dokumalarında kullanılan hammaddelerin en başlıcasını yün meydana getirmektedir. Sonra sırası ile kıl, tiftik, pamuk ve keten, az oranda kenevir ve ipek gelmektedir. Bunlar içerisinde yün, kıl, tiftik, keten ve kenevir genellikle el ile eğrilerek iplik haline getirilmektedir. Bu bakımdan, bu hammaddelerle yapılan dokumaların hemen tamamı yüzde yüz, el işidir. Oysa, pamuk ve ipeğin iplik haline getirilmesi pek az yerde el ile olmaktadır. Bu sebeple pamuk ve ipekli el dokumalarında yerli ya da Avrupa fabrika iplikleri kullanılır.²⁸

²⁷ Aytaç, a.g.e., s. 5-6.

Dokumaların bazı illerimizdeki durumu şöyledir:

Adana: Dağ köylerinde ve göçebelerde kendileri tarafından eğirilmiş pamuk iplikleri ile iç çamaşırılığı ve yünden şalvarlıklar dokunmaktadır.

Afyon: Merkezde, Kale tarafındaki bazı evlerde oldukça basit tezgahlarda, kilim motiflerine benzer motiflerle desenlenmiş ensiz dokumalar yapılmakta ve bunlardan ikisi yan- yana getirilip dikilerek “önücek” adıyla, günlük kadın giyiminde önlük olarak kullanılmakta ve satılmaktadır.

Amasya: Bazı dağ köylerinde, yün ve kıldan şalvarlık aba ve şal dokumalar, pamuk eken birkaç köyde pamuklu dokumalar, Merzifon kazasının köylerinde pamuklu peştemaller yapılmaktadır.

Ankara: Keskin ve Kalecik kazalarında, bazı köylerde yün şalvarlık ve pamuklu bez dokunmaktadır. Yine Kızılcahamam’ın Güven bucağına bağlı köylerde iki ve dört ayaklı tezgahlarda, genellikle siyah koyun yününden “pirpit” denilen elbiselik kumaş ve kuşaklar dokunmaktadır. Çubuk kazasının köylerinde yünden şalvarlık, kumaş ve çuval dokunmaktadır. Polatlı kazasının bir kaç köyünde yine yünden elbiselik kumaş, Haymana kazasında yünden kuşak, yine yün ve kıldan şalvarlık dokuyanlar az da olsa vardır. Ayrıca, eskiden Avrupa’da “Ankara Sofu” olarak adlandırılan tiftik dokumalar bugün artık bütünüyle bırakılmış ise de pek az olarak yine de bazı tiftik dokumalarının yapıldığına rastlanır.

Antalya: Yün ve pamuktan çeşitli kaba dokumalar yanında Alanya kazasının bazı köylerinde kendi çektikleri ipekten bazı dokumalar yapılmaktadır.

Bilecik: Bilecik’in bir zamanlar çok ünlü olan çatma kadife ve ipek damaskoları bugün artık bütünüyle bırakılmıştır. Göl pazarı kazası köylerinde yerli pamuktan el eğirmesi iplik ve iç çamaşıruları, yün dokumalar, Bozhöyük kazası köylerinde aba, Söğüt kazası köylerinde ise çeşitli dokumalarla sürdürülmektedir.

Burdur: Siyah yünden “menevrek” denilen şalvarlıklar, pamuktan genellikle 4-8 ayaklı çukur tezgahlarda, siyah-beyaz damalı “yağniç” denilen önlükler, çamaşırıklar, çeşitli desenli pamuklu bezler, alacalar dokunmaktadır.

Bursa: Türk dokumacılığının merkezi olan Bursa’da Birinci Dünya Savaşı öncesine kadar çok ileri düzeyde bir el dokumacılığı vardı. Bursa, özellikle ipekçilik ve ipekli dokumacılığın merkezi idi. Bugün el dokumacılığı yönünden eski değerini yitirmiş olmakla beraber bölgede çok yönlü bir tekstil endüstrisi vardır.

Çanakkale: Bayramiç ve Biga kazası köylerinde yünden elbiselik abalar, pamuktan çamaşırlık bezler; Eceabat kazası köylerinde yetiştirilen yerli pamuktan bazı dokumalar ki; “makrama” ismi verilen yeldirmeler, şalvarlar genellikle bu dokumalardan yapılmaktadır.

Denizli: El dokumacılığında çok eski bir geçmişi olan Denizli'deki el tezgahları, bugün yerlerini motorlu, mekanik tezgahlara bırakmaktadır. Merkez dışında Buldan, Babadağ, Sarayköy, Tavas, Kızılcabölük ve Kale ilçelerinde oldukça gelişmiş bir dokumacılık vardır. Dokumaların büyük çoğunluğunu yatak çarşafı ve alacalar oluşturmaktadır. Yine Tavas ilçesinin Kızıllıhisar bucağında yünden; “Menevrek”, “Kılçar”, “Çakşırık” gibi çeşitli dokumalar ve siyah kuzu yününden şalvarlıklar dokunmaktadır.

Elazığ: Palo ilçesinde yünden “Dimi” denilen elbiselik kumaşlar ve çeşitli pamuklu dokumalar, Çemişkezek ilçesi köylerinde pamuktan şalvarlık dokumalar yapılmaktadır.

Erzurum: Kaba yünden “Poturluk”, avcı yeleği için yapılan kaba dokumalar dışında ayrıca, yine el eğirmesi yünden, “İhram” denilen bir çeşit dokumalar da yapılmaktadır.

Eskişehir: Mihallıccık ilçesi köylerinde yünden şalvarlık dokumalar yapılmakta ve bunlar sürtme usulü dinkler ile “Şayak” haline getirilmektedir.

Isparta: Dört ayaklı tezgahlarda, “dimi” denilen yünden elbiselikler ile dağ köylerinde “Menevrek” denilen, tek katlı sık dokumalar yapılmaktadır.

İçel: Anamur ve Mut ilçesi köylerinde pamuk dokumacılığı vardır. Çortak ve Bozyazı köylerinde kendi yetiştirdikleri kozadan çektikleri ipekle yine kendi gereksinimleri için dokumalar yapılmaktadır.

İstanbul: Yalova ilçesinin Çenkiller, Çukur, Derköy, Laledere köylerinde ekilen keten ve pamuktan iç çamaşırlıkları dokunur. Yine Şile ilçesi köylerinde “Şile Bezi” olarak tanınan keten ve pamuk dokumacılığı vardır. Çatalca ilçesi köylerinde yünden şayak, pamuklu bezler ile Silivri ilçesi köylerinde elbiselik şayak, sofrası, yatak ve minder örtüleri dokunmaktadır.

İzmir: Özellikle Bergama'nın dağ köylerinde el dokumacılığı daha yaygındır. Kozak'ın Yukarıbey, Karaveliler, Kıranlı, Çamavlu, Tekne, Yukarıcuma, Terzihaliller, Hacıhamzalar, Aşağıcuma köylerinde “dimi” denilen sağlam kumaşlar dokunmaktadır.

Kastamonu: Devrekani çevresindeki bazı köylerde, “mendil” denilen, kırmızı ve mavi renklere pamuk ipliği ile dokunan ekose dokumaların iki parçası yanyana getirilip dikilerek, kadınlar tarafından günlük giyimde önlük olarak kullanılmaktadır. Küre ilçesi köylerinde “Kastomonu Bezi” adı altında yapılan çeşitli pamuklu dokumalar, Bafra, Bartın, Boyaabat, Ayancık, Çankırı yörelerine gönderilmektedir. Ayrıca Küre ilçesine bağlı Ağlı bucağında genellikle çözücü keten, atkısı elde bükülmüş kalın pamuk ipliği olan düz dokumalar, tüccarlar aracılığı ile İstanbul’a kadar gitmekte ve ayakkabı astarı olarak kullanılmaktadır. Tosya ilçesinde 1500 aile dokumacılıkla uğraşmakta olup, otomatik tezgahlarda tela dokunduğu gibi, evlerdeki el tezgahlarında kese, kuşak, tiftikten elbiselik kumaş gibi dokumalar yapılmaktadır.

Kırklareli: Bazı köylerde yünden şayak ile pamuktan çeşitli dokumalar yapılırsa da artık yok olmak üzeredir.

Uşak: Halıları genellikle yünden dokunmuştur. Ana renkler kırmızı, lacivert, sarıdır. Bunların yanında yeşil, mavi, ve siyah da kullanılır. Geometrik şekillidir ve bordürde çiçek motifleri bulunur. “Madalyonların yaprak şeklinde sıralanmasıyla “yaprak” veya “Uşak yaprak” halısı vardır. Adı yaprak olmakla beraber desenlerinde yaprak yoktur. Bütün motifler geometriktir.²⁹

²⁹ Aytaç, a.g.e., s. 169-171.

2.3. Temel Tasar Eğitimi Ve Önemi

Mimarlıkla ilgili kompozisyon bilgilerinin temel ilkelerini öğrencilere daha kolay bir biçimde ve daha kısa bir zaman içerisinde verebilmek, daha iyiyi aramayı rastlantılara bırakmayarak, tam tersine, mükemmelliğe daha emin ve bilinçli bir yoldan gidilmesini sağlamak amacı ile içinde bulunduğumuz yüzyılın ilk yarısından bu yana, yeni yollar araştırılmaya başlanmıştır. Bu araştırmaların sonunda ortaya çıkan birtakım ilkeler istenilen amacı sağlamış olduğundan; dünyanın birçok ülkelerinin mimarlık okullarında, bunlara dayalı bir eğitim sistemi benimsenerek uygulamaya geçmiştir. Bu yöntem ile yapılan eğitim, temel mimarlık ilkelerinin esaslı bir şekilde anlaşılmasını sağlar, ayrıca sanatkarlar arasında yeni bir anlatım sözlüğü ortaya koyarak yeni deyim ve kavramların belirliliği ile bir eleştirme dili ortaya çıkarmaktadır. Böylelikle mimarların ve diğer sanatkarların duyup da ifade edemedikleri hisler, belirli deyimler altında karşılıklı olarak anlatılabilir duruma geldiği gibi mimarlık, resim ve plastik sanatların ortak temel esaslarının her sanatkar tarafından öğrenilmesi sağlanır. Ayrıca kişisel bir değişkenlik gösteren güzellik kavramı kendisinin dayandığı birçok bileşenlere ayrılabilirdiğinden, bu konuda yapılan tartışmalar anlatımdaki sözcük eksiklikleri ya da aynı sözcüğü farklı anlamlarda kullanmaktan doğan yanlış anlaşmalar yüzünden sert sözlerle kesilme tehlikesinden kurtarılmaktadır. Böylece herhangi bir eserin kendi mükemmelliğini sağlayan öğeler yönünden ayrı ayrı değerlendirilerek bir analize tabi tutma imkanı ortaya çıkmaktadır. Bu olanaklar öğrencilere Temel Tasar olarak isimlendirilen özel bir eğitim yoluyla sağlanabilmektedir. Böylece öğrenciler bir taraftan bazı kavramları ve ilkeleri öğrenirken, diğer yandan kendilerini araştırmaya zorlayan uygulamalı çalışmalarla her türlü düzenlemede kullanılabileceği anahtar mahiyetindeki rehber görüşleri pekiştirebilmektedir. Bu nedenle öğrencilerin eğitim süresince öğrenebilecekleri şeyler, birkaç öğretim yılında yapılabilecek belirli sayıda çalışmanın kendilerine sağlayabileceklerinden ibaret sınırlı kalmamakta, ana ilkelerin öğrenilmiş olması onları pekçok sayıda öğretici ve eğitici çalışmalar yapmış kişiler durumuna getirmektedir.

Öğretmeninden göre göre ve ancak onunla birlikte yaptıkları çalışmaların sayısına bağlı olarak çok uzun zamanda eğitimini tamamlayan öğrencinin içinde bulunduğu eski eğitim ile karşılaştırılırsa, bu uygulamanın kısa zamanda kesin sonuçlar sağlaması günümüz eğitim kurumlarına büyük kolaylıklar getirmektedir.

İş ve Teknik Eğitimi derslerinde bu bilgilerin öğrencilere verilmesine ve uygulamaların yapılmasına, meslek eğitiminin ilk yıllarında başlanılmalı ve diğer yıllarda tasar (proje) çalışmalarına paralel hatırlatmalar şeklinde devam etmelidir.

Temel tasar eğitiminde, öğrencilere bir taraftan bazı şeyler öğretilirken, diğer taraftan öğrenciler öğrendiklerine dayanarak çözüm yolu bulmak için uygulama yapmaya

yöneltirirler. Bu uygulamalar sonunda, ortaya çıkan değişik öğrenci çalışmaları tartışma konusu olarak eleştirilir. Bu eleştirilere öğrenciler de katılırlar. Zaman zaman kendilerine sorulan sorulara alınan cevaplardaki hatalı kısımlar düzeltilerek onların konuları tam olarak anlamaları sağlanır.

Derslerde kuramsal bilgiler zaman sıraları ile verilir. Her bilginin arkasından onunla ilgili uygulama yaptırılır. Kuramsal bilgi verilmesi sırasında örnek göstermekten kaçınmak suretiyle uygulama çalışmaları yapılırken öğrenci hayallerinin verilen örnekler üzerine saptanmasına engel olunur. Ancak zorunlu hallerde basit şemalar çizilerek açıklamalar yapılır.

Uygulamalar, önce soyut nitelikte ve ilkelerin kendi anlatım gücünü ortaya koyacak şekilde yapılır. Çalışmalar önce iki boyutlu, sonra üç boyutlu olarak yaptırılır. Bu sırada konuların gelişmesine bağlı olarak kurşunkalem, her türlü kağıt, kumaş, dokusal malzemeler, teller vb. malzemelerden yararlanılır.³⁰

2.4. Görsel Eğitimin İçerikleri

2.4.1. Konu:

En soyut işlerde dahi mutlaka vardır. Çoğu defa onun sayesinde yapıtta birlik sağlanabilir. Elbetteki soyut bir konuyu işlemek öğrenci için belirli doğasal modeller üzerine çalışmaktan çok daha güçtür. Aynı zamanda çok daha geniş ölçüde bir kafa disiplini, bilinç ve kullanılan malzemeye hakimiyet gerektirir. Soyut çalışmalarda konunun hiç yardımı olmaz. Kompozisyonun başarısı doğrudan form, renk ve madde elemanlarının kullanılmasına yüklenmiştir. Bu noktada çalışmanın yansıtması gereken şey klasik anlamda konunun kendisi değildir. Gerekli olan sanat öğrencisinin birey olarak bu konuya yaklaşımı ve anlatışıdır. Bir başka deyişle yapılan ne olduğu değil nasıl olduğudur.

2.4.2. Düzenleme (Kompozisyon):

Yalnız görü elemanlarına değil aynı zamanda kullanılan maddelerin çeşidine ve seçilen tekniğe aynı derecede bağlıdır diyebiliriz. Düzenlemede birlik ancak bütün bu unsurların temel eğitimde öğrenilmesi ile sağlanabilir. Düzenlemenin ilk başarı şartı birliktir. Bu olmadığı zaman düzeni oluşturan elemanlar gelişmiş güzel yığılmış parçalar olarak kalırlar, bir uyumlu görü mesajı oluşturmazlar, düzenlemede birlik sağlandıktan sonra düşünülecek yol ise bu bütünün giderek bireysel olmasıdır.

³⁰ I.H. Güngör, **Temel Tasar.** (Afa Yayın, 1972), s. 12-13.

2.4.3. Form: “Biçim”

Bugün sanat okullarının Temel Sanat Eğitimi’nde uygulanan bütün form teorilerinin esası, bilindiği gibi Bauhaus’cular tarafından kurulmuştur. Bu okulun form teorisinin en büyük özelliği formları doğuşlarında, en basit görünümünden yakalayıp oluşmaları ve sonuçlanmaları boyunca akılcı bir gidişle takip etmeleridir.

2.4.4. Nokta:

Biçim oluşturan üç belirgin eleman vardır; nokta - çizgi - yüzey. Nokta geleneksel geometriye göre, iki doğrunun kesişmesinden meydana gelir. Biçim algılamasında, resim dilinde ise bizi ilgilendiren grafik noktadır. Araştırıldığında nokta da diğer resim unsurları gibi çeşitlenebilen, büyüyen, küçülen dinamizmi olan, düzen içerisinde sözü bulunan bir elemandır.³¹

Yüzey üzerindeki noktaların:

- 1) Sıklığı-gevşekliği (Yoğunluk şiddeti)
- 2) Yönelişleri (Toplanma- dağılma hızı)
- 3) Girişimleri (Üst üste binme, kesişme yeğlinliği)
- 4) Noktanın tipi (Biçimsel karakteri), yüzeyi salt yüzey olmaktan çıkarıp, zengin biçimsel ifadelerle, anlamlı mesaj sütrüktürüne dönüştürür.

Nokta, ışık-gölge yansımaları dışında, psikolojik anlamları da taşıyan bir ögedir. Kalın-iri sık noktalar, ağırlığı, dinginliği, doluluğu zemin- yer ifadesini içerir. İnce, naif noktalar, temizliği, hareketi, dinamizmi, uçmayı, açıklığı anlatırlar.³²

Çoğu kez bir nokta yakalanmasından bu yana bir ölçü veya bir başlangıç anı olarak işe yarar. Tek bir noktanın pisişik etkisi durgunluk tesiri verir. Tek başına olduğu sürece renk etkisi ise gridir. Noktanın yüzey üzerinde sayıları arttıkça etkileri de değişik olur, durgunluk giderek dinamizme, veya ritme, veya kargaşaya dönüşebilir. Bazen de birbirleriyle gerilimli bir beraberlik gösterirler, gözlenmelerinde noktalar arasında bir zorunlu ilişki doğar, birkaç noktaya, bir arada bakıldığında, göz kendiliğinden ve sürekli olarak bunlar arasında bir bağıntı kurar, noktaların sayısal artımları bu bağıntıyı çizgiselliğe vardırır.

Bu anda öğrencinin yaptığı nokta çalışmaları öğretici tarafından yorumlanmalı ve değerlendirilmelidir. Çoğu defa örnek de gösterilebilir. Ancak öncelikle öğrencilerin konuyu yakalaması sevmesi ve yorum getirmesi sağlanmalıdır.

³¹ M. İşıngör, **Temel Sanat Eğitimi**. (Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1986), s. 9

³² F. Atalayer, **Temel Sanat Öğeleri**. (Anadolu Üniversitesi Basımevi, 1994), s. 145

2.4.5. Çizgi:

Birbirleriyle bağlantıları, ilişkileri çoğalan gerilim noktalarının birleştirilmesinden çizgi doğar. Belirli aralıklarla dizilmiş, tek noktalara bağlanan çizgi bir yeni görünüm yaratır. Henüz yüzey değildir bu fakat yarattığı görüntü olarak çizgiden farklı bir şeydir. Çizgi yapılarıyla oluşturulmuş ve kapalı form meydana getirmiş bir yüzey parçası etkisi yapmaktadır. Kısaca diyebiliriz ki; çizgi, grafik olarak hareket halindeki bir noktanın belirli bir yönde eğiliminden doğar. Yüzeylerin bittiği yerler veya yüzeylerin birbirleriyle ilişkili olduğu kenarlar çizgi etkisi yaparlar.

Çizgi, görsel bir anlatımda, ilk anlatım unsurudur. Çizginin anlatım olanaklarından hem subjektif, hem objektif yollardan yararlanmak mümkündür. Objektif olarak, ölçüm ve teknik resim ve projelerde çizgiden yararlanırız. Subjektif yönde anlatımlarda ise sınırsız imkanlara sahip oluruz. Çizgi ile türlü etkiler yaratabilir, çeşitli psişik durumlar oluşturabiliriz. Temel Sanat Eğitimi çalışmalarında ele alınması gereken ilk konu çizginin grafik açıdan ele alınması ve anlatım olanakları bakımından çok çeşitleriyle araştırılmasıdır.

Çizgi, düzenleme içinde tuttuğu yere, yapıta birlik getirmeye veya onu zedelemeye, yapıtı düzenlemeye ya da var olan dengeyi bozmaya yarayabilir. Bir kompozisyonda, birlik veya beraberlik yönünden bakılınca çizginin birinci planda rolü olduğu ortaya çıkar. Çizgi niteliklerinin tek düze oluşu ve kompozisyon içinde tekrarı bütünde birliğe doğru götürür bizi. Ancak burada monoton, usandırıcı süreklilik tehlikesi ile karşılaşırız.³³

2.4.5.1. Çizgisel Anlatım Zıtlıkları :

Kısa-uzun, kalın-ince gibi ölçüsel, koyu-açık gibi tonal (ışıklılık derecesi), düz-kırık-eğri gibi yapısal (çizgi karakteri) görüntü ve anlatım değerleri, çizgisel zıtlıkları oluşturur.

Yine 1) Hareketli (canlı, diri, artistik) çizgi ile, 2) Hareketsiz (ölü, monoton, mekanik) çizgiler arasında yapı ve etki zıtlıkları mevcuttur. Ayrıca düz çizginin, “yoğunlukları” ile (ölçüye, aralıklara, tonlara, yönlerine bağlı olarak) şu dualist (ikici) etkileri yaratırlar:

Aşağı yukarı her çizgi çeşidiyle elde edilebilen bu “karşıt” anlatımlar; çizgilerin leke tonunu değiştirmekle (doğrudan koyu-açık çizgilerle veya seyrek- “açık ton” veya sık- “koyu ton” ile), düzenlemeleriyle “şiddetlendirilebilir veya zayıflatılabilir”. Kalın, etli, koyu, sık çizgiler: “hantallığı, ağırlığı” anlatırlar. İnce, naif gevşek çizgiler: “hafifliği, pelurluluğu, uçmayı, zarifliği” anlatırlar.

³³ Işngör, a.g.e, s.10

Koyu, mat, sık ve kalın çizgiler; “yakınlığı”, açık tonlu, hafif, gevşek çizgiler; “uzaklığı” anlatırlar.³⁴

Örneğin: Bir tarama ucunun yaptığı kesin berrak karakterin yanında yumuşak bir fırçanın (aynı malzeme kullanılsa bile) yaptığı etki çok değişiktir. Öğrenci çizgi çalışmalarında, her türlü araçtan (Fırça, kömür parçası, kurşun kalem, tahta uç, çöp parçaları, tarama ucu, hatta parmaklarından) yararlanarak çeşitli, çok çeşitli denemeler yapmalıdır. Bu araştırmalardan sonra yapıtların, denemelerin, yaptıkları etki bakımından tanımlayıp işinin bilincine vararak eleştirmeye yöneltilmelidir. Bu eleştiri veya öz eleştiri sınıfta uygulanmalı her öğrencinin fikri alınmalı, fikirlerin konuya aktarılmasına özen gösterilmelidir. Çizgi konusunda yapılabilecek diğer bir ilginç araştırma da, tel, ip veya iplikle yapılan egzersizlerdir. Bu elemanlar çizgi faktörünün sanki boşluk içinde somutlaştırılmış üç boyuta yükseltilmiş durumu olarak ele alınmalıdır. Bu gibi yollarla yapılabilecek değişik etütler sonunda çizginin olanakları gerçekten “elle tutulur” basitlik ve kolaylıkla anlaşılacaktır.

Bu tip çalışmalar iki veya üç boyutlu olabilir, ortaya çıkan işin neye benzediği önemli değildir. Önemli olan çizgi elemanı ile öğrencinin yaratma gücünü arttırmak, harekete getirmektir.

Bütün eğitimciler çizginin psikik etkileri üzerinde ve bu etkilerin çok çeşitliliği üzerinde dururlar. Neşe, hüznün, yorgunluk, kuvvet, kesinlik, kararsızlık, enerji, canlılık, asabiyet gibi çağrışımlar elde etmeye açıktır çizgi... Ancak doğaldır ki bunları bir yorum niteliğinde, bir soyutlaştırma neticesinde söyleyebiliyoruz. Ayrıca bir bütün içinde aktif olan, pasif kalan çizgi kümelerine de rastlamak olasıdır. Öğrencinin anlatmak istediği doğrultuda çizgiye etki yüklemeye çalışması Temel Sanat Eğitimi dersi gereğidir. Eğitim Sistemlerinin de çağlara, toplum biçimlerine, anlatım tarzlarına ve kişisel psikolojik durumlara göre değişen, biçimlenen, kavramlar olduğunu unutmamak lazımdır.

Kompozisyon içinde çizgi, bir renge, açık koyu değere veya dokusal karaktere sahip olabilir. Çizginin etkileme gücü, rengin aksiyonuyla birleşince anlatım olanağı çok genişler. Renk çizginin değer niteliklerini de değerlendirmeye, değiştirmeye ya da yumuşatmaya yönelir. Örneğin: Şiddetli bir renkle birleştirilen bir kalın çizgi çarpıcı etki yapar. Aynı çizgi yumuşak bir renkle birleştirildiğinde tam tersine etkisi azalır veya başka bir durum ortaya çıkar.

2.4.6. Form: “Biçim, çizgi, renk ve açık koyudan oluşmuş yüzeydir.” Bunlar, bir biçim üzerinde de bulunabilirler veya bunlardan herhangi biri biçim üzerinde eksik olabilir de. Biçim çeşitleri sınırsızdır. Simetrik veya asimetrik, organik, inorganik, kübik,

³⁴ F. Atalayer, **Temel Sanat Öğeleri**. (Anadolu Üniversitesi Basımevi, 1994), s. 151

doğal, yapay durgun veya dinamik görünümle gösterirler. Biçim, gözlem ve etütlerinde varılması gereken sonuç öğrencinin değişik formları objektif yönlerden en geçerli şekilde değerlendirmesi ve formları gerek gözlem, gerek yorumsal kullanılışlarında kişisel bir sitle ulaşabilmesidir. Form düzenlemesinde gözetilecek bazı temel ilkeler vardır.

2.4.7. Denge: Biçimlerdeki yön ya da ışık, gölgelilik elemanlarının söz sahibi olduğu bir bütündür. Denge renk ya da gölge elemanının büyük payı vardır.

Örneğin; Bir biçim koyulaştıkça denge içerisindeki sözü etkinleşir. Ağırlığı artar. Biçimin rengi güçlendikçe (etrafına oranla) daha dikkat çekici olur. Bir kompozisyon düzeninde çeşitli yönlerde gelişen çok sayıda eleman bulunabilir. Yön ve kuvvet grupları kompozisyon içinde birbirlerini karşılıklı dengeleyebilirler. Bu denli araştırmalar ile kompozisyonda ölçülü bir gerilim yaratılır.³⁵

Dengelenen değerler:

Küçük - Büyük

Parlak - Mat

Yuvarlak - Köşeli

Çok - Az

Kapalı - Açık

Sınırlı - Sınırsız

Uzun - Kısa

Açık - Koyu

Sert - Yumuşak

Beyaz - Siyah³⁶

2.4.7.1. Bütün İçinde Formlarda Tek Olma, çok alma, kompozisyon içinde biçimler ya bir uyarılı ilkesi gözetilerek yeni hep aynı birim, ya da modül içerisinde düzenlenmiş olarak yer alırlar, ya da bütün içerisinde bir veya birkaç form diğerleriyle şiddetli bir çelişki göstererek gerilim yaratırlar. Bütün içinde formların tek veya çok olarak kullanılır olması bireysel anlatım tarzına bağlıdır.

Görsel sanatlara baktığımızda yukarıda saydıklarımızı bazen örtülü, bazen açık seçik görebiliriz. Eğiticinin bir görevi de öğretilenlerin örneklerle konularını desteklemeleri olmalıdır.

³⁵ Işngör, a.g.e, s.14

³⁶ N. Gökaydın, **Eğitimde Tasarım ve Görsel Algı**, (Ankara: Sedir Yayınevi, 1990), s.26

2.4.8. Açık-Koyu ve Orta Ton:

Temel Sanat Eğitiminde resimsel çalışmaların en önemlilerinden biri de, objeleri sahip oldukları ışık güçleriyle görebilmek, gösterebilmektir. Doğada bulabildiğimiz objelerin yüzey veya yüzeylerinde ışık güçleriyle görebilmek, gösterebilmektir. Doğada bulabildiğimiz objelerin yüzey veya yüzeylerinde ışık güçleri az veya çok bir takım planlar, biçimler vardır. Öğrenci tarafından obje üzerindeki farklı ışık güçlerinin görülebilmesi, yakalanabilmesi objenin yüzeyini oluşturan planların ortaya çıkarılabilmesini sağlar. Böyle bir çalışma ile objenin hacimsel karakteri yakalanır. Işık farklılıkları ile planların önde veya geride oldukları gösterilir.

Çalışma süresinde önem verilecek bir başka nokta da çalışılan objenin genel ışık yapısıdır. Bu yapı belirgin lekeden (koyu ton - orta ton - açık ton) birisinin egemenliği altında görülür. Bazen bir obje üzerinde yer yer belirgin ışık gücünden çok daha koyu veya çok daha açık planlar, yüzeyler de bulunabilir. Objeye çalışması yapılırken bunların, (koyuluk-açıklık nitelikleri korunarak) gösterilmesi gereklidir. Ayrıca her objenin bir renge sahip olduğu ve açık-koyu-orta ton değerleri açısından yaklaşıldığında, obje renginin genelde bu üç ton üzerinde bir yere oturtulabileceği unutulmamalıdır.

Işık gölge kavramları, giderek hacim, hacimli gösterme gibi resimsel anlatım dilini kolaylaştırması, öne çıkarması yönünden Temel eğitim dersinde ele alınacak ilk konulardan biridir. Eğitim süreci içerisinde konular ilerledikçe, açık koyu niteliklerinin plan, mesafe anlatımlarında yardımcı olacağı gözlenecektir. Plan, mesafe farklılıklarını belirtirken, renk kullanarak açık koyu bahsini ele almak, anlatılmak istenene daha farklı görüntüler kazandıracaktır.

2.4.9. Hacim, Hacimler:

Form elemanlarının incelenmesinde basitten bileşiğe doğru gidilir. Bu tekrarlanma yoluyla bir çizgi, ya da boyut artırılarak yapılabilir. Bu tekrarlanma bir ritim dahilinde olur, ve sonunda strüktür elde edilir. Bu durumda formlar istenildiği zaman tekrar bölünebilecek şekilde biraraya gelirler. En basit strüktür ritmi basit birimlerin toplamından doğar. Ritm çift yönlü de olabilir, o zaman da birimler iki yönde toplanırlar. Daha yüksek yapıda bir strüktür ise örneğin 2+1 oranında artarak gider. Bu birimlerin artırılması ile birbirlerine bağlanmalarında, belirli düzenler içinde tekrarlanmalarından değişik yapıda ritmik strüktürler elde edilir. Bunların en önemli niteliği kesin düzenler içinde bölünebilir olmalarıdır. Üstelik aynı tip birimlerin tekrarına dayandıklarından, bu birimler bütüne bir ziyan vermeksizin eksiltilip artırılabilirler, ve ritmin niteliği bozulmaz. Bu tip çalışmadaki elemanlar başlıbaşlarına gelişmiş birer kişisel karaktere sahip değildirler. Kişilik sahibi olan yalnız bütündür.

Öğrenci bu bütünü (küçük hacimlerden oluşan büyük biçimi) araştırmalıdır. Eğitiminin görevi de buna yardımcı olmasıdır.

2.4.10. Doku:

Tekstür (dış yapı): Yüzeyle, objelerin iç yapıları (strüktür) de bir dereceye kadar kendini belli eder, böyle bir yüz plastik bakımdan daha ilginç bir görünüme sahiptir. Sanat elemanlarının arasında aynı anda iki duyu mekanizmasını birden harekete geçirme gücü yalnız tekstürde mevcuttur, dış yapısı belirli bir yüzey hem grafik, hem plastik yönden etkileyicidir. Ayrıca bir anda objenin tüm yapısı üzerine bir fikir verir. Yüzeyleri plastik bakımdan etkili bir duruma geçirmek için sanat eğitiminde türlü işlemler yapılır.³⁷

Gördüğümüz her şey bir dış yapıya sahiptir. Çeşitli hayvanların derileri, ağaç gövdelerinin kabukları, pürüzlü, derin çizgili, kaygan, grenli duvarlara, elimizle dokunduğumuzda, kendi karakterlerini belli eden bir dış yapı özelliğine sahiptirler. İşte bu çeşitli çizgiler, girinti ve çıkıntılar, yarıklar; objelerin dış yapı özellikleridir.

Ressam, doğal ve yapay, iki çeşit genel görünüş gösteren dokulara önem verir. Doğal dokular üzerimizde dokunma hissini uyandırır. Bunlar yanında zımpara kağıdı, yün, cam gibi fiziki özellikleri olan yapay dokular da dokunma duygusunu harekete geçirir. Diğer yapay dokular; renk, kalıp, ton, çizgi gibi taklit edici ve süsleyici elemanlar, az da olsa gözde dokunma hissini doyurucu haz yaratabilirler.³⁸

Günümüzde doku çalışmaları her alanda kullanılmaktadır, bu da konunun doğrudan doğruya önem kazanmasına bağlıdır. Eskiden yüzeyler boya ve türlü işlemler yoluyla önceden kararlaştırılmış görüntülere sokulmak istenirken, bugün malzeme, iç yapısı ve kendi olanakları bakımından değerlendirilmektedir. Özellikle dizayn konusu olan objelerde tekstürün üzerinde durulmakla, düz yüzeylerde bulunmayan bir yeni boyut, bir çekici unsur kazanılmış olur. Eğitimde biçimleri yanyana getirirken değişik yollarla çeşitlemeler, denemeler yapılır. Tek tek veya birleştirilmiş biçimleri büyütüp küçültme, ritmi tersine çevirme ya da yönünü değiştirme gibi.

Yüzey ne tipten olursa olsun, parça ile bütün arasında bir takım temel bağlantılar bulunabilir. Örneğin:

- a) Bıteviye tekrarlama yolu ile aynı ölçü, hep aynı yönde, hiçbir değişikliğe uğramadan artar.
- b) Yönü değişmeyen bir açık-koyu; (değişkenliği) (Açık-koyu değerler ile)
- c) Ritm artarak gelişir, yani çift yönlüdür.
- d) Ritm, ileri-geri yer değiştirme ile, zıt yönlerde ve aynı ölçü içerisinde ya da değişik ölçüde gelişir.
- e) Çift yönlü katsayı artışıdır.

³⁷ Işngör, a.g.e, s.18

³⁸ Ş. Bigalı, Resim Sanatı. (Şafak Matbaası, 1984), s. 307

f) Belirli bir merkezden çıkarak dışardan içeriye ve içerden dışarıya hareket eder.

Bütün bir araştırmalar neticesinde birbirinden farklı görüntüler elde edilecektir. Öğrenci heyecanlanacaktır, bu coşkuya eğiticinin de katılması gereklidir.

Dış yapı bakımından değerlendirilebilecek maddeler iki tiptendir, ayrı özelliklere sahiptirler: a) doğal maddeler (otlar, yapraklar, taşlar, ağaç gövdeleri vs.); b) insan elinden çıkma maddeler (kağıt, metal, cam, alçı vs.) yani yapay maddeler.

Tekstür iki temele dayanır: a) organik: Bir kelebek kanadının ya da bir yaprağın tekstürü gibi. Bir doğa elemanının öz yapısını yansıtır. b) geometrik: Herhangi bir geometrik elemandan hareket edilerek değişik işlemler yolu ile yaratılır. Yüzeydeki ritm çalışmalarında gördüğümüz kurallar bu işlemlerde de geçerlidir.

Tekstürler optik yönlü de olabilirler, yani göz aldanmalarına dayanırlar.

İleri tekniklerin kullanıldığı durumlarda tekstür egzersizlerinde fotoğraf filminden ve agrandisman olanaklarından yararlanılabilir. Filmin greninin sıklaştırılıp seyreltilmesi ile görüntü elemanı üzerinde oynanılır. Kısaca söylemek gerekirse tekstürü “bir yüzey değerlendirmesi” olarak tanımlamak mümkündür.

Tekstürün en belirgin niteliği pek çok sayıda eş elemandan meydana gelmesidir. Bu elemanlar iki boyutlu ya da hafif kabartmalı bir yüzey üzerinde eşit aralıklarla dizilmişlerdir. Tekstürün özelliği “tek-düze” olmasıdır. Yine, tekstürleri üst üste getirerek “çift tekstürler” elde edilebilir, bu en çok optik örneklerde kullanılır. Bazı mimari yapılarda ya da düzgün çekilmiş el örgülerde bu tip çift tekstüre rastlayabiliriz. Granit gibi özel bir yapıya sahip taşların bu doğasal tekstüründen ayrı olarak rölyefli işlendiği yerlerde, ışık oyunları her iki tekstürü de (taştan gelen doğasal tekstürü ve ışık yolu ile elde edilen yapay tekstürü) birarada gösterirler. Ardarda getirilen tel örgülerin insan gözünde yaptığı optik aldanma yine bu tip doku görünümüne yol açar.

Yüzey çalışmaları içinde gerçekten plastik varlığı olanlara güncel tekstür denilir. Güncel tekstürün olanakları ve başarısı yapıldığı malzemeye sıkışıkya bağlıdır ve önemi gitgide artmaktadır. Klasik tuval çalışmalarında bile alışılmış boya malzemesini yeni karışımlarla değiştirme yolu ile aktüel tekstüre doğru bir eğilim vardır. Tekstür çalışmaları hayali en çok işleyen egzersizler arasındadır ve temel sanat öğrencisi bu çalışmalar sırasında hep yeni olanaklar araştırmaya yöneltilmelidir.

Tekstür ile mekan arasında da sıkı bir bağıntı vardır: Yüzey ne kadar ince ve ayrıntılı olarak işlenmiş ise o kadar yakınlık ve kesinlik duygusu verir, dağınık, ayrıntısız

ve belirsiz işlendiği zaman ise uzaklık etkisi yapar. Ayrıca kontrast etkisi yaratmada da yine tekstürden geniş ölçüde faydalanmak mümkündür.

Doku bahsine başlarken öğrencinin önce doğa objelerini etüt etmesi onların zengin doku karakterli olanlarını araması, bulması sonra resmini yapmaya çalışması yarar sağlayacaktır. Bu tür etütlerden sonra dokuların yorumlanma çalışmaları gelir. Öğrencinin bu yüzeysel doku yorumlamalarında çıkış noktası olan doğanın ne denli zengin bir kaynağa sahip olduğunu daha iyi anlarız.

2.4.11. İç Yapı:

Strüktür: Statik olarak ölçülebilen iç yapı sistemidir. Hareket etmeyen nesnelere, üzerindeki kuvvet ve ağırlık ölçülerinin matematiksel dengesi “statik” dir. Strüktür, nesne ve varlığı ayakta (yerçekimine karşı) ve dengede tutan iç yapının ölçüsel sistemi, düzenidir. Farklı kuvvet ağırlık ve gerilimlere direnç (mukavemet) ve denge kazandıran ölçü tekrarlılıklarına sahip iç yapı düzenine strüktür denir.³⁹

Strüktürde modül (birim) elemanından başka bir önemli eleman daha vardır: Birimlerin biraraya geliş şeklini tayin eden biçimleyici ilke. Birimlerin bağlantısı türlü biçimlerde olabilir: Noktalar, çizgiler, hatta yüzeyler ya da bağ elemanları ile de yapılabilir.

Strüktür çalışmaları temel sanat eğitiminin en güç ve yararlı kısmını meydana getirirler. Öğrenci daha önce form ve tekstür alanlarında öğrendiklerini uygulayarak çevresindeki strüktür dünyasını bilinçle keşfetmeye, değerlendirilmeye yöneltilir. Doğa strüktürlerinden kendi yapıtlarında faydalanma olanaklarını araştırır. Değişik malzemelerin strüktürlerini ve bu yöndeki olanaklarını inceler, çeşitli modüllerin hangi malzeme kullanılabileceklerini, hangi biçimlendirme ilkesi ile hareket edilmesi gerektiğini, modüllerin saydamlık-donukluk, bükülebilirlik-bükülemezlik ve değişik uyarlık niteliklerine göre sınıflandırılmalarını etüt eder. Amaç strüktür çalışmaları yolu ile malzemenin öz yapısı ile uyumlu kitleler yaratmaya ve son olarak da bunları fonksiyon elemanı ile bağdaştırmaya varmaktır.

İtalya’da süt, dört eşkenar üçgenin biraraya getirilmesinden meydana gelmiş karton formlar içinde satılır. Elle taşınması hayli güç, fakat endüstri yönünden çok pratik kapsayıcıdır bunlar. Bu basit karton iskelet sıvı bir maddenin taşınmasında ve paketlenmesinde kolay kullanılan bir çözüm yolu olarak seçilmiştir. Artık ülkemizde de bu tip strüktürel biçimler ambalaj endüstrisinde yerlerini almaktadırlar.

Strüktür konusunda bu örnek gibi gündelik yaşantıdan alınma daha bir çok durumlarda tasarımcıya iş düşmüştür. Temel sanat eğitimi öğrencisi yalnız soylu ve klasik

³⁹ Atalayer, a.g.e., s. 205

anlamda bir sanatçı gibi çalışmaz, çoğu zaman basit strüktür çalışmaları, form ve fonksiyon aramaları ve obje iskeleti etütleri yapar. Öğrenci, eğitim programlarının sonlarına doğru, seçtiği dalın sahası içinde bu tip basit fakat fonksiyon açısından yetenek isteyen denemelere de girer. Aynı tip bir form zaten çok değişik yerlerde de kullanılabilir. Gerekli olan strüktürün malzeme ile bağdaşması ve belirli durumlarda işlevsel olmasıdır.

2.4.12. İki Boyutta Plan Kavramları:

Bir mekan içinde veya yüzey üzerinde bulunan objeleri bize yakınlıkları, uzaklıkları söz konusu olduğu sürece şematik anlatımlarla belirginleştirebiliriz.

Örtme Yöntemi:

Bu yöntem ile örtülen biçim büyüklük ve küçüklüğüne bakılmaksızın örten biçime göre geri plandaymış gibi etki yapar. Örneğin; bir mekan içinde veya bir yüzey üzerinde büyükten, küçüğe doğru veya küçükten, büyüğe doğru sistemle dizelediğimiz biçimlerden büyük olanlar önde, giderek küçülenler ise arka planda algılanırlar. Bu yönteme dereceleme prensibi diyoruz.

Ayrıntı Yöntemi:

Bir yüzey üzerinde aynı karakterli iki biçimden birini daha ayrıntılı gösterdiğimiz zaman, ayrıntılı gösterilen biçim diğerinden daha öndeymiş gibi etki yapar. Buna ayrıntılı gösterme ilkesi diyoruz.

Yukarıda saydığımız bu üç ilkedен başka bir de boşlukta veya yüzeyde biçimleri, hacimleri, doğru görmek, birbirleriyle olan yön farklılıklarını, konum değişikliklerini doğru gösterebilmek için öğrenmeye çalıştığımız bir konu da perspektiftir. Temel sanat eğitimi içerisinde bu bahsin ele alınışı, serbest el çalışmaları niteliğinde olmalıdır. İlk araştırmalarda en basit perspektif kaideleri (ufuk çizgisi, kaçak noktaları) öğretilmeli, öğrenciden ufuk çizgisinin altına ve üstüne hayali bir çok küb'ler yerleştirmesi istenebilir. Bu serbest el çalışmalarında yaratılan hayali biçimleri, zaman zaman cetvel çizgileriyle kontrol etmek, yanlışları yine el çizgisiyle düzeltmek, öğrencide el+göz beraberliği ile perspektif disiplinlerine yaklaşmayı sağlar.

2.4.13. Renk:

Fizik olarak ele alındığında renk kavramını bir enerji yayılımı olarak düşünürüz. Fakat renk olayı gerçekte ancak bilinç seviyesinde mevcuttur. Renk yapısının fizik ve kimya niteliklerinin yanısıra bir de alıcının bulunması lazımdır. Renk olayı bir yandan bu alıcıya, yani rengi gören kimseye bağlı bulunduğundan, diğer yandan renk duygusunu meydana getiren faktörlerin çeşitliliğinden (kimyasal yönden etkileme, duyu liflerinin türlü yollardan tahriki, bazı uyuşturucu maddelerin tesiri ve benzeri) dolayı hayli subjektiftir, yani kişiye göre değişir. Bu yüzden duyu organlarının ve renklerin fizik

özelliklerinin yanısıra bir takım psikoloji elemanlarını da gözönünde bulundurmaya mecburuz. Duyulara göre renk daima fizik niteliklerinin gerektirdiği etkiyi yapmaz. Örneğin fizik açısından bakıldığında siyah ışıklı etkenlerden tamamen yoksundur. Buna rağmen siyah psikolojik olarak tıpkı diğer renkler gibi tek başına bir varlık olarak kendini duyurur. Bir başka örnek de: Renkli bir ışığın yaptığı etkiyi iki değişik rengi karıştırarak vermek de mümkündür. Fizik bakımından arada fark vardır, ama psikolojik olarak durum değişmez. Renklerin karışımı, birbirlerini tamamlamaları, saydam ve donuk renkler, renkli yüzey ile çevresi arasındaki ilişkiler gibi olaylar fizik bakımından bir özellik göstermezler ama psikolojik yönlerden belirli temelleri vardır.⁴⁰

Renklerin insan bünyesi üzerindeki etkisi önemlidir. Yatıştırıcı, neşelendirici, tahrik edici, bedbin edici, tansiyon yükseltici insanı melankoliye kadar götüren etkileri vardır.

Beyaz: Halk içinde genellikle saflık ve temizlik telkin eder. Bu bakımdan gelin elbiseleri beyaz olarak seçilir.

Siyah: Matem rengi aynı zamanda elegan ve resmi bir renktir.

Kırmızı: Ateşin bir renk. Uyarıcı, adeta nabızı ve tansiyonu yükseltici bir etki yapar.

Mavi: Santimental, rüyaların, denizlerin, şiirlerin rengi aynı zamanda mütavazi ve ağırbaşlı bir renktir.

Menekşe Moru: Kırmızı ve mavinin müşterek özelliklerine sahip olan bu renkten ekseriye kral pelerinleri yapılır.

Sarı: Olgunluk, bereket ve sıcak günlerin, güneşin, ışığın sembolü.

Yeşil: Gençlik ve yeniden doğuşun sembolü. Sarı ve mavinin de müşterek özelliklerini taşır.

Pembe: Kadınlık sembolüdür.

Gri Beyaz: Hile ve desise sembolü.

Mor: Hile ve desise sembolü.

Kahverengi: Yaşlılık, olgunluk sembolü.

Üç ana renk karışıp (sarı, mavi, kırmızı) diğer renkleri meydana getirir.

Nötr Renkler: Türkçede tam karşılığı renksiz renklerdir. Siyah, beyaz, gri (siyah ile beyaz)

Renkler genellikle sıcak ve soğuk renkler olarak ikiye ayrılır.

1) **Sıcak renk:** Sarı, turuncu, kırmızı, eflatun kırmızı

2) **Soğuk renk:** Eflatun, mavi eflatun, mavi yeşil, sarı yeşil

⁴⁰ Işingör, a.g.e, s.45

Soğuk renkler olarak nitelenen yeşil, mavi, mor geriye götürücü, sıcak renkler olarak bilinen sarı, kırmızı, turuncu yakınlaştırıcıdır. Sıcak renkler aynı zamanda hacmi daraltıcıdır. Soğuk renkler hacmi genişletir ve dinlendirir. Sıcak renkler hareket ve canlılık gösterir. Soğuk renkler dinlendirici bir rahatlık verir.⁴¹

2.4.13.1. Uygun Renkler:

Renk çemberinde birbirine bitişik olarak gördüğümüz renklere uygun renkler denir.

Aralarında daima ortak bir renk olur. Mesela: Sarı ile yeşil iki bitişik renktir. İkisinde de sarı olduğu için sarı ortak renk oluyor demektir.

Mor ile mavi de olduğu gibi her ikisinde de mavi vardır. Bu tür gruplara uygun renkler denir. Uygun renkler ile oluşturulan armoniler ağır başlı fazla bağırmayan ölçülü armonilerdir.⁴²

2.4.13.2. Renklerin Birbirlerine Etkileri:

Bir renkli yüzeye baktığımız zaman iki tip etki ile karşılaşırız. İlki sadece fizik etkidir. Kısa süreli bir duyudur bu, derine inmez.

Açık renkler fizik bakımdan çok kuvvetle etkileyicidirler, açık ve sıcak renkler daha da tesirlidir. Koyu kırmızı alev gibi çeker ve tahrik eder, parlak limon sarısına göz güç dayanır, sonunda huzursuz olur. Ve dinlenmek için farketmeden maviyi ya da yeşili arar.⁴³

Renkler bir araya geldikleri zaman birbirlerine belli etkilerde bulunurlar. Yani yan yana gelen iki rengin komplimanları birbirlerinin bünyesine karışmış etkisi yapar. Örneğin bu iki renk mavi ve sarı olsun, mavinin komplemanteri turuncu, sarının komplemanteri mor olduğuna göre mavinin bünyesine sarının komplemanteri olan mor karışır ve onu sıcak mavi haline koyar. Mavinin komplemanteri olan turuncu sarının bünyesine karışır ve onu daha sıcak bir sarı haline getirir.⁴⁴

Renk faaliyetleri geliştikçe basit fizik aksiyondan daha derin ve daha güçlü bir başka aksiyon doğar: İç tepkisel. Rengin psikik etkisi üzerinde modern eğitimcileri arasında en fazla duran Kandinsky olmuştur. Renklerin duyular üzerindeki etkileri, uzun

⁴¹ Gökaydın, a.g.e., s.36-37

⁴² Gökaydın, a.g.e., s.36

⁴³ Işınör, a.g.e., s.47

⁴⁴ Gökaydın, a.g.e., s.36

süre ile aynı şiddette devam etmezler. En çarpıcı renk dahi bir süre sonra gözü bıktırır, alıştırır. Ancak bu alışkanlık sonunda renk bilinçaltına nüfuz eder ve psişik etki yapar. Renk psikolojisi Fizik renk duyusundan çok daha karışık bir sisteme sahiptir.

Bazı renklerin bir sert, iğneli görünüşü vardır. Bazıları düz, perdahlı, kadifemsi olabilirler. Okşayıcı bir his verirler. (Koyu deniz mavisi, krom oksidi yeşili ve robbia kırmızısı böyledirler). Renklerde sıcak ve soğuk ayrımı da bu esasa dayanır. Bazı renkler yumuşaklık hissi verirler, bazıları, örneğin kobalt mavi daima sert bir görünüme sahiptir.

Renk eğitimi süresi içinde ses ve müzik yoluyla renk bulma çalışması yaptırmak, öğrencinin kendine özgü renkleri yansıtabilmesi için geçerli yolların başında gelmektedir. Bütün sanatlar arasında sıkı bir bağlantı vardır. Bu bağlantı özellikle müzik ile resim arasında kuvvetlidir.

Açıklık ve içtenlikle araştırılacak bir ses-renk ilişkisi, prensip olarak eğitilenin her türlü dış etkiden, şartlandırmadan uzak, kendi psikolojisinden gelme, kendi gözü ve ahenk ihtiyacına dayanan bir veri olacaktır.

Rengi sınırsız olarak yaymak mümkün değildir. Renk ile form arasında bir mutlak bağlantı vardır. Çünkü rengi formsuz düşünmek ve kendi başına, yalnız olarak anlamak imkansızdır. Renk ile form arasında bazen bir uzlaşma, bazen bir çağrışım ve bazen bir gerilim vardır. Örneğin sarı bir üçgen, mavi bir daire, yeşil bir kareyi ele alalım. Sonra yeşil bir üçgen, sarı bir daire ve mavi bir kare düşünelim. Bambaşka etkiler yapan ve birbirinden çok farklı beraberliklerdir bunlar. Form ve renkler birbirlerini karşılıklı şartlandırır. Bazı renkler bazı formlar ile birleşince değerleri kuvvetlenir, bazılarında ise hafifler. Gözü rahatsız eden çarpıcı renkler sivri formlar ile birleşince değerleri kuvvetlenir, bazılarında ise hafifler. Gözü rahatsız eden çarpıcı renkler sivri formlar ile birleştirildiklerinde vasıflarını daha iyi belirtirler. Örneğin: Sarı renk, üçgen form ile, derinlik vasfı olan renkler yuvarlak formlar ile kombine edilince güçlenirler. Örneğin: Mavi renk dairesel formlar içinde böyle bir etkiye varır. Diğer taraftan bir form bir renge aykırı olduğu zaman bunda bir ahenksizlik değil, tam aksine bir yeni imkan görmek gerekir. Yani form ve renklerin sayıları sınırsız olduğuna göre bunların kompozisyonları ve sonuçları da sonsuz sayıda olacaktır.

2.4.13.3. Renk Kontrastları (Çelişkiler - Zıtlıklar):

Kontrast ilişkileri renk eğitiminin büyük bir kısmını kapsar. Bu konuda ilk sistemli çalışmayı yine Bauhaus çerçevesinde Itten'de görüyoruz. Kendisi, renklerin fizik niteliklerine dayanan ayrıntılı bir teknik teorisi kurmuş bulunuyor. Itten'in bu teorisi eski zamanlardan beri kullanılan renk kontrastlarını şöyle sıralıyor:

- 1) Yalın renklerin kontrastı
- 2) Açık-koyu kontrastı
- 3) Sıcak-soğuk kontrastı
- 4) Tamamlayıcı kontrast
- 5) Yanıltıcı kontrast
- 6) Kalite kontrastı
- 7) Miktar kontrastı

İtten'in renk teorisi okullarda öğrenilmesi gerekli renk eğitimine düzenli bir temel teşkil etmiş, teknik bakımdan üzerine bugüne dek fazla birşey eklenmemiştir.

İtten ayrıca renk seçmeleri ile kişisel psikolojik ve fizyolojik yapı arasında bağlantılar kurmuş, ilginç bilgiler vermiştir. Temel sanat eğitimi dersinde bu düzenli temelden hareket edilerek, sonunda dinamik bir renk eğitimine varmak gerekir. Ne var ki, renk kontrastları konusunda bu düzenli öğretime girilmeden önce eğitilen kitlede bir renk kontrastı kavramı uyandırılmalıdır.⁴⁵

Yalın Renk Kontrastı:

Üç ana rengin kontrastlığı, yani, sarı, mavi ve kırmızı kontrastlığı en sık kullanılan, "renklerin kendi aralarındaki kontrastlığı"dır. Bu durumda, kendi renklilik güçlerini ve anlamlarını, en katıksız ve en saf biçimde gösterirler. Turuncu, yeşil ve mor kontrastlığı da buna diğer bir örnektir. Bu kontrastlıkta, birbirinden farklı en az üç renk kullanılır. Özgürlükleri, bir denge içinde rahatlıkla verilmek istenen mesaj işlenir.⁴⁶

Renkleri birbirleriyle karıştırmadan birtakım irili ufaklı geometrik biçimler kullanarak yalın renklerle bir yüzey oluşturma çabasıdır. Kullanılan biçimlerin herhangi bir geometrik forma bağlı olması söz konusu değildir.⁴⁷

Açık-Koyu Renk Kontrastı:

Siyah ve beyaz en belirgin kontrastlığı oluştururlar. Birbirlerine zıt iki kutupturlar. Beyaz, siyahla daha beyaz görünür. Siyah fondaki beyaz, düşünülebilecek en beyaz, bembeyazdır. Aynı şekilde, beyaz fon içindeki siyah, siyahın tüm özelliklerini abartılı olarak gösterecektir.

Ayrıca bilinen renklere, beyaz ya da siyah koyarak, açıklık ve koyuluk sağlar ve istenilen rengin yaratacağı etki belirginleştirilir.⁴⁸

⁴⁵ Işngör, a.g.e., s.54

⁴⁶ S. Coşkuner, **Renkler ve Kişiliğiniz**. (İzmir: Site Ofset Ambalaj Sanayi Matbaası, 1995), s.195

⁴⁷ Işngör, a.g.e., s.54

Bu çalışma ile öğrenci renkleri kendi zevkine göre karıştırmaya, kendince değerli uyuşumlar yapmaya başlayacaktır. Bu konu bir öncekine karşın iki özelliğe sahiptir.

1- Öğrenci yalnızca ışıklı ve koyu nitelikli renkleri arayacaktır. Yani orta tonlu renklere bu kontrast prensibi içinde yer yoktur.

2- İkinci özellik ise açık ve koyu nitelikli renkler kesinlikle karıştırılarak elde edilmiş renkler olmalıdır. Renkler öğrencinin kendi dünyasında düşünebildiği, sevecen bulunduğu açık ve koyu niteliklere sahip bulunmalıdır.

Sıcak-Soğuk Renk Kontrastı:

Bu çalışmanın temelinde yine öğrenciye çok renk araştırma amacı vardır. Sıcak-soğuk renk çalışmalarında doğadan çalışmalar, çiçek etütleri gibi araştırmalar faydalı olur. Objeye üzerinde görülebilen belirgin bir rengin daha zengin renk çeşitlemesiyle anlatılmaya çalışılması gereklidir. Doğaldır ki bu çeşitleme ve rengi zenginleştirme çabası yerel rengin dışına düşme anlamı taşımamalıdır. Sıcak-soğuklu renk nüansları yerel rengin kendi karakteri içinde oluşmalıdır. Hiçbir rengi doğada tek başına, bağımsız olarak göremeyiz. Ayrıca, hiçbir rengi tek olarak düşünüp sıcak veya soğuk diyemeyiz. Bir rengi sıcak veya soğuk olarak nitelendirmek onu etrafı ile görüp değerlendirdikten sonra mümkün olur. Doğa, en iyi renk öğreticisidir. Özellikle sıcak-soğuk renk bahsinde doğaya dönük çalışmalar yapmak çok yararlı olacaktır.

Tamamlayıcı Renk Kontrastı:

Renkler psikolojik etki yönleriyle birbirinden farklılık gösterirler. Örneğin, turuncunun yaptığı etki başka bir rengin etkisiyle aynı değildir. Mavinin herhangi nüansında bulduğumuz dinlendiriciliği bir başka renkte bulamayız. Bu nedendir ki renklerin yaptıkları etkileri bir başka rengin ters etkisiyle dengelemeyi sağlamak tamamlayıcı kontrast ile mümkün olur. Bu kontrast, kontrastla uyuşum prensibinde turuncu ile mavi, kırmızı ile yeşil, sarı ile mor etki yönleriyle birbirlerini tamamlarlar. Bu tamamlama olgusuna etkilerin nötr hale gelmesi de diyebiliriz.

Miktar Kontrastı:

Bir önceki tamamlayıcı kontrast bahsinde renklerin psikolojik etkiyle birbirlerini tamaladıklarını öğrendik. Bu bahiste renklerin yalın halleriyle kullanıldıklarında yaptıkları etkileri renk yüzeylerini ölçülü olarak düşünerek dengelemeye çalışmaya ölçü kontrastı diyoruz. Örneğin, yalın halde kullanılan bir ölçü limon sarısı ile yine yalın halde kullanılan üç ölçü mora eşittir. Bu örnekleri bu yazı dizisinde sıralamak, çoğaltmak mümkündür.

Kalite Kontrastı:

Bir rengin en ışıklı nüansından başlayarak koyulaşmaya doğru götürülürken veya koyudan açığa doğru getirilirken elde edilecek ara tonlar sözü edilen rengin çeşitli

kaliteleridir. ⁴⁹ Saf bir kırmızı ile mat bir kırmızının etkisi, çağrıştırdığı duygular farklıdır. ⁵⁰ Böyle bir çalışmada öğrencinin rengi çok sayıda kaliteye ayırmaya ve zengin bir seri yapmaya yönlendirilmesi faydalı olacaktır.

Yanılıcı Kontrast:

Önceki bahislerde renklerin tek olarak etki güçlerinin varlığından söz edildi. Bu kez rengin fonu ile birlikte ele alındığında elde edilen etkinin değişikliği görülecektir. Örneğin, beyaz bir fon üzerindeki kırmızı lekenin, gri fon üzerindeki kırmızı lekenin farklılıkları, etki güçleri hemen belli olur. Öğrencinin bu denemeleri çoğaltması renk raporları ile yapacağı çalışmalarda elde etmek istediği etkiyi daha kolaylıkla sağlamaya yarayacaktır.

Yukarıda renk kontrastlarının belli başlı özellikleri anlatıldı. Ancak, bu özelliklere sınımsız sarılmak onları katı kalıp ve kurallar içinde yorumlamak veya yorumlatmak doğru olmaz. Çoğu zaman öğrenciyi hür ve araştırmalarında bağımsız tutmak yararlı olur. Bu arada, müzik ve renk ilişkileri çalışmaları veya öğrencilerin geldikleri yörelere ait renk dizelemeleri yapmaları onlara yeni ahenkler yeni duyarlılıklar kazandıracaktır.⁵¹

2.5. Yaratıcılık

Yaratıcı düşüncüyü, “gözlem, bilgi, deneyim veya düşüncelerimizi yeni düşünce veya kavramlar üretecek şekilde ilişkilendirmek” olarak tanımlayabiliriz. Bunu hangi ölçülerde yapabileceğimiz belli başlı üç faktöre bağlıdır:

- Doğuştan gelen yeteneklerimiz,
- Daha önceki deneyimlerimiz ve yaşam biçimimiz,
- Uygun yöntem ve yaklaşımları kullanmamız.

Doğuştan gelen yeteneklerimiz birbirimizden farklıdır, bu yüzden hepimiz aynı ölçüde yaratıcı olamayız. Örneğin, ne kadar çalışırsak çalışalım insanlık tarihini etkileyecek köklü yenilikler yapamayabiliriz. Oysa günlük işlerimizde bile farklı seçenekleri ortaya koyabilirsek daha etkin yaşarız. Hep aynı şeyi yaparak farklı sonuçlar almayı ve durumumuzu geliştirmeyi bekleyemeyiz. Farklı sonuçları ancak farklı yaklaşımlar yaratabilir. Dolayısıyla, doğuştan taşıdığımız yaratıcılığımız hangi düzeyde olursa olsun, onu geliştirmeliyiz.⁵²

⁴⁹ Işngör, a.g.e, s.54

⁵⁰ Coşkuner, a.g.e., s.198

⁵¹ Işngör, a.g.e., s.55-56

⁵² R. Yıldırım, **Yaratıcılık ve Yenilik**. (Sistem Yayıncılık, 1998), s. 38-40.

Sanat eğitimi yaratıcılığı: “Girişim ve deneylerle uyarmak, alışılmamış yollarla, imajları ve fikirleri bir araya getirmek” biçiminde açıklar.

Gordon, yaratıcılığa, bu tarife çok yakın bir açıdan bakar ve şöyle açıklar: “Farklı birimleri birleştirip olağanüstü yeni düzenler meydana getirmek”. Bu sistem içinde çocuk veya genç gündelik, olağan algılarını veya kendilerine verilen, değişkenliği olmayan biçimleri (kare, yuvarlak, çizgi) olağanüstü, heyecan verici, bütünleşmiş organizasyonlara dönüştürecektir. (Bu sistemi ileride bir araç olarak kullanacaktır). Yaratıcı gücü de bu denemeler içinde geliştirecektir. Birçok nedenle, tek başına öğretimin faydası yoktur. Eğitimle beraber olması zorunluluğu vardır. Çünkü eğitim, gözü görmeyi, anlatımı, el gücünü kullanmayı, sentez yapma gücünü, eşyayı biçim içinde bütünü ile kavramayı kazandırır. “Yani insanı insan yapar.” Ayrıca çocuğa insanlarla ilişkilerinde emek ve değere katkıda bulunma sorumluluğunu da kazandırır.⁵³

Yaratıcılığımızı birtakım yöntem ve yaklaşımlar kullanarak da geliştirebiliriz. Bu konuda beynimiz ve düşünme sistemimizle ilgili bilgilerimizi kullanabileceğimiz gibi, büyük dahilerin sergiledikleri tutum ve davranışlardan da yararlanabiliriz.⁵⁴

2.5.1. Yaratıcılığı Engelleyen Faktörler

1. Olayları çok dar bir sınıra hapsederek farklı bakış açısı ve boyutları görememek veya bunun tam tersine konuyu çok geniş sınırlar içinde değerlendirerek dikkati toplayamamak.
2. Sadece mantıksal düşünceye dayanan eğitim sistemi ve bireysel gelişmeye önem vermek.
3. Çabuk yargılama veya sonuca gitme eğilimi, belirsizlik veya düzensizliğe tahammül edememek.
4. Aşırı baskı veya bunun tam tersine disipline olamama, baskı ve özdisiplini birbirine karıştırmak.
5. Aşırı ciddiyet. Hayal gücü, mizah, oyun veya hobileri küçümsemek.
6. “Bilimsellik” adına sezgi veya öngörüğü küçümsemek.
7. Özgüven eksikliği, farklılığı göze alamama, sosyal uyum kaygıları ve korku.
8. Tek taraflı uzmanlaşma, iş veya yaşam biçimi.
9. Olayları veya kavramları zihinde canlandıramamak, dilin yanlış kullanımı veya sadece dile dayanarak temel duyuları ihmal etmek.
10. Farklılığa tahammül edemeyen bir aile, iş veya sosyal ortam.
11. Dikkati dağıtan veya iç karartan fiziksel ortamlar.

⁵³ Gökaydın, a.g.e., s.4

⁵⁴ Yıldırım, a.g.e., s. 48-50.

2.5.2. Yaratıcı Tutum ve Davranışlar

Yaratıcılığı geliştirmek için en etkili yol yaratıcı insanları incelemek ve onların yöntemlerini kullanmaktır. Bilim, sanat veya iş dünyasındaki yaratıcı kişileri incelediğimizde, bireysel yeteneklerinin yanında birtakım ortak yöntem ve davranış biçimleri sergilediklerini görürüz. Kalıtım, eğitim ve çevre koşullarından büyük ölçüde bağımsız ve kullanımı oldukça kolay olan bu yöntem ve yaklaşımları aşağıdaki başlıklar altında toplayabiliriz:

1. Farklı olmayı göze alabilmek
2. Yargılamayı geciktirebilmek
3. Esnek düşünebilmek
4. Çabuk düşünebilmek (spontanlık)
5. Kavram oluşturabilmek
6. Kavramları ilişkilendirebilmek
7. Hayal gücü
8. Konuya odaklanabilmek

Gerçekte bu tutum ve davranışlar birbirinden bağımsız değildir. Örneğin, esnek düşünebilmek için yargılamayı erteleyebilmek, kavramları birbiriyle kolay ilişkilendirebilmek için hem esnek olmak hem de kavram oluşturabilmek gerekir.⁵⁵

2.6. Öğrenci Uygulamaları

Bu bölümde öğrencilerin özgürce denemeler yapmasına olanak tanımak onların buluşlar yapması olasılığını artıracak örnek uygulama çalışmaları ve işlem basamakları verilmiştir.

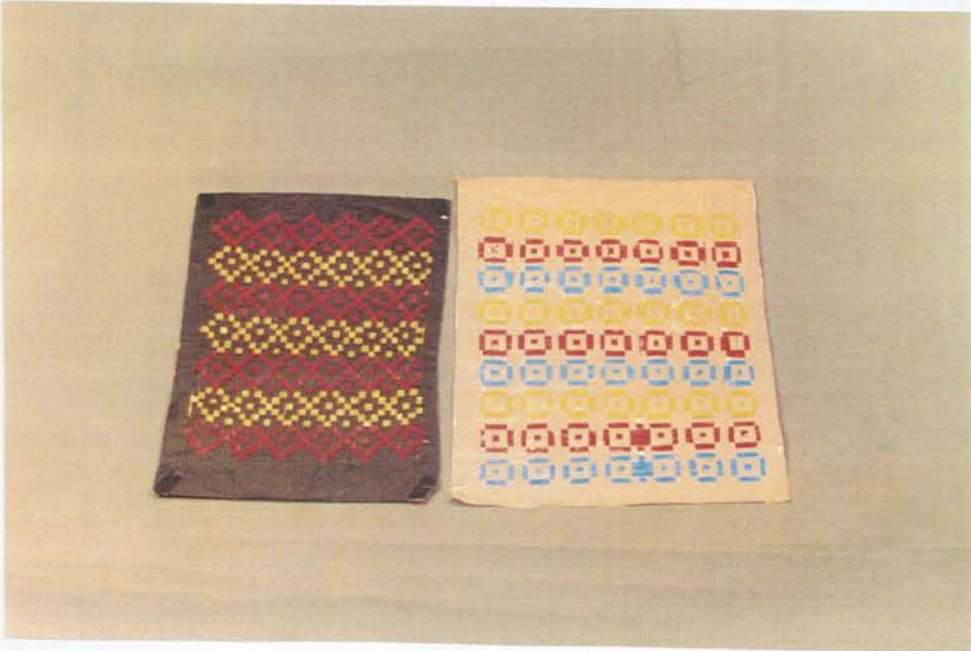
Öğrenci uygulamalarına yer verilirken şunlar dikkate alınmıştır:

- Öğrencilerin sezgilerine dayanan girişimlere önem verilmiştir ve her fırsatta vurgulanarak deneysel çalışmanın önemi duyumsatılmıştır.
- Çalışmalar, temel tasarımlar yönünden ayrı ayrı değerlendirilmiştir.
- Öğrencilerin düzeyini aşan ödevler vermektan kaçınılmıştır.
- Katı kurallara ve sert tutumlara yaratıcılığı engelleyeceği için yer verilmemiştir.
- Öğrenciler belirli bir düzenlilik ve disiplin içinde çalıştırılmıştır.

⁵⁵ Yıldırım, a.g.e., s. 48-50.

- Derslerde kuramsal bilgiler zaman sıraları ile verilmiştir. Her bilginin arkasından onunla ilgili uygulama yaptırılmıştır.
- Uygulamalar sonunda, ortaya çıkan değişik öğrenci çalışmaları tartışma konusu olarak eleştirilmiştir. Bu eleştirilere öğrencilerde katılmıştır.
- Sorular daima sınıfın tümüne birden yöneltilmiştir.
- Zaman zaman kendilerine sorulan sorulara alınan cevaplardaki hatalı kısımlar düzeltilerek onların konuları tam olarak anlamaları sağlanmıştır.
- Öğrenci yaratıcı, uygulayıcı, deneyimci ve soru soran bir tavır içinde olmaya özendirilmiştir.
- Taklitten, ezberden kaçınılmıştır.
- Öğrenciler her zaman bulunabilir, ekonomik araç gereçlerle çalıştırılmıştır.

2.6.1. Renkli Kağıtlarla Hasır Dokuma

Önder Ulu, Özkan Özdemir (Fatih İ. O.)

Kullanılacak Araçlar:

- 1 . Maket bıçağı
- 2 . Makas
- 3 . Cetvel
- 4 . Kurşun kalem

Kullanılacak Gereçler:

- 1 . Çeşitli renklerde el işi kağıtları
- 2 . Yapıştırıcı
- 3 . Karton (200x300 mm.)

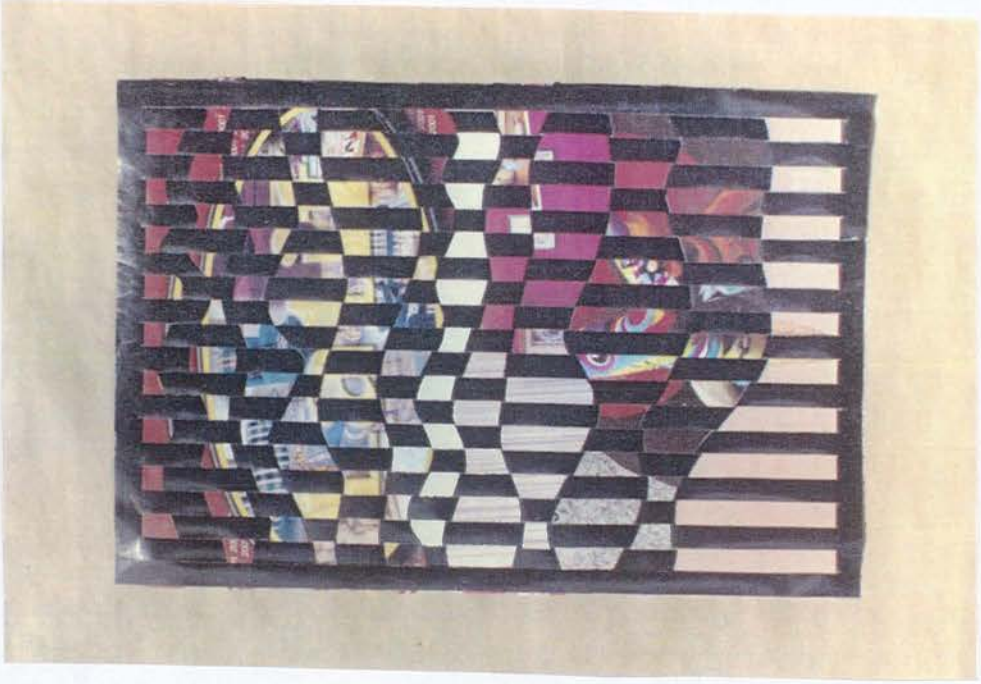
İŞLEM BASAMAKLARI

- 1 . Araç ve gereçler hazırlanır.
- 2 . Atkı olarak kullanılacak el işi kağıdının rengi seçilir.
- 3 . Çözgü olarak kullanılacak karton (200x300 mm.) kesilir.
- 4 . Kartonun kenarlarından 15 mm bırakılarak bir çerçeve çizilir.
- 5 . Çerçevenin iç kısmındaki boşluğa 10'ar mm aralıkla çizgiler çizilir.
- 6 . Parçaların birbirine eşit olması için ilk önce cetvelle kağıt işaretlenerek çizilir sonra da kesilir.
- 7 . Kartonun iç kısma çizilen çizgilerden dış çerçeveye kadar, maket bıçağı ile kesilir (çözümler).
- 8 . Başka bir el işi kağıdından 10 mm'lik şeritler kesilir (atkı).
- 9 . Kesilen şeritler çözümlerin bir altından bir üstünden geçirilerek dokuma yapılır. Uçları yapıştırılır.
- 10 . İkinci şerit geçirilirken bir öncekinin tersi yapılarak işe devam edilir.

Fatih İlköğretim Okulu 7. sınıflar; 7A Şubesi; renkli kağıtlarla hasır dokumada, 6 ders saati süresinde, 28 öğrenciden 20 öğrenci başarılı sayılmaktadır. Kesilen şeritlerin eşitsizliğinden dolayı 8 öğrenci başarılı olamamıştır.

Bu çalışmada, göz sürekli olarak benzer birimleri birbirine bağlayarak düzenin oluşmasını ve bütünleşmesini sağlar. Tekrar, simetri, ritim, biçim ve dokunun sanatsal değeri olarak önemsendiği dokuma biçimi söz konusudur.

2.6.2. Renkli Kağıtlarla Değişik Biçimde Keserek Dokuma

Melek Çakar (Fatih İ. O.)

Yaş 12

Kullanılacak Araçlar:

- 1 . Maket bıçağı
- 2 . Makas
- 3 . Cetvel
- 4 . Kurşun kalem

Kullanılacak Gereçler:

- 1 . Çeşitli renklerde el işi kağıtları
- 2 . Yapıştırıcı
- 3 . Karton (200x300 mm.)

İŞLEM BASAMAKLARI

- 1 . Araç ve gereçler hazırlanır.
- 2 . Atkı olarak kullanılacak el işi kağıdının rengi seçilir.
- 3 . Çözgü olarak kullanılacak karton (200x300 mm.) kesilir.
- 4 . Kartonun kenarlarından 15 mm bırakılarak bir çerçeve çizilir.
- 5 . Çerçevenin iç kısmındaki boşluğa 10'ar mm aralıkla çizgiler çizilir.
- 6 . Kartonun iç kısma çizilen çizgilerden dış çerçeveye kadar, maket bıçağı ile kesilir (çözgüler).
- 7 . Düz kağıt şeritlerle dokuma çalışmasından sonra, geçirilecek kağıt şeritler daha değişik biçimde kesilerek ana kağıda geçirilir.

8. Bu çalışmada dikkat edilecek önemli nokta, geçirilen kağıtların birbirine iyice uydurularak kesilmesi ve dokunurken birbirine çakıştırılmasıdır.

9. Kesilen şeritler çözümlerin bir altından bir üstünden geçirilerek dokuma yapılır. Uçları yapıştırılır.

10. İkinci şerit geçirilirken bir öncekinin tersi yapılarak işe devam edilir.

Fatih İlköğretim Okulu 7. sınıflar; 6ABC şubeleri; renkli kağıtlarla değişik biçimde keserek dokumada, 4 ders saati süresinde, toplam 82 öğrenci başarılı olmuştur.

Bu çalışmada aralıklı tekrar, değişken tekrar, doku ve ritmin önemsendiği dokuma biçimi görülmüştür.

2.6.3. Basit Dokuma Tezgahı Yapma

Polat Odabaşı (Şirintepe İ. O.)

Yaş 10

Kullanılacak Gereçler:

1. Mukavva
2. Yün veya pamuk ipliği

Kullanılacak Araçlar:

1. Makas veya maket bıçağı
2. Toplu iğne ve 30 cm.'lik cetvel

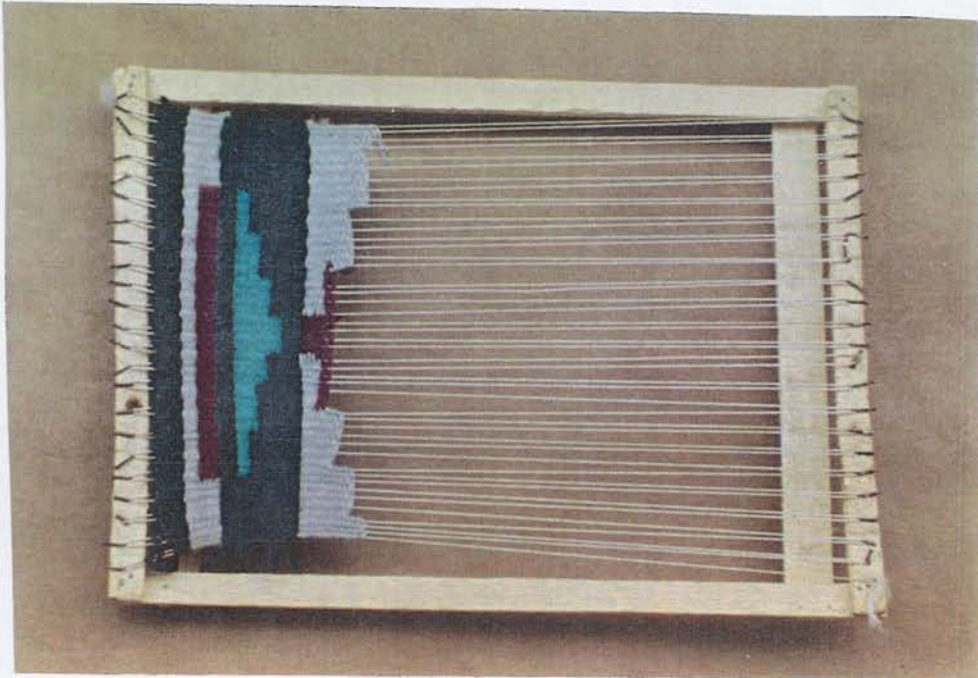
İŞLEM BASAMAKLARI

1. Mukavvadan 20x40 cm. ebatlarında dikdörtgeni maket bıçağı veya makas yardımıyla kesilir.
2. Kısa kenarlarını 0.5 cm. aralıklarla işaretlenir.
3. İşaretli yerleri toplu iğnelerle kartonun kenarına yerleştirilir.
4. İplik baştaki toplu iğneye bağlanır.
5. Karşılıklı iğnelerle ipliği dolayarak mukavvanın bir yüzeyi kaplanır.
6. Son iğneye iplik bağlanır.
7. 30 cm.'lik cetveli ipliklerin arasından bir alt bir üst geçirilir. Böylelikle ağızlık daha rahat açılacaktır.⁵⁶

Şirintepe İlköğretim Okulu 4. sınıflar; 4AB şubeleri; basit dokuma tezgahı ile dokumada, 6 ders saati süresinde, toplam 49 öğrenciden 42 öğrenci başarılı olmuştur. Yapılan dokumanın her tarafta düzgün ve aynı olmamasından dolayı 7 öğrenci başarılı olamamıştır.

Bu çalışmada farklı iplerle oluşturulan doku, değişken tekrar ve tekrara dayalı beceri görülüyor.

2.6.4. Çerçeve Tezgahı Yapma

Kadir Polat (Şirintepe İ. O.)

Yaş 14

⁵⁶ N. Gökaydın, *İş ve Teknik Eğitimi*. (M.E.B. 1982), s. 118-131.

Kullanılacak Gereçler:

1. 40 cm'lik 4 adet çıta
2. Çeşitli boyda çiviler

Kullanılacak Araçlar:

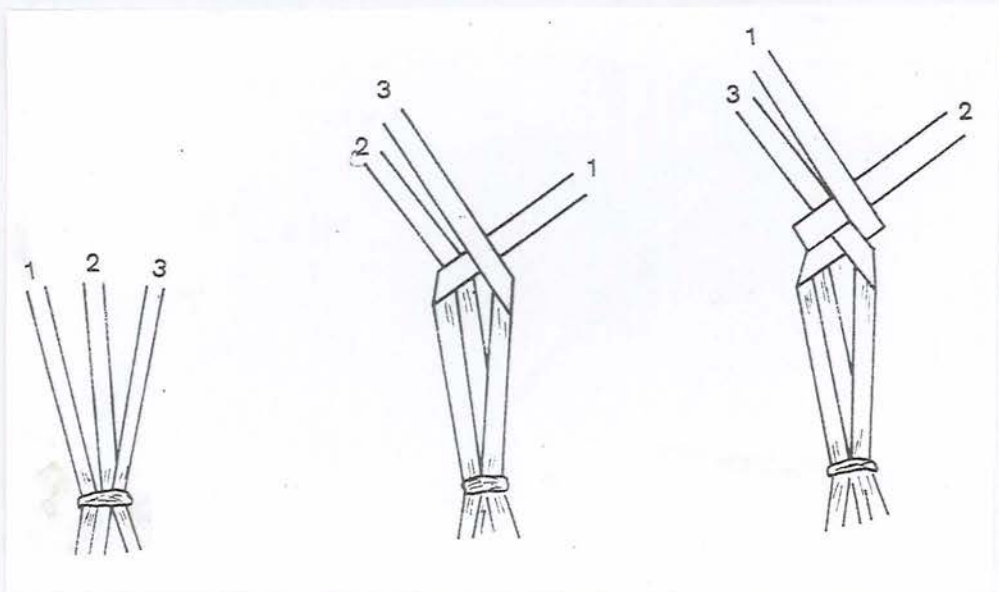
1. Cetvel
2. Kalem
3. Çekiç

İŞLEM BASAMAKLARI

1. 40x40 cm ebatlarında çıtalarla bir çerçeve hazırlanır.
2. Çerçevenin iki kenarı 3 mm'lik aralıklarla işaretlenir.
3. Bu işaretler üzerine çivi çakılır.
4. İpliğin ucu çerçeve kenarındaki ilk çiviye bağlanır.
5. Bağlanan bu ip, karşılıklı çivilere dik gelecek şekilde çiviye dolanır.
6. Son çiviye gelindiğinde ip sıkıca bağlanarak koparılır.
7. Dokuma için ip seçilir ve bağlanır.
8. 30 cm.'lik cetveli ipliklerin arasından bir alt bir üst geçirilerek dokuma yapılır.

Şirintepe İlköğretim Okulu 8. sınıflar; SAB şubeleri; çerçeve tezgahı ile dokumada, 6 ders saati süresinde, toplam 62 öğrenci başarılı olmuştur.

Bu tür çalışmalar dikkat, sabır, disiplin gibi moral değerleri geliştiren bir teknik biçimidir. Çalışmada simetri, tekrar ve dokunun sanatsal değeri olan dokuma biçimi görülüyor.

2.6.5. Üçlü Düz Örgü Yapma

Kullanılacak Araç ve Gereçler:

Çavdar ve buğday saplarını el dayanabilecek sıcaklıktaki suda bir süre bırakılır. Yumuşatılma işlemi yapılırken geniş kaplar ve bol su kullanılır.

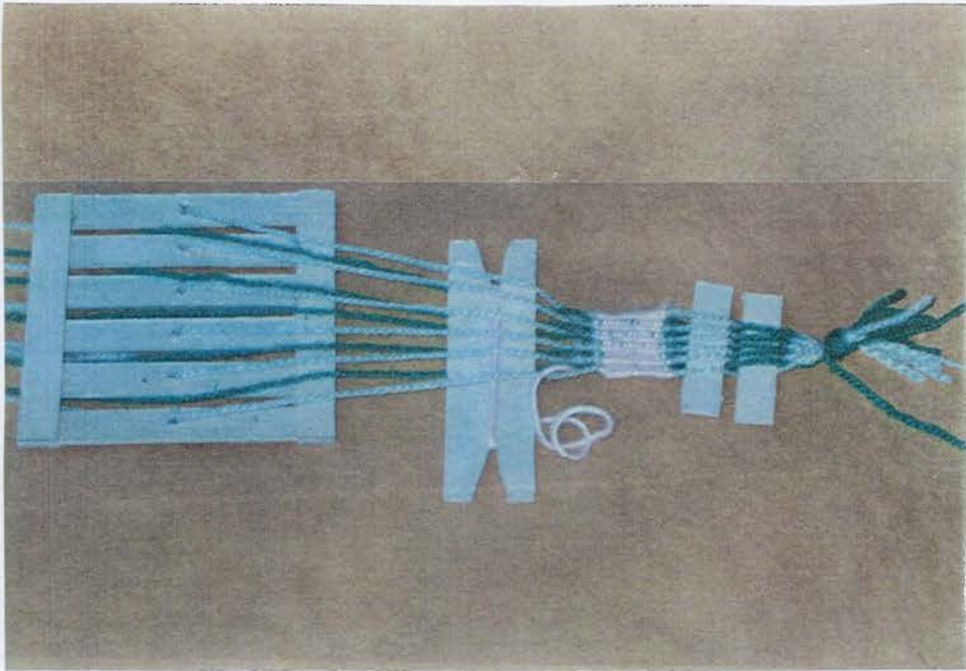
İŞLEM BASAMAKLARI

- 1 . Yumuşatılmış üç adet çavdar sapı alınır.
- 2 . Uç kısmından üçü birbirine bağlanır.
- 3 . Önce soldaki sap ortadaki sapın üstüne atılır.
- 4 . Sonra sağdaki sap ortadaki sapın üstüne atılır.
- 5 . Tekrar soldaki örülür.
- 6 . Böylece örgüye devam edilir.
- 7 . İstenilen uzunlukta örülür.

Fatih İlköğretim Okulu 6. sınıflar; 6ABC şubeleri; üçlü düz örgü yapımında, 5 ders saati süresinde, toplam 82 öğrenci başarılı olmuştur.

Elle örme yöntemiyle oluşturulan anlatımın önemsendiği üçlü düz örgü yapımında tekrar yöntemiyle öğrencilere beceri kazandırılmıştır.

2.6.6. Kemer Dokuma

Kullanılacak Gereçler:

- 1 . 3 ayrı renkte ip
- 2 . Bebe bağlanmaya yarayacak kalınca bir ip ya da şerit
- 3 . 1 ya da 1,5 cm. eninde kesilmiş iki parça mukavva

Kullanılacak Araçlar:

- 1 . Mekik
- 2 . Makas
- 3 . Tarak ya da çatal

İŞLEM BASAMAKLARI

- 1 . İki ayrı renkte ipler bitmiş kemerin boyutunun 1,5 katı uzunluğunda kesilir.
- 2 . Bu iplerin bir rengi delikten, ötekisi ise aralıktan geçirilir.
- 3 . Bir yöndeki iplerin uçları birleştirilerek belimize bağlanır ve ipin ortasına düğümlenir.
- 4 . Öteki ucundaki ipler de bir araya getirilerek düğümlenir.
- 5 . İpin öteki ucu masaya çakılan bir çiviye takılır, öteki ucu belimize bağlanır.
- 6 . Tezgah elle yukarıya kaldırılarak küçük mukavva parçalarından biri, sonra aşağıya bastırarak diğeri geçirilir.
- 7 . Üçüncü renk iplik mekiğe sarılır.
- 8 . Tezgah yukarı kaldırılarak sağdan sola, aşağı indirilerek soldan sağa geçirilerek dokuma yapılır.

Şirintepe İlköğretim Okulu 7B şubesi; kemer dokumada 6 ders saati süresinde, toplam 36 öğrenci başarılı sayılmaktadır.

Bu çalışmada mukavvanın kullanılma alanları ve tam tekrar ile yapılan dokuma biçimi görülüyor.

2.6.7. Boncuklarla Çiçek Dokuma

Serkan Dereli (Şirintepe İ. O.)

Yaş 13

Kullanılacak Araç ve Gereçler:

- 1 . Renkli payetler
- 2 . Boncuklar
- 3 . Teller (ince ve kalın)
- 4 . Makas
- 5 . Düzenleme için (porselen - cam - sepet) kaplar
- 6 . Nazar boncukları
- 7 . Yosun
- 8 . Sabun rendeleri
- 9 . Mum (cam eşyalar içerisine eritilerek süsleme yapmada)
- 10 . Cam macunu veya köpük

İŞLEM BASAMAKLARI

- 1 . Yapacağımız çalışmaya uygun payetler seçilir.
- 2 . Renk uyumları sağlanır.
- 3 . Payetler kıvrımlarla, boncuklarla ince tellere bağlanır.
- 4 . Kalın teller üzerine de bağlanarak herhangi bir kabın içerisine cam macunu veya köpüklerle monte edilir, şekil verilir.
- 5 . Üzerine yosunlar konur.
- 6 . Pano olarak yapılırsa, çerçeveye kumaş gerilerek oluşturulur.

Şirintepe İlköğretim Okulu 7. sınıflar; 7AB şubeleri; boncuklarla çiçek dokumada, 6 ders saati süresinde, toplam 68 öğrenci başarılı olmuştur.

Bu çalışmada, boncuklarla oluşturulan doku, ritim ve biçimin sanatsal değeri söz konusudur.

2.6.8. Karton Üzerine Desen

Musa Altun (Şirintepe İ. O.)

Yaş 10

Kullanılacak Araçlar:

- 1 . Kurşun kalem
- 2 . Dikiş iğnesi
- 3 . Pergel
- 4 . Makas
- 5 . Cetvel

Kullanılacak Gereçler:

- 1 . Beyaz karton
- 2 . Fon kartonu
- 3 . Mavi renkli nakış ipliği

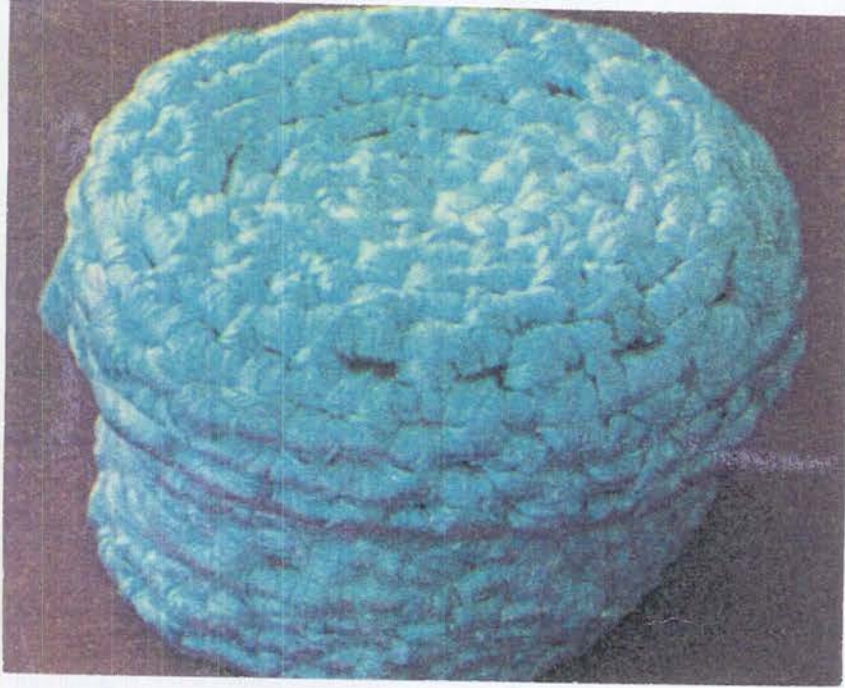
İŞLEM BASAMAKLARI

- 1 . Araç ve gereçler hazırlanır.
- 2 . Karton uygun boyutlarda cetvel ve makasla kesilir.
- 3 . Fon kartonundan beyaz kartona uygun boyutlarda fon kesilir.
- 4 . Beyaz karton üzerine pergelle birbirine teğet daireler çizilir.
- 5 . Dairelerin merkezleri dikiş iğnesi ile delinir.
- 6 . Çemberler üzerinde dikiş iğnesi ile delikler açılır.
- 7 . İplik iğneye geçirilir, bir ucu düğümlenir.
- 8 . Çember üzerindeki bir noktadan başlanarak merkezdeki delikle çember delikleri birbirine iple dolanır.
- 9 . Delikleri birbirine dolama işlemine iş tamamlanana kadar devam edilir. İpin ucu saçaklandırılarak fonun arkasına tutkalla yapıştırılır.
- 10 . İş tamamlanınca, fon kartonu üzerine kenarlardan eşit boşluk kalacak şekilde yapıştırılır.

Şirintepe İlköğretim Okulu 4. sınıflar; 4AB şubeleri; karton üzerine desen oluşturmada, 5 ders saati süresinde, toplam 49 öğrenciden 42 öğrenci başarılı sayılmaktadır. İplerle karton üzerine desen oluşturma, dikkat ve sabır isteyen bir çalışma olduğu için 7 öğrenci başarılı olamamıştır.

Kartonun üzerine ip geçirmeyele oluşturulan düzenlemede çizgisel dokular söz konusu.

2.6.9. Rafya ile Kutu Yapma

Fatma Çetin (Fatih İ. O.)

Yaş 14

Kullanılacak Araçlar:

1. Makas
2. Yorgan iğnesi

Kullanılacak Gereçler:

1. Rafya
2. Somya fitili

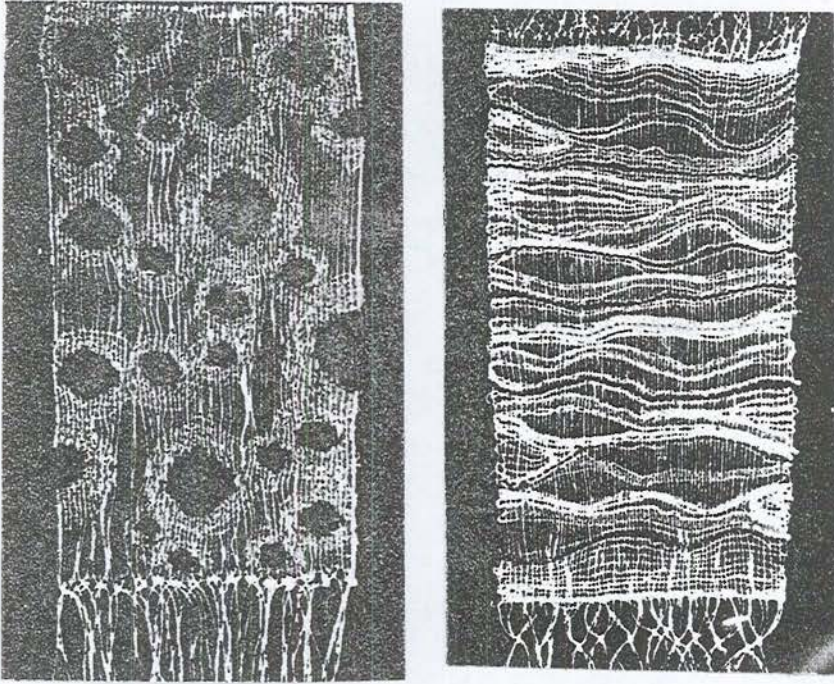
İŞLEM BASAMAKLARI

1. Yorgan iğnesine geçirilen rafya somya fitiline sarılarak başlangıç yuvarlağı oluşturulur.
2. Yüksek düğümlü bağlama tekniği uygulanır.
3. Taban yuvarlağının çapı 7 cm oluncaya kadar işleme devam edilir.
4. 7 cm oluştuktan sonra fitil üst üste gelecek şekilde işlenir.
5. 5 cm yüksekliğe ulaşıncaya fitil kesilerek rafya ile kapatılır.
6. Kapağı da aynı şekilde uygulanır (kapak yüksekliği: 2.5. cm'dir).

Fatih İlköğretim Okulu 8. sınıf, A şubesi; rafya ile kutu yapımında, 6 ders saati süresinde, toplam 27 öğrenci başarılı olmuştur.

Bu çalışmada, çift tekstür yani hafif kabartmalı, tek-düze eşit aralıklarla dizilmiş tekstürlerin üst üste gelerek doku oluşturması söz konusu.

2.6.10. Telis Dokuma Çalışması

Kullanılacak Araç ve Gereçler:

- 1 . Toplu iğne
- 2 . Makas
- 3 . Telis (Çuval parçası)

İŞLEM BASAMAKLARI

- 1 . Teliste yapmak istediğimiz kompozisyon tasarlanır.
- 2 . Çuval parçasının istenilen yerini sökülerek, yani aradan iplikler seyreltilerek seyrek dokunmuş etkisi verilir.
- 3 . Hiç sökmeyerek ise sık dokunmuş kanısını uyandıran bir şekil elde edilebilir.⁵⁷

Bu çalışmada, aralıklı çizgisel özellikler ve dokunun oluşturduğu sanatsal değerler söz konusu.

⁵⁷ Gökaydın, a.g.e., s.139

2.6.11. Etamin Üzerine Tığ ile Dokuma

Ayşe Yılmaz (Fatih İ. O.)

Yaş 14

Kullanılacak Araç ve Gereçler:

1. Uygun renklerde ipler
2. Tığ
3. Etamin
4. Makas

İŞLEM BASAMAKLARI

1. Etamin üzerine yapılacak desen tasarlanır.
2. Desene uygun renkte ipler seçilir.
3. İpler 6 cm uzunluğunda kesilir.
4. Tığ etamine geçirildikten sonra ipin ortası ayarlanır ve tığla yarısına kadar çekilir, altta kalan iki püskülde boşluktan geçirilerek düğüm atılır.
5. Düğüm işlemleri bittikten sonra fazla ipler kesilerek yüzey düzeltilir.

Fatih İlköğretim Okulu 8. sınıflar; 8AB şubeleri; etamin üzerine tığ ile dokumada, 6 ders saati süresinde, toplam 55 öğrenciden 48 öğrenci başarılı sayılmaktadır.

Bu çalışmada, dokunun, tekrarın ve açık-koyu-orta tonların olduğu simetrik olmayan bir düzenleme söz konusu.

2.6.12. Etamin Pano Çalışması

Sevgi Buzdere (Şirintepe İ. O.)

Yaş 13

Kullanılacak Gereçler:

1. Etamin
2. Etamin ipleri
3. Etamin iğnesi
4. Kareli kağıt
5. Kuru kalemler
6. Makas
7. Resim kağıdı

İŞLEM BASAMAKLARI

1. Yapacağımız konu resim defterine çizilir. Burada renkleri belirlenir.
2. Resim kağıdındaki ebada uygun etamin kesilir.
3. Resim kağıdındaki konuya bakılarak kareli kağıda işaretleyerek aktarılır.
4. Etaminde konuya başlayacağımız yerdeki renge uygun etamin ipini iğneye takılır.
5. İğne tasarıma göre geçirilerek çalışma tamamlanır.
6. Fazla iplikler makasla kesilir.
7. İstenirse cam çerçeve yaptırılır veya kırılent yüzeyi olarak kullanılabilir.

Şirintepe İlköğretim Okulu 7. sınıflar; 7AB Şubeleri; etamin pano çalışmasında, 6

ders saati süresinde, toplam 68 öğrenci başarılı olmuştur.

Bu çalışmada, renklerin ve geometrik öğelerin dengeli kullanımını söz konusu.

2.6.13. Filografi

Serkan Arıkan (Fatih İ. O.)

Yaş 14

Kullanılacak Gereçler:

1. Ayakkabı çivileri
2. Farklı renklerde naylon sicim ip
3. Siyah kumaş
4. Kurşun kalem

Kullanılacak Araçlar:

1. 30x30cm. ebadında tahta levha
2. Çekiç

İŞLEM BASAMAKLARI

1. Yapılacak çalışma resim kağıdında tasarlanır.
2. Yaklaşık 30x30cm. ebadındaki tahtanın üzerine siyah bezi çivi çakarak gerilir.
3. Motif tahtanın üzerine kurşun kalemle çizilir.
4. Ayakkabı çivilerini çizilen kurşun kalemlerle yerlere sıra ile çakılır.
5. Naylon ip bir çivinin ucuna bağlanır. Konuyu ortaya çıkarmak için farklı

çivilere ipler geçirilir.

Fatih İlköğretim Okulu 8. sınıflar; 8AB şubeleri; filografi çalışmasında, 6 ders saati süresinde, toplam 55 öğrenciden 40 öğrenci başarılı sayılmaktadır. Bu çalışmanın sınıf ortamında çalışma zorluğundan dolayı 15 öğrenci başarısız sayılmaktadır.

Bu çalışmada, iplerle oluşturulan çizginin hareketliliği ve dokusal karakteri söz konusu.

2.6.14. Haraşo İle Örölmüş Çuval İpinden Çanta

8. sınıftan bir grup öğrenci çalışması

Yaş 14

Kullanılacak Araç ve Gereçler:

1. Çuval ipi
2. 4 veya 5 numara şiş
3. Süslemeler için tahta ve cam boncuklar
4. Tığ

İŞLEM BASAMAKLARI

1. Çuval ipi istenilen büyüklükte (sayıda) ilmek atılır.
2. Haraşo ile örölür.
3. Yandan dikilir.
4. Tabanı yuvarlak şekilde kalın tığ ile örölür.
5. Çantanın sapı örölür.

- 6 . Çantanın dibine daire şeklinde mukavva yerleştirilir.
- 7 . Ağız yeri ipe büzülür.
- 8 . İstenilirse tıgla, çuval ipinden çantalar oluşturulabilir.

Şirintepe İlköğretim Okulu 8. sınıf; A şubesi; haraşo örgüde, 6 ders saati süresinde, toplam 14 öğrenci başarılı olmuştur.

Bu çalışmada, örgü yöntemiyle üç boyutlu düzenleme söz konusu.

2.6.15. Kumaştan Gül Yapma

Kullanılacak Araç ve Gereçler:

- 1 . Kumaş parçası
- 2 . İğne
- 3 . Makas
- 4 . İplik
- 5 . Demir tel
- 6 . Yeşil izola bant

İŞLEM BASAMAKLARI

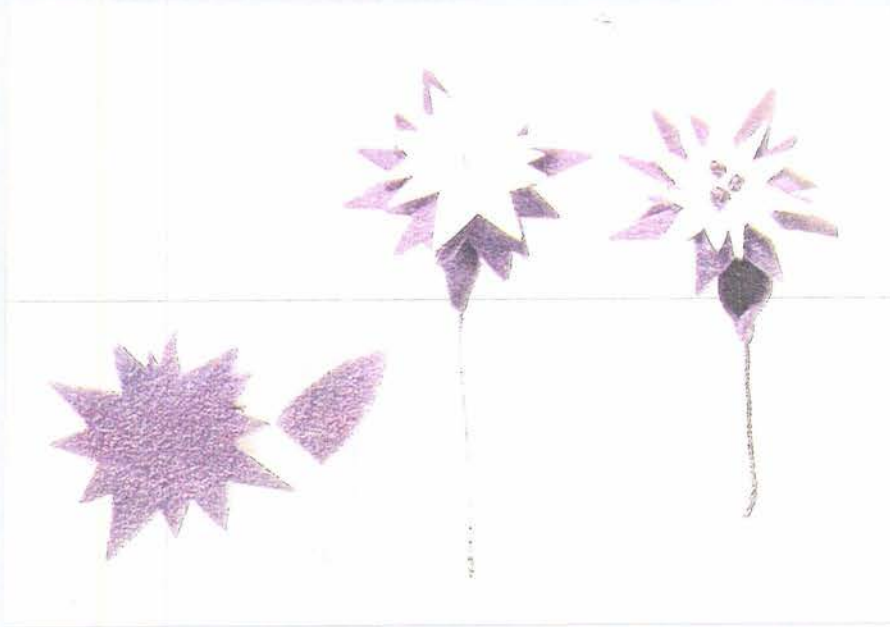
- 1 . Kumaştan dörtgen parça kesilir.
- 2 . Bir köşeden diğerine doğru katlanır.
- 3 . Goncayı meydana getirebilmek için kumaşın iç kısmındaki kenarlarından biri

dört kez kıvrılır.

- 4 . Kumaş gonca şeklini alana kadar sarılır.
- 5 . Alt kısmın iğne ve iplikle tutturulur.
- 6 . Artan kenar payı kesilir.
- 7 . Goncanın altına demir tel yerleştirip üzeri bantla kaplanır.
- 8 . Burgulu makas yardımıyla yeşil taftadan üçgen parçalar keserek goncanın çanak kısmı bant ve yapıştırıcı yardımıyla tutturulur.

Kumaştan yapılan tüm çiçek yapımları, öğrenci ekonomisi ve uygulaması açısından yararlı olmayacağından dolayı uygulatılmamıştır.

2.6.16. Kumaştan Alp Yıldızı Yapma

Kullanılacak Araç ve Gereçler:

- 1 . Koyu ve açık gri yünlü kumaş
- 2 . Makas
- 3 . Karton
- 4 . Likit yapıştırıcı
- 5 . Sprey boya

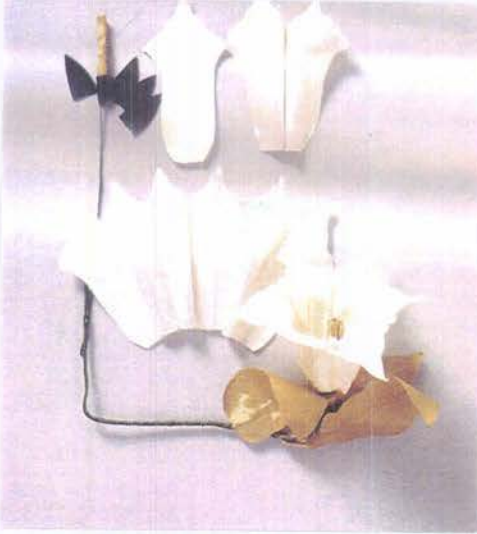
İŞLEM BASAMAKLARI

- 1 . Çiçeğin taç yaprağının iki farklı boyutta kalıbı çıkarılır.
- 2 . Kalıplar kumaş üzerine yerleştirilip parçaları kesilir.
- 3 . İnce tel sprej ile boyanır.
- 4 . Küçük parça büyüğün üzerine oturtulup ortalarından tel geçirilir.

5. Telin uç kısmından aşağı doğru üçgen şeklinde ufak bir kumaş sarıp yapıştırılır.

6. Çiçeğin üzerine uygun renkte iplikle tomurcuk görüntüsü veren dikişler atılır.

2.6.17. Kumaştan Tatula Çiçeği Yapma

Kullanılacak Araç ve Gereçler:

1. Beyaz ipek
2. Açık yeşil tafta
3. Karton
4. Makas
5. Demir tel
6. Silikon tabancası
7. Bant

İŞLEM BASAMAKLARI

1. Yaprak kalıbını çıkarıp çift kat kumaştan simetrik parçalar kesilir.
2. İki simetrik yaprağın ortasına ince tel yerleştirilir.
3. İnce bir telin uç kısmına yapıştırıcı sürülür.
4. Şerit halindeki kumaş parçası çevresine dolanır.
5. Telin üzeri bantla sarılır.
6. Taç yaprakları silikon tabancasıyla birbirlerine yapıştırılır.
7. Ortalarına tomurcuk yerleştirilir.
8. Yaprakların uç kısımları elle dışarı doğru kıvrılır.
9. Çanak kısmından çiçek sapının sonuna kadar bantla sarılır.

2.6.18. Kumaştan Unutma Beni Çiçeği Yapma

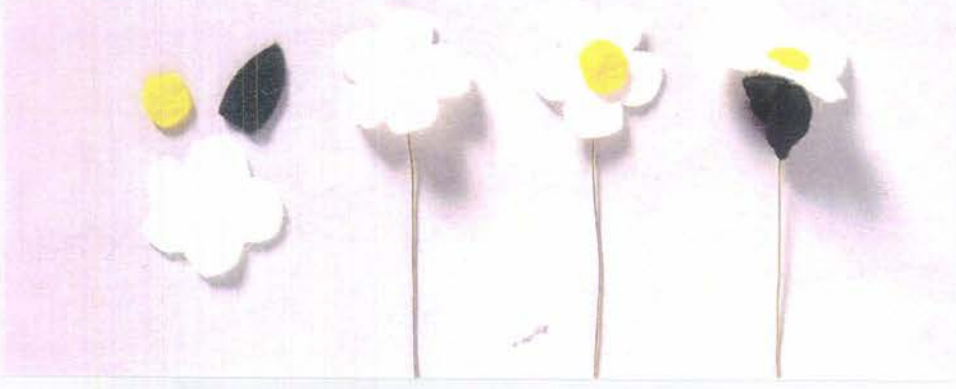
Kullanılacak Araç ve Gereçler:

- 1 . Üç renk yünlő kumaş
- 2 . Makas
- 3 . Demir tel
- 4 . Silikon tabancası
- 5 . Bant

İŞLEM BASAMAKLARI

- 1 . Kumaştan iki taç yaprağı kesilir.
- 2 . İnce tel bantla sarılır.
- 3 . Uç kısmına yapıştırıcı sürölüp şerit şeklindeki kumaş dolandır.
- 4 . Tohumun üzerine taç yaprakları silikon tabancasıyla yapıştırılır.
- 5 . İki küçük çanak yaprağı kesilir.
- 6 . Taç yapraklarının altına yapıştırılır.

2.6.19. Kumaştan Papatya Yapma

Kullanılacak Araç ve Gereçler:

- 1 . Beyaz, sarı, yeşil yünlü kumaş
- 2 . Makas
- 3 . İnce demir tel
- 4 . Likit yapıştırıcı
- 5 . Sprey boya

İŞLEM BASAMAKLARI

- 1 . Beyaz kumaştan papatya şeklinde parça kesilir.
- 2 . Tomureuk kısmı için sarı kumaştan küçük çaplı yuvarlak parça kesilir.
- 3 . İnce tel sprej boya ile boyanıp kurduktan sonra papatyanın ortasından geçirilir.
- 4 . Sarı parça telin üzerine yapıştırılır.
- 5 . Üçgen şeklinde kesilmiş ufak bir parça telin çevresine yapıştırılır.

2.6.20. Kumaştan Köpek Gülü Yapma

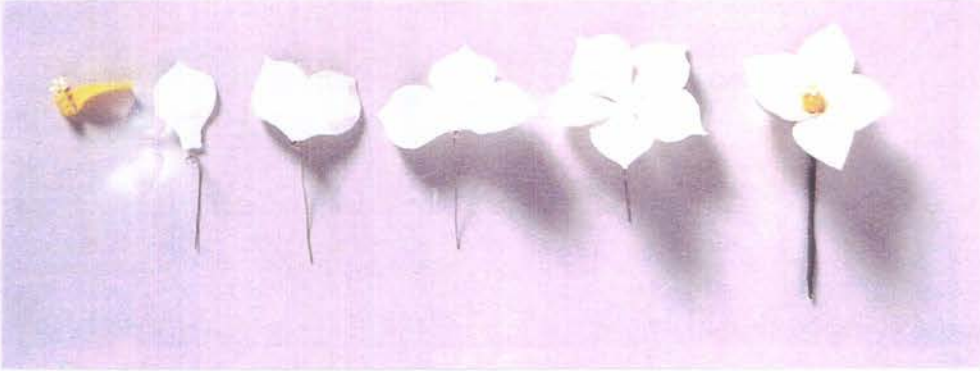
Kullanılacak Araç ve Gereçler:

- 1 . Sarı ve beyaz yünlü kumaş
- 2 . Makas
- 3 . İnce demir tel
- 4 . Yapma tomurcuk
- 5 . Yeşil bant

İŞLEM BASAMAKLARI

- 1 . Beyaz kumaştan beş taç yaprağı kesilir.
- 2 . Ufak çaplı bir disk kesilir.
- 3 . Diskin uçları ince telin ucuna bantla yapıştırılır.
- 4 . Yapma tomurcuk parçalara ayrılıp diskin çevresine bantlanır.
- 5 . Ta yaprakları tomurcuğun etrafına yapıştırılır.
- 6 . Çanak yapraklarından sapın bitimine kadar bantla özenle sarılır.

2.6.21. Kumaştan Filbahar Yapma

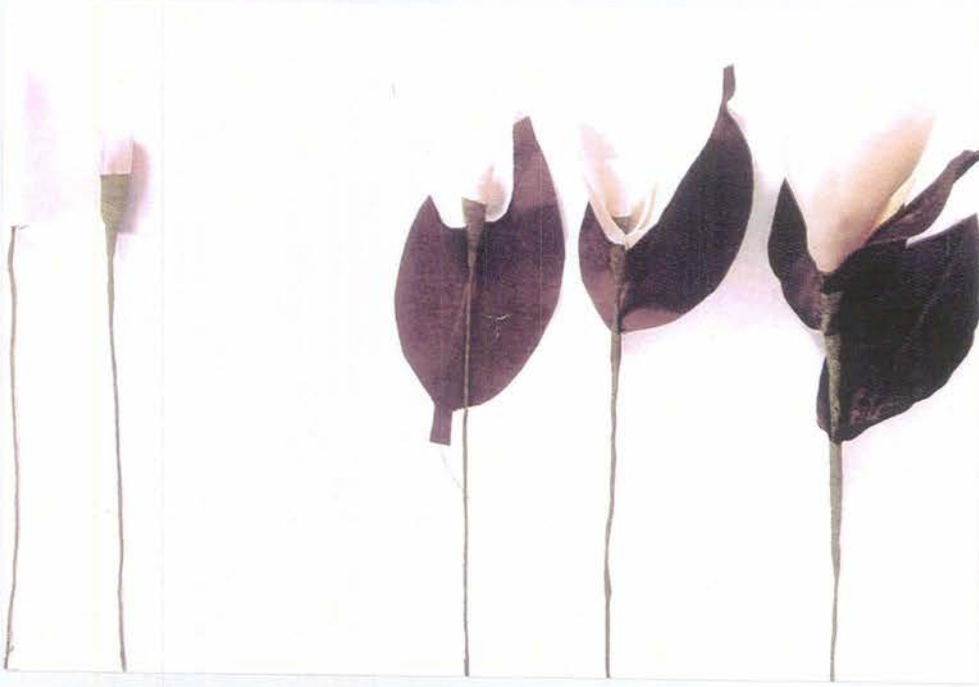
Kullanılacak Araç ve Gereçler:

- 1 . Beyaz ve sarı saten kumaş
- 2 . Makas
- 3 . Karton
- 4 . İnce demir tel
- 5 . İğne
- 6 . İplik
- 7 . Yapma tomurcuk
- 8 . Bant

İŞLEM BASAMAKLARI

- 1 . Kumaştan kalıp yardımıyla beş taç yaprağı kesilir.
- 2 . Yaprakları hafifçe birbirlerinin üzerine oturtularak taç şeklinde dikilir.
- 3 . Küçük tomurcuğun alt kısmı ufak kumaş şeritleriyle sarılır, bantla yapıştırarak tomurcuk ince tele tutturulur.
- 4 . Çiçek tacının ortasına bırakılan boşluğa tomurcuk yerleştirilir ve alttan dikilir.
- 5 . Çanak yapraklarından bantla sarılır.

2.6.22. Kumaştan Manolya Yapma

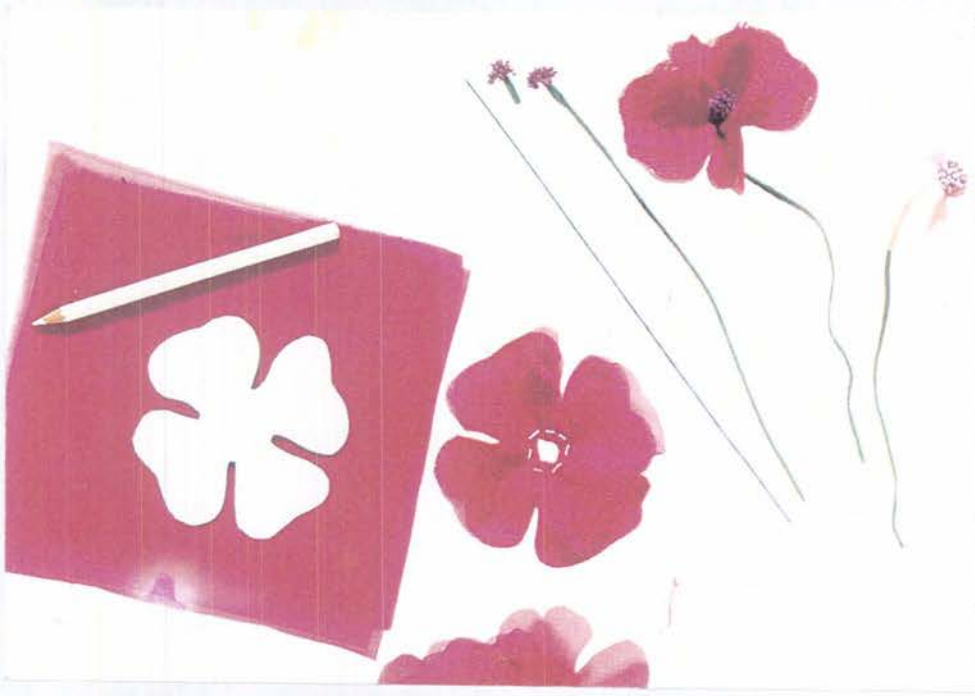
Kullanılacak Araç ve Gereçler:

- 1 . Mor saten, yeşil tafta
- 2 . Makas
- 3 . Demir tel
- 4 . Yapıştırıcı
- 5 . Silikon tabancası
- 6 . Bant

İŞLEM BASAMAKLARI

- 1 . Kumaştan manolya yaprağı kalıbı kullanarak dört taç yaprağı kesilir.
- 2 . Uzun şerit kumaş ince telin ucuna sarılır.
- 3 . Kumaş içeri doğru kıvrılıp bantla sararak tele tutturulur.
- 4 . Elde edilen tomurcuk çevresine taç yaprakları silikon tabancasıyla yapıştırılır.
- 5 . Çift kat kumaştan yaprak kesilir.
- 6 . İki simetrik yaprağın arasına tel yerleştirilip yapıştırılır.
- 7 . Burgu makasın ucuyla yaprağın damar kısımları şekillendirilir.
- 8 . Yaprığın teli bantla sarılır.
- 9 . Yine bant yardımıyla manolya sapına iliştilir.

2.6.23. Kumaştan Manisa Lalesi Yapma

Kullanılacak Araç ve Gereçler:

- 1 . Pastel renklere ipek ya da organza
- 2 . Karton
- 3 . Makas
- 4 . İğne, iplik
- 5 . Demir tel
- 6 . Bant

İŞLEM BASAMAKLARI

- 1 . Kumaş dörde katlanıp bütün taç yaprağı kalıbı üzerine yerleştirilir.
- 2 . Yaprakların ortasına tomurcuğu geçebilecek kadar delik açılıp, deliğin çevresine teyellenir.
- 3 . Tomurcuk bant yardımıyla demir telin ucuna tutturulur.
- 4 . Yukardan taç yapraklarının ortasına indirilir.
- 5 . Teyel büzdürülüp iğneyle dikilerek çiçek sabitleştirilir.
- 6 . Çanak kısmından başlayarak çiçek sapının bütünü yeşil bantla özenle kamufle edilir.

2.6.24. Kumaştan Ayçiçeği Yaprağı Yapma

Kullanılacak Araç ve Gereçler:

1. Koyu yeşil saten ya da pamuklu kumaş
2. Karton
3. Makas
4. Demir tel
5. Yapıştırıcı
6. Bant

İŞLEM BASAMAKLARI

1. Çift kat kumaş üzerine, ayçiçeği yaprağından çıkarılan kalıp yerleştirilip farklı ölçülerde simetrik parçalar kesilir.
2. Üç demir telin ikisi aynı boyda kesilip, kısa uzun kısa formunda alt kısımlarından bantlanarak sabitlenir.
3. Farklı boyutlardaki yapraklar için farklı inceliklerde teller kullanılır.
4. Uzun tel yaprağı ortasına gelecek şekilde kumaşın üzerine yerleştirilir.
5. Kısa teller yanlara doğru bükülür.
6. Simetrik olan diğer parça üzerine yapıştırılır.
7. Yaprığın altından başlanarak sapının sonuna kadar bant özenle dolunur. ⁵⁸

2.6.25. Aplike Çalışması

Kullanılacak Araçlar:

- 1 . İğne
- 2 . Makas
- 3 . Kurşun kalem

Kullanılacak Gereçler:

- 1 . Çiçek desenli kumaş parçaları,
- 2 . Desensiz kumaş parçaları,
- 3 . Karton parçası (150x250 mm)
- 4 . Yapıştırıcı
- 5 . Kağıt

İŞLEM BASAMAKLARI

- 1 . Araç ve gereçler hazırlanır.
- 2 . Açık renkli desensiz kumaştan karton ölçülerine uygun fon kesilir.
- 3 . Kesilen fon kartonun üzerine yapıştırılır.
- 4 . Kumaştan vazo, vazo altlığı kesilir.
- 5 . Çiçek desenli kumaştan çeşitli renklerde çiçekler makasla kesilir.
- 6 . Desenli kumaşlardan makasla yapraklar kesilir.
- 7 . Çiçeklerin nasıl tanzim edileceği tasarlanarak kağıda çizilir.
- 8 . Tasarıya uygun olarak çiçekler ve yapraklar yerlerine yapıştırılır.

Şirintepe İlköğretim Okulu 4. sınıflar; 4AB şubeleri; applike çalışmasında, 5 ders

saati süresinde, toplam 49 öğrenci başarılı olmuştur.

Bu çalışmada karton ve kumaş parçalarının birleşiminden oluşan kolaj ve dokunun önemsendiği süsleme söz konusu.

2.6.26. Oyuncak Dikimleri

Kullanılacak Araç ve Gereçler:

- 1 . Kumaş (pelüş veya yünlü kumaşlar)
- 2 . Oyuncak kalıplar
- 3 . Makas
- 4 . İpler
- 5 . Pamuk, sünger veya elyaf

İŞLEM BASAMAKLARI

- 1 . Dikilecek oyuncakın kalıbı oluşturulur.
- 2 . Kumaşın tersinden çizilir.
- 3 . Kesilir.
- 4 . Çizilen yerlerden teğellenir.
- 5 . Makina ile veya elle makina dikişi yapılarak dikilir.
- 6 . Kumaşın düzü çevrilir.
- 7 . Oyuncakın içine pamuk veya elyaf parçaları doldurulur.
- 8 . Göz burun, ağız kısımları işlenir veya hazırları yapıştırılır.

9. Oyuncak oluşturulur.⁵⁹

2.6.27. Kelebek Koleksiyonu

Kullanılacak Araç ve Gereçler:

- 1 . 40x30 cm'lik 2 düz karton
- 2 . Canlı renklerde kağıt ve kumaş artıkları
- 3 . Siyah jarse
- 4 . Toplu iğneler
- 5 . Her kelebek için iki tane tahta boncuk
- 6 . Renkli kurdeleler
- 7 . Tutkal

İŞLEM BASAMAKLARI

- 1 . İki karton birbirine yapıştırılır.
- 2 . Karton siyah jarse kumaşla kaplanır ve her tarafı iğnelenir.
- 3 . Ters çevrilir.
- 4 . Kelebeğin hazırlanışı için ise her kelebek kumaşı 20x10 cm ölçülerinde, iki dikdörtgen hazırlanır.
- 5 . Kenarlarından içe doğru katlayıp uçlarından birleştirilir.
- 6 . Kumaşın uçlarını birleştirecek şekilde tam ortasından dikilir.
- 7 . Dikilen yeri büzmek için iplik çekilir. Kumaşın sökülmemesi için ipin ucu düğümlenir.

⁵⁹ S. Y. Özdişik, Ev Ekonomisi. (Eskişehir: ETAM A.Ş. Matbaa Tesisleri, 1998)

8. Kumaşın ölçülerini değiştirerek, farklı kelebekler hazırlanır. İki kumaş üst üste getirip dikilir.

9. Ortasından kumaş bir şerit ya da kurdele geçirilir.

10. Her kelebeğin üstüne, 2 küçük şerit kumaş ya da ip ve antenleri için 2 boncuk yerleştirilir.

11. 2 şerit kelebeğin arkasına yapıştırılır ve 2 boncuk toplu iğneyle sabitlenir.

12. Kelebek kartona yerleştirilir. Bir iğneyle jarse kaplı karton zemine iğnelenir.

13. Hazırlanan bütün diğer kelebekler için de aynı uygulama yapılır.

2.6.28. Yumuşacık Ayılar

Kullanılacak Araç ve Gereçler:

1. 2 tane değişik renkte çorap
2. 2 küçük beyaz düğme
3. 1 yuvarlak siyah jarse (3 cm çapında)
4. Paket lastikleri

İŞLEM BASAMAKLARI

1. Çorap 25 cm uzunluğunda kesilir.
2. Aynı renk çorap da 2 küçük oval parça kesilir.
3. Bir başka renkteki çorap da yine 25 cm uzunluğunda kesilir.
4. Kesilen yerin üst kısmı dikilir ve ters çevrilir.
5. Bu çoraba bolca pamuk tıktırılır ve kenarı dikilir.

- 6 . Boyun oluşturacak şekilde bir lastik geçirilir.
- 7 . Boynun hemen altından, kenarlara doğru 2 küçük yuvarlak olacak şekilde çekilir. Buralara lastik geçirilir.
- 8 . İki yuvarlak da ayaklar için oluşturulur. Buralara da 2 lastik geçirilir.
- 9 . Kulakları için oval parçalardan biri ikiye katlanır kenarlarını üstünden dikilir.
- 10 . Tamamen dikmeden önce, içine pamuk tıkanır, kapatılır ve büzülür.
- 11 . Dikişin üstünde kalan yerleri biraz sıkıştırarak dikilir.
- 12 . İkinci oval parça ile aynı işlemler yapılarak ikinci kulak oluşturulur ve kafanın üstüne tutturup dikilir.
- 13 . Burun için siyah yuvarlak kumaşın içine pamuk yerleştirip dikilir ve suratın ortasına yerleştirilir.
- 14 . Gözler için ise beyaz düğmeleri siyah iplikle dikilir.
- 15 . Kıyafeti için kesilen çorap parçalarından biri alınır, 1 cm kalınlığında 3 ya da 4 kez kıvrılır.
- 16 . Kıvrılan yerin altından 1,5 cm 'lik iki yarık kesilir.
- 17 . Kolları yarıklardan geçirerek kıyafeti ayının üstüne giydirilir.
- 18 . Elbiseyi ayının üstüne düzgünce yerleştirdikten sonra ayaklar dışarıda kalacak şekilde elbisenin altı dikilir.

2.6.29. Canavar Ayakkabı

Kullanılacak Araç ve Gereçler:

- 1 . 2 çorap (iki farklı renkte çorap olabilir)
- 2 . 3 ya da 4 eski, farklı renklerde tişört
- 3 . Sağlam iplik ya da ince yün

4. Karton

İŞLEM BASAMAKLARI

1. Kartunun üzerine ayakkabının bir teki yerleştirilir. Kuruşunkalemle çevresi çizilir ve kesilir.
2. Bu ayakkabı tabanı çorabın içine sokulur.
3. Püskülleri yapmak için bir tişörtten 8 cm'lik şeritler kesilir.
4. İkiye ya da üçe katlanır.
5. Kesilen şeritlerden 2 cm eninde püsküller kesilir.
6. Farklı renklerdeki püsküller, ortasından birbirine eklenir. Dikilen püsküller kıvrılır. Bu püsküller, çorabın ucundan topuğa kadar dikilir. Taban bölümüne püsküller dikilmez.
7. Püskül sıralarının arasında 1,5 cm ara olmalıdır.
8. Çorabın lastiği, püsküllere kadar yuvarlanır. Aynı işlemler diğer çorap için de tekrarlanır.
13. Bir keçe kartona yapılan işlem yapılarak, çorap eskimesin diye altına dikilebilir.⁶⁰

Bu tür çalışmalarda artık araç ve gereçlerin olması, temel tasar öğelerinin kullanımını içermesi, ne derecede önemli olduğunu göstermektedir.

⁶⁰ B. Theulet, **Artık Malzeme ile El becerileri**. (Türkiye Yayın Hakları: Doğan Egmont Yayıncılık, 1997), s. 16-45.

2.6.30. Çuval Kumaş ve Tahta Boncuklarla Yastık Yapma:

Derya Koç (Şirintepe İ. O.)

Yaş 14

Kullanılacak Araçlar:

- 1 . Makas
- 2 . Kalem
- 3 . Cetvel
- 4 . Yorgan iğnesi

Kullanılacak Gereçler:

- 1 . Sabun
- 2 . 50 cm çuval kumaş
- 3 . Renkli yün ipler
- 4 . Çuval ipi
- 5 . Tahta boncuklar

İŞLEM BASAMAKLARI

- 1 . Cetvel ve sabun yardımıyla çuval kumaş üzerine 40x40 cm boyutlarında ölçü alınır.
- 2 . 1,5 cm dikiş payı bırakılarak kesilir.
- 3 . Sabun ile çizilen yerler üst üste getirilir ve kaymaması için toplu iğne ile tutturulur. Çuval ipiyle kırılentın üç kenarı makine dikişi ile dikilir.
- 4 . Açık kalan dördüncü kenardan kırılent çevrilir.

5 . Kırılentin üzeri isteğe göre eldeki boncuklarla süslenir.

6 . Kırılentin açık kenarından içine dolgunluk verecek maddeler koyulur. (Yün, sünger, elyaf, vb.).

7 . İçi doldurulduktan sonra açık kenar çuval ipi ile dikilir.

8 . Kırılentin bütün çevresi ölçülür, alınan ölçüye 20 cm fire payı verilir. Bu ölçüde renkli yün iplerden üçlü saç örgüsü örülür.

9 . Hazırlanan saç örgüsü yastuğın çevresine dikilir.

Şirintepe İlköğretim Okulu 8. sınıflar; 8AB şubeleri; çuval kumaş ve tahta boncuklarla yastık yapımında, 6 ders saati süresinde, toplam 62 öğrenci başarılı olmuştur.

Bu çalışmada, dokusal malzemenin bir düzen içinde dağılımı söz konusu.

2.6.31. Kumaş Boyama Tekniği

Hülya Uyar (Şirintepe İ. O.)

Yaş 13

Kullanılacak Araç ve Gereçler:

- 1 . 1, 0 numaralı samur fırça
- 2 . Farklı renklerde kumaş boyaları
- 3 . Beyaz renkte tişört, mendil, kumaş
- 4 . Sarı karbon kağıdı

- 5 . İzola bant
- 6 . Parşömen kağıdı
- 7 . Resim kağıdı
- 8 . Kuru boya, keçeli kalem

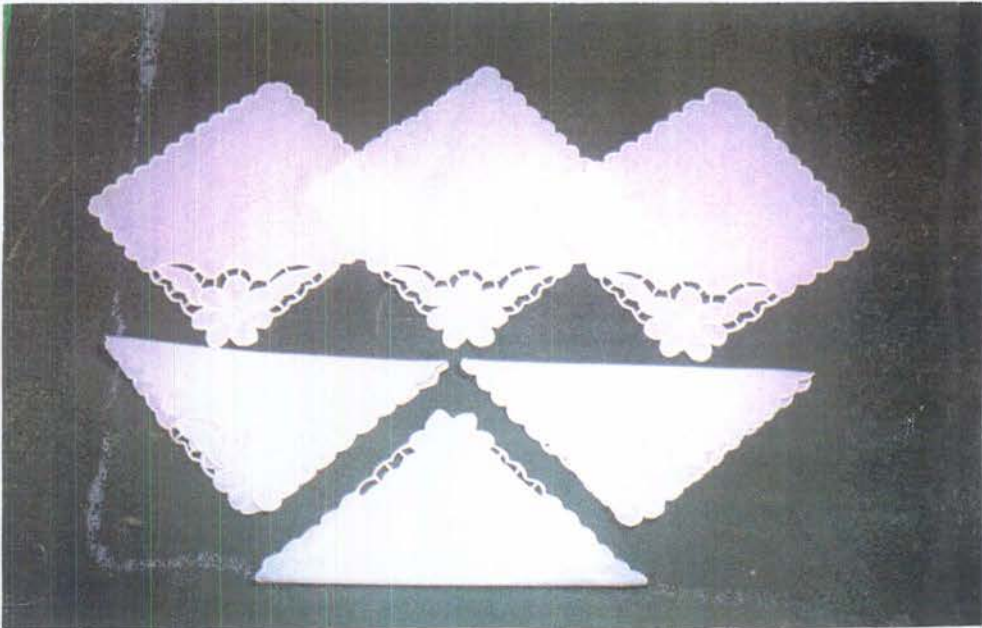
İŞLEM BASAMAKLARI

- 1 . Resim kağıdına konu çizilip keçeli kalem ya da kurukalemle renklendirilir.
- 2 . Kağıttaki konu parşömen kağıdına geçirilir.
- 3 . Parşömen kağıdının altına sarı karbon kağıdı eklenerek tişörtün üstüne koyulur.
- 4 . Kalemle bastırarak resmin kopyası tişörtün üstüne aktarılır.
- 5 . Resim en üstünden ve en açık renkten dışarı taşırmadan boyama yapılır.
- 6 . Kumaş boyasının içine su katılmaz.
- 7 . Boyama bittikten sonra tişört ters çevrilerek kuru ütü ile arkasından sürülerek boyanan yerler sabitleştirilir.

Şirintepe İlköğretim Okulu 7C şubesi; kumaş boyama tekniğinde, 6 ders saati süresinde, toplam 34 öğrenci başarılı sayılmaktadır.

Bu çalışmada gestalt kuralları gereği insanın algılama sistemi şekil ve zemin arasında ayırım yapar. Resimler şekil, beyaz tişört zemin görevini görmüştür.

2.6.32. Kabartma Boyalarla Desenlemeler Yapma

Kullanılacak Araç ve Gereçler:

- 1 . Kumaş
- 2 . Kabartma kumaş boyası
- 3 . Desen
- 4 . Kalem
- 5 . Beyaz karbon kağıdı
- 6 . Tutkal
- 7 . Ütü

İŞLEM BASAMAKLARI

- 1 . Kumaş keseler.
- 2 . Desen beyaz karbon kağıdı ile çizilir.
- 3 . Çizgilerin üzerinden ince fırça ile boyanır.
- 4 . Kuruduktan sonra tersinden ılık ütü ile ütülenir.
- 5 . Kabaran kısımlara beyaz tutkal sürülür.
- 6 . Kurutulur.
- 7 . Küçük nakış makasları ile oyulur. Örtü kullanılmaya hazırdır.

Şirintepe İlköğretim Okulu 8. sınıflar; 8AB şubeleri; kabartma boyalarla desenlemede, toplam 59 öğrenci başarılı olmuştur.

Kabartma boyalarla yapılan çalışmalarda, kumaş üzerinde rölyef etkisiyle oluşturulan dokularla yapılan süslemeler söz konusu.

2.6.33. Ebru Çalışması

Mehmet Şahin (Fatih İ. O.)

Yaş 13

Kullanılacak Gereçler:

1. Pamuklu kumaş
2. 1,5 litre kaynak suyu
3. Kitre 15 cc.
4. Teksir kağıdı
5. Sirke

Kullanılacak Araçlar:

- 1 . Plastik leğen
- 2 . Tel süzgeç ya da tül
- 3 . Damlalık

İŞLEM BASAMAKLARI

- 1 . 1,5 litre kaynak suyunun içine 15 cc.'lik kitre toprak yapmadan yavaş yavaş karıştırılır.
- 2 . Hazırlanan kitre dinlenmeye bırakılır, bir saat boyunca hiç hareket ettirilmez.
- 3 . Üzerindeki kabarcıkları yok etmek için üzerine teksir kağıdı konular ve çekilir.
- 4 . Damlalık ile açık renklerden başlayarak damlatma yapılır.
- 5 . Kontür elde edebilmek için beyaz veya siyah damlatma yapılır.
- 6 . Hazırladığımız desenin üzerine kumaş konular.
- 7 . Kumaş hafifçe kaldırılır. Sirkeli suyun içine batırılır.
- 8 . Kurumaya bırakılır.

Fatih İlköğretim Okulu 7. sınıflar; 7AB şubeleri; ebru çalışmasında, 5 ders saati süresinde, toplam 53 öğrenci başarılı olmuştur.

Bu tür çalışma, ayrıntılı araç gereçleri nedeniyle, atölye olmayan okullarda uygulanma olanağı güç olsa da son derece sanatsal bir nitelik taşır.

2.6.34. Mum Batik Çalışması

Abdullah Şahin (Fatih İ. O.)

Yaş 14

Kullanılacak Gereçler:

- 1 . Pamuklu kumaş
- 2 . 250 gr. balmumu
- 3 . 500 gr. parafin
- 4 . Kumaş boyası
- 5 . Bir kutu raptiye
- 6 . Gazete ve teksir kağıtları (ütülemek için)

Kullanılacak Araçlar:

- 1 . Tahta çerçeve (kasnak)
- 2 . Fırça
- 3 . Elektrik ocağı
- 4 . Mum eritmek için kap
- 5 . Kazan (su kaynatmak için)
- 6 . Plastik leğen ya da kovalar

7. Ütü

İŞLEM BASAMAKLARI

1. Kumaşa desen çizilir.
2. Kumaş çerçeveye gerilir.
3. Elektrik ocağının üstüne, bir kap içinde 1/3 balmumu ve 2/3 oranında parafin konur.
4. Karışım, kap içinde ısıtılarak tamamen sıvı hale getirilir.
5. Karışım, bir fırça ile kumaşta beyaz kalması gereken yerlere sürülür.
6. Mumlama bitince kumaş çerçeveden çıkarılır. En açık renkte birinci boya hazırlanır.
7. Mumlu yerler boya almayacağı için beyaz olarak kalacak ve bütün açık yerler birinci renkle boyanmış olacaktır.
8. Kumaş bol suda yıkayıp, fazla boyası giderilir.
9. Kumaş asılıp kurumaya bırakılır. Tamamen kuruduktan sonra çerçeveye yeniden gerilir.
10. Desene göre birinci renkte kalması gereken yerler mumla kapatılır.
11. Mumlama bitince kumaş çerçeveden çıkarılarak ikinci renkteki boya banyosuna batırılır.
12. En son boyama ve yıkamadan sonra kumaş, gazete kağıtları arasında ütülenir. Ütü kumaştaki mumu eritir ve kağıtlar mumu emer.

Fatih ilköğretim Okulu 8. sınıflar; 8AB şubeleri; mum batik çalışmasında, 6 ders saati süresinde, toplam 55 öğrenci başarılı olmuştur.

Bu çalışmada, kumaşı boyadan çıkarırken doğal olarak sıkma gereksinimi duyulur. Böyle bir durumda parafinde çatlaklar oluşur, boya aralardan kumaşa sızar. Bu durum batıge, ilginç ve estetik bir görüntü verir.

2.6.35. Bağlama Katlama Tekniği

Ümit Özdemir (Fatih İ. O.)

Yaş 12

Kullanılacak Gereçler:

- 1 . Farklı renkte kumaş boyaları
- 2 . Su
- 3 . Pamuklu ip
- 4 . Pamuklu kumaş

Kullanılacak Araçlar:

- 1 . Boyaları koymak için üç ayrı kap
- 2 . Plastik eldiven

İŞLEM BASAMAKLARI

- 1 . Kumaş pamuk iplikle bağlanarak suyun içinde bekletilir.
- 2 . Plastik eldivenler ele geçirilir.
- 3 . Islatılan kumaş alınır ve sıkılır.
- 4 . Açık renk boyadan başlanarak yedirilerek bastırılır.
- 5 . Bir saat bekletilir.
- 6 . İplik çözülerek kurumaya bırakılır.

Fatih İlköğretim Okulu 6. sınıflar; 6ABC şubeleri; bağlama katlama tekniğinde, 4 ders saati süresinde, toplam 82 öğrenci başarılı olmuştur.

Bu çalışma simetri, ritim ve biçimin sanatsal değer olarak önemsendiği renkli bir

süsleme tekniğidir.

2.6.36. Bağlama Batik ile Tişört Boyama

Mukaddes Alpak (Fatih İ. O.)

Yaş 13

Kullanılacak Gereçler:

- 1 . 1 adet pamuklu beyaz tişört veya atlet
- 2 . 1 litre kaynak suyu
- 3 . 1 paket renkli toz kumaş boyası
- 4 . 1 çay bardağı sirke
- 5 . Cam bilye
- 6 . 1 çay kaşığı tuz

Kullanılacak Araçlar:

- 1 . Boya kaynatılacak kazan ya da kova
- 2 . Küçük tüp
- 3 . Karıştırmaya yarayacak çubuk

İŞLEM BASAMAKLARI

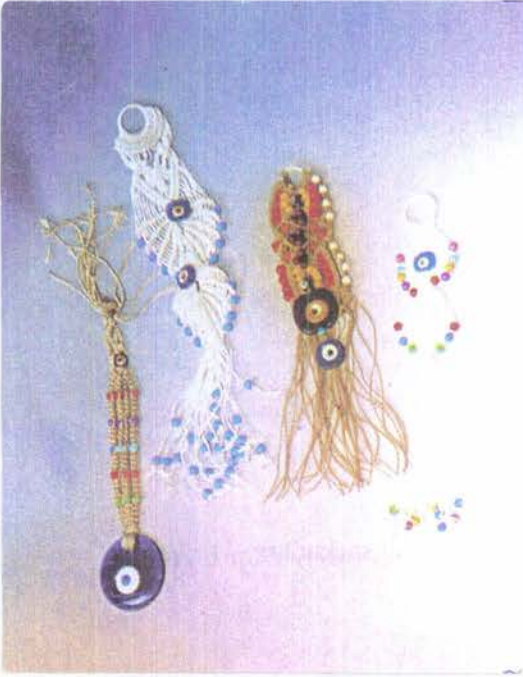
- 1 . Beyaz tişörte bilyeler koyularak bağlanır.
- 2 . Kaynak suyu kazanın içine konur ve küçük tüpün üzerine koyularak kaynatılır.
- 3 . İstediğimiz bir renkteki kumaş boya suyun içine karıştırılır.

- 4 . Kazanın içine sirke ve tuz ilave edilir.
- 5 . Kaynamakta olan suyun içine tişört atılır.
- 6 . Çubukla tişört karıştırılır.
- 7 . Kaynayan boyadan çıkarılarak bol soğuk suda durulanır.
- 8 . Yarım saat sonra ipler çıkarılır.
- 9 . Kurumaya bırakılır.

Fatih İlköğretim Okulu 7. sınıflar; 7AB şubeleri; bağlama batik ile tişört boyamada, 6 ders saati süresinde, toplam 53 öğrenci başarılı olmuştur.

Bu çalışmada, çizgi ve dokusal özellikler belirli bir merkezden çıkarak içeriye ve içerden dışarıya hareket ediyor. Farklı görünümler öğrencilere heyecan vermiştir.

2.6.37. Makrame Pano Yapımı

7. sınıftan bir grup öğrenci çalışması

Kullanılacak Gereçler:

- 1 . İp (makrame ipe, sicim vb.) 1,5x12=18 metre
- 2 . Boncuklar; Göz boncuğu, mavi, lacivert, yeşil, beyaz, koyu sarı, açık sarı, kırmızı gibi renklerde püskülde kullanılacak diğer boncuklar

Kullanılacak Araçlar:

- 1 . 1 adet çivi (duvarda veya başka bir yerde dayanağaç olarak kullanmak için)

İŞLEM BASAMAKLARI

- 3 . Kullanılacak makrame iplerinden 1,5 metre uzunlukta 12 adet ip kesilir.
- 4 . Kesilen iplerin her biri ile tahtada açılan deliklere 12 adet bağlama düğümü yapılır.
- 5 . Hazırlık düğümleri ile üç sıra kare düğüm çalışılır.
- 6 . Kare düğüm ve sarma düğüm teknikleri ve aksesuar olarak kullanılacak boncuklar da uygun şekilde kullanılarak pano tamamlanır.
- 7 . Panonun uçlarındaki ipler aynı boyda kesilir. İstenirse saçaklar olduğu gibi bırakılıp, iplerin ucuna boncuk bağlanabilir. Ya da ipe boncuk geçirilip, uçları sarılıp bağlanabilir.

Makramelerde;

- Kare düğüm
- Kare düğüm ile örümcek örgü oluşturma
- Fiyonklu şerit
- Sarma düğüm
- Şerit bağlama gibi düğüm çeşitleri kullanılır. ⁶¹

Fatih İlköğretim Okulu 7. sınıflar; 7AB şubeleri; makrame pano yapımında, 6 ders saati süresinde, toplam 53 öğrenci başarılı olmuştur.

Bu çalışmada, öğrencilerin tekrar yoluyla beceri elde etmeleri söz konusudur. Öğrencilerde madde uygulamalarına bağlı bilgiler edinme isteği görülmüştür.

Araştırmaya göre, öğretmenlere yönelik olarak şu tür öneriler getirilmiştir:

- Programda İş ve Teknik Eğitimi dersi, biçimlendirme işlerinde tekstil ve dokumadan yararlanırken sınıflarda bilgi düzeyinden çok, uygulama düzeyinde öğretilebilecek bir biçimde program içeriğine yansıtılmalıdır.
- Verilen çalışmaların değerlendirilmesinde öğrencinin bulunduğu gelişim basamağı dikkate alınmalıdır.
- Çalışmalarda, yaratıcılığı geliştirme yolu seçilmeli, öğrencilerin yeteneklerini kullanabileceği öğrenme koşulları yaratılmalıdır.
- Tekstil ve dokuma konusu, her sınıf düzeyinde ele alınarak işlenmelidir.
- Sınıf ortamında, öğrencileri etkin kılacak amaca uygun yöntem ve teknikler kullanılmalıdır.
- Öğrencilerin kendine özgü temel değerlerinin geliştirilmesine ve artan kültürleriyle ileriye yönelik, gelişmiş, toplumca benimsenebilen sanat veya işlevsel ürünler yaratma çabalarına öğretmenlerin ışık tutması gerekmektedir.

⁶¹ F. Atay, **Temel Makrame**. (İstanbul: Dilem Yayınevi, 1997), s.28

SONUÇ

İlköğretim okulları İş ve Teknik Eğitimi dersinde iplik ve kumaş parçalarından yararlanarak Sarıcakaya Fatih İlköğretim Okulu ve Eskişehir Şirintepe İlköğretim Okulu 10-14 yaş grubundaki öğrencilere tekstil ve dokuma ile ilgili farklı tasarımlar uygulatılmıştır.

2000-2001 Eğitim ve Öğretim yılında, Sarıcakaya Fatih İlköğretim Okulu ve Eskişehir Şirintepe İlköğretim Okulu'nda uygulatılan çalışmalar; renkli kağıtlarla hasır dokuma, renkli kağıtlarla değişik biçimde keserek dokuma, basit dokuma tezgahı yapma, Çerçeve tezgahı yapma, üçlü düz örgü yapma, kemer dokuma, boncuklarla çiçek dokuma, karton üzerine desen, rafya ile kutu yapma, etamin üzerine tığ ile dokuma, etamin pano çalışması, filografi, haraşo ile örülmüş çuval ipinden çanta, çuval kumaş ve tahta boncuklarla yastık yapma, kumaş boyama tekniği, kabartma boyalarla yapılan desenlemeler, ebru çalışması, mum batik çalışması, bağlama katlama tekniği, bağlama batik ile tişört boyama ve makrame yapımıdır. Bu çalışmalardan elde edilen sonuçlar, işlem basamaklarından sonra verilmiştir.

İplik ve kumaş parçalarının her zaman bulunabilir ve ekonomik bir malzeme olması sebebiyle malzemelerin deneme zenginliği kullanılarak, öğrencilerin düşünme, sezme kabiliyetlerini, anlama ve ifade etme becerilerini kolaylaştırarak geliştirme olanağı bulunmuştur.

Sanat eğitiminde, uygulamalı alan içerisinde yer alan üç boyutlu çalışmalar; en, boy ve yüksekliği olan nesnelere yapılan sanatsal çalışmaları kapsar. Tekstil ve dokuma çalışmaları üç boyutlu çalışmalardır. Üç boyutlu çalışmalar; serbest biçimlendirme, yapı-biçim (form-inşa), teknik ve fizik ile ilgili çalışmalar olarak kümelendirilir.

Serbest biçimlendirmeye yönelik çalışmalar; öğrencinin düşgücünü ve coşkusunu kullanmasını, kendi kendini olumlamasını, yaratıcılığını geliştirmesini, anlatım ve görsel algısının gelişimini sağlar. Yoğrumsal özelliği olan nesnelere, kağıt ve benzeri olan nesnelere ve artık araç-gereç dediğimiz nesnelere yapılan çalışmaları kapsar.

Yapı-biçim çalışmaları, sanat ilkelerinden denge ve birliği önemseyen, öğrenilmesini hedefleyen çalışmalardır. Sanat öğelerinden de biçimi önemser. Proje çalışması olarak yapıldığında başarı artar. Doğrudan denge çalışması yaptırılabilir gibi bir ev maketi, çiftlik, gökdelen vb. çalışmalarda yaptırılabilir. Geometrik ve sert nesnelere kullanımını içerir.

Yaşam bilgisi, teknik ve fizik bilgilerinin kullanımını gerektiren, su, elektrik,

hava, rüzgar gibi doğa güçlerinden yararlanılmayı hedefleyen üç boyutlu çalışmalar, kullanılan nesne ile olan etki-tepki ilişkilerinin öğrenilmesini de hedefler.

Öğrencilere uygulatılan tekstil ve dokuma çalışmaları, üç boyutlu çalışmalardan serbest biçimlendirmeye yönelik çalışmalar içinde yer almaktadır.

Gestalt kuralları gereği algısal örgütlenme yasaları öğrenmeyi açıklamaya yardım edici yasalardır. Tekstil ve dokuma çalışmalarında var olan özellikler gestalt yasaları ile açıklanabilir. Bu açıklayıcı yasalar aşağıda belirtilmiştir.

1. Şekil - zemin ilişkisi

İnsanın algılama sistemi şekil ve zemin arasında bir ayırım yapar. Örneğin; bu sayfada okumakta olduğunuz yazılar şekil, yazının arkasındaki beyaz sayfa ise zemindir. Şekil, bireyin, dikkatinin üstünde odaklaştığı şeydir. Şekil, zeminden daha dikkat çekici, daha çarpıcı özelliklere sahiptir.

2. Yakınlık yasası

Organizma bir alandaki öğeleri, nesnelere birbirlerine olan yakınlıklarına göre gruplandırarak algılama eğilimindedir. Örneğin müzikteki ritm algılaması, zaman içinde birbirine değişik yakınlıklarda bulunan vuruşlara dayalıdır.

3. Benzerlik yasası

Şekil, renk, doku, cinsiyet vb. pek çok özellik bakımından birbirine benzer maddeler birlikte gruplanarak algılanma eğilimindedirler.

4. Tamamlama yasası

Organizma, tamamlanmamış etkinlikleri, şekilleri, sesleri tamamlayarak algılama eğilimindedir. Böylece, organizma iyi, tam, simetrik bütünlere, şekillere, biçimlere kısaca, iyi gestalta ulaşmaktadır.

5. Devamlılık yasası

Aynı yönde giden noktalar, çizgiler, vb. birimler birlikte gruplanarak algılanma eğilimindedir.

6. Basitlik yasası

Bu yasaya göre, diğer unsurlar eşit olduğu takdirde, birey basit, düzenli bir şekilde organize edilmiş figürleri algılama eğilimindedir. Bu yasa da, algılamanın simetrik, düzenli, düzgün olan iyi bir biçime, şekile, bütüne doğru olduğunu göstermektedir.⁶²

⁶² N. Senemoğlu, **Gelişim Öğrenme ve Öğretim**. (Ankara: Ertem Matbaacılık, 1997), s.247-251

Algılamada basitlik, benzerlik, yakınlık, devamlılık, şekil-zemin ilişkileri önemlidir. Bu durumda, öğretmenin dönem başında öğrenciye önce bütün olarak dersin temel çerçevesini, organize edilmiş anlamlı bir bütünlük içinde vermesi, gözden geçirmesi, daha sonra ayrıntıya inmesi gerekmektedir. Böylece öğrencinin dersin fonksiyonunu ve konular arasındaki ilişkileri bir bütün olarak anlamasına yardım etmiş olur. Ayrıca konuların bilinenden bilinmeyene doğru aşamalandırılması devamlılığı sağlamakta algılamayı dolayısıyla da öğrenmeyi kolaylaştırmaktadır.

İş ve Teknik Eğitimi dersinde uygulama yapılan öğrenci grubunun, çalışmanın amaçlarını kavrayarak uygulayabildikleri ve yararlanabildikleri gözlenmiştir.

İş ve Teknik Eğitimi dersinde, tekstil ve dokumadan yararlanma konusunda öğrencilere ayrıntılı bilgiler vermek yerine, öğrencileri araştırmaya ve uygulamaya yönlendirmek esas alınmıştır. Yapılan uygulamalar, öğrencilerin yeteneklerini ortaya çıkarmalarını ve yaratıcı özelliklerini geliştirmelerini sağlamaktadır.

Öğrencilerin, kendilerindeki yaratıcılık gücünün farkına varmalarını sağlamak ve öğrenmeyi yaşanan biçime getirmek amaç olarak alınmıştır. Bu amaca, uygulamalı bir öğretim yönteminin uygulanması ile varılmıştır.

Yapılan uygulamaların, öğrencilere kazandırdığı becerileri, hayata veya bir üst öğrenime hazırlanması bakımından önem taşımaktadır.

Öğrencilerin çalışmalarında biçim zenginliği, kişiye özgünlük, değişkenlik, etkileyicilik, net kavrayış, estetiksel duyarlılık, ekonomik tutum, düzenlilik, çaba gösterme, denemeci tavır, araç gereç kullanımında yeterli yenilikler peşinde olmak gibi olumlu özelliklerin olması değerlendirmede olumlu ölçütler olarak düşünülmüştür.

Tüm bu verilerden yola çıkılarak araştırmanın amaçları doğrultusunda, öğrencilerin tekstil ve dokuma çalışmalarındaki tüm uygulamalarında anlatım, soru-cevap, tasarlama ve deneme-yanılma yöntemleri uygulatarak, yaratıcı tasarımların ortaya çıkmasıyla sonucun uygun olduğu görülmüştür.

ÖNERİLER

Araştırma sonuçlarına dayalı olarak İş ve Teknik Eğitimi derslerinde tekstil ve dokumadan yararlanırken konunun etkililiği ve sürekliliğini sağlamak için yapılması gerekenlere ilişkin şu öneriler getirilmiştir.

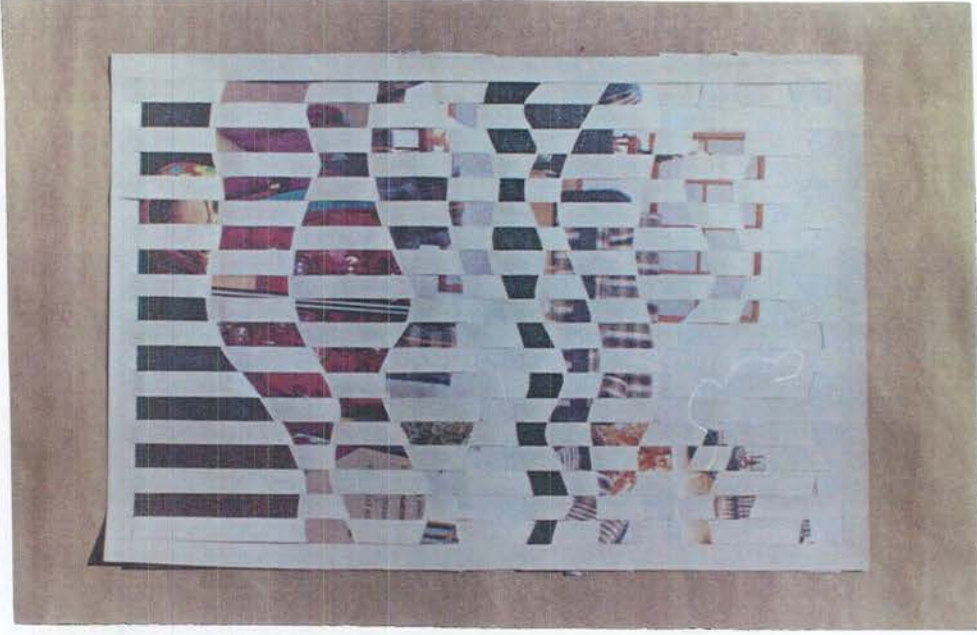
- Ders kitaplarında, tekstil ve dokuma konusunda farklı teknikleri içeren uygulamalara yer verilmelidir.

- Milli Eğitim Bakanlığı ve üniversitelerin işbirliği ile tekstil ve dokuma ile ilgili tekniklerin öğretildiği kurslar düzenlenerek öğretmenlerin bu konuda daha da bilinçlenmelerine yardımcı olunmalıdır.

- İlköğretim okullarında İş ve Teknik Eğitimi dersi Resim-İş öğretmenlerine verildiği için, resim-iş öğretmenlerinin bu alana giren plastik işleri, yapıcılık, sıhhi tesisat işleri, boya badana ve cila işleri, basit elektrik devreleri ve elektrik tesisatçılığı, elektrik motorları, basit elektronik devreler, teknik resim, ağaç işlerinde kesme oyma işleri, ağaç işlerinde birleştirme, kakmacılık, metal işleri, metallerde birleştirme, cilt işleri gibi konuları araştırmaları gerekmektedir.

EKLER

Fotoğraflar Fatih İlköğretim Okulu ve
Şirintepe İlköğretim Okulu öğrencilerine aittir.

Melek Çakar (Fatih İ. O.)

Yaş 11

Aynen tekrarlar, monoton bir anlatım ortaya çıkaracağından farklı kesimlere başvurulmuştur. Farklı kesimler bütüne etkileyici bir görüntü vermiştir.

4. sınıftan bir grup öğrenci çalışması

Yaş 10

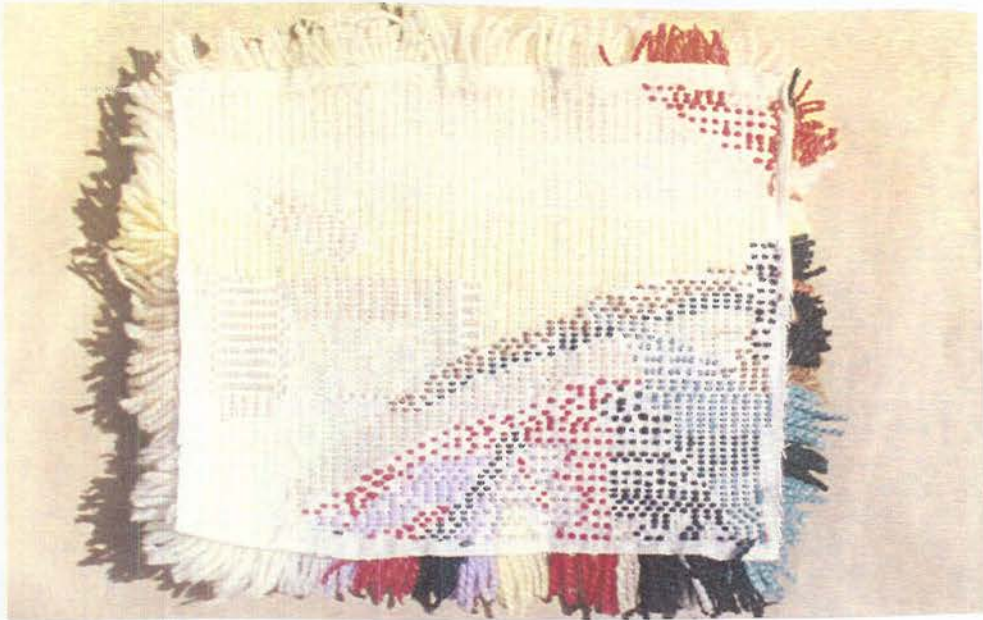
10 yaş grubuna uygulatılan küçük dokuma çalışmaları öğrencilere tekrar yoluyla el becerisi kazanmalarına yardımcı olmuştur. Boyutların küçük tutulması, öğrenciye bıktırıcı gelmemesi açısından uygun görülmüştür.

Hatice Aydın (Şirintepe İ. O.)

(Yaş 10)

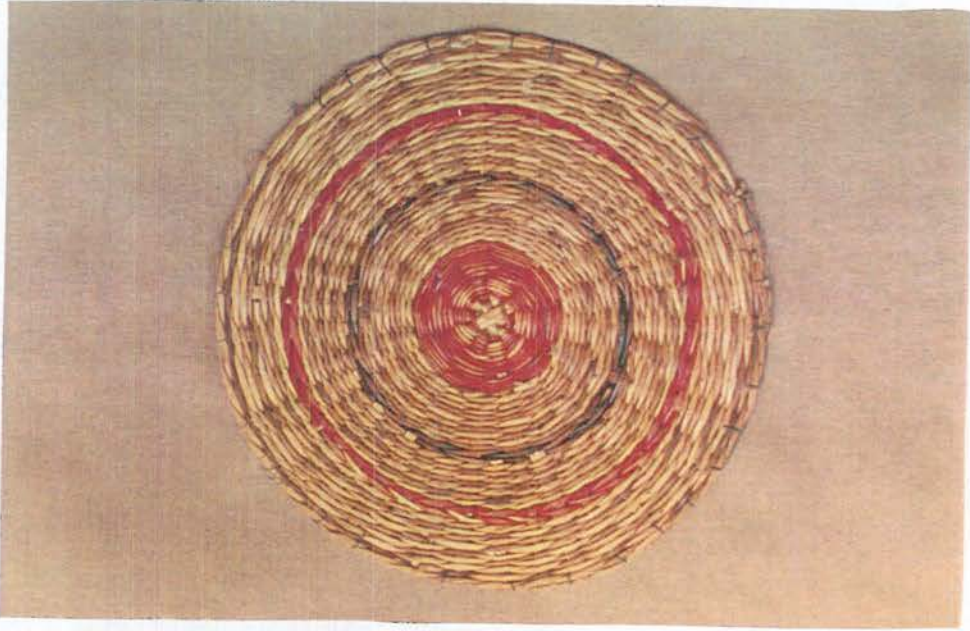
Tam tekrar, ritim, simetri ve dokunun önemsendiği bir çalışma. Aynı zamanda, renkli iplerle motifler oluşturma, öğrencinin hayal gücünü geliştirici bir çalışmadır.

İsmet Sarı (Şirintepe İ. O.)

(Yaş 14)

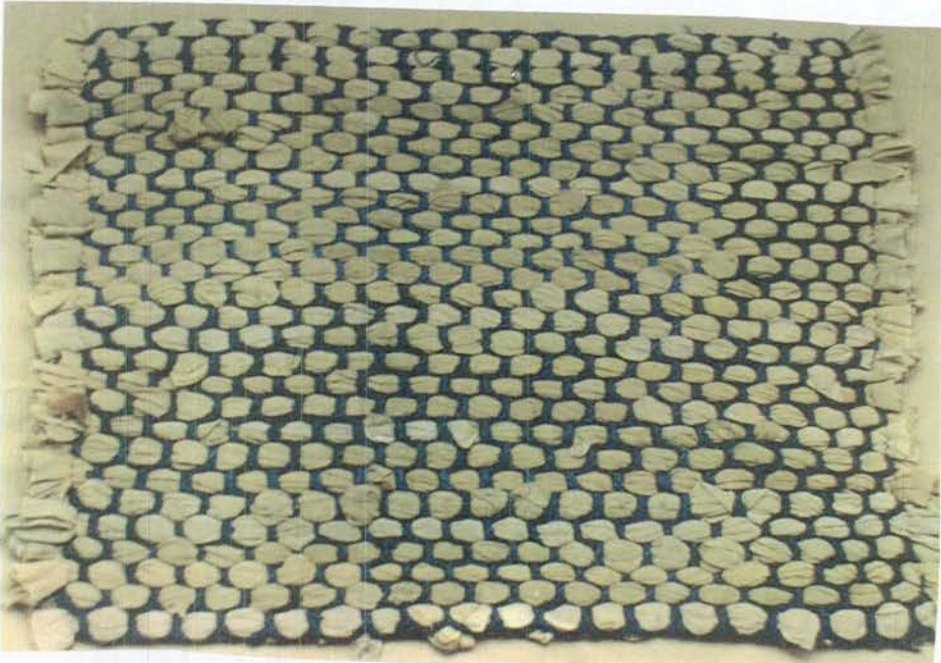
Bu çalışmada, yüzey üzerindeki noktaların yoğunluk şiddeti, renklerdeki toplanma-dağılma hızı simetrik olmayan bir görüntü oluşturmuştur.

İbrahim Irmak (Fatih İ. O.)

Yaş 14

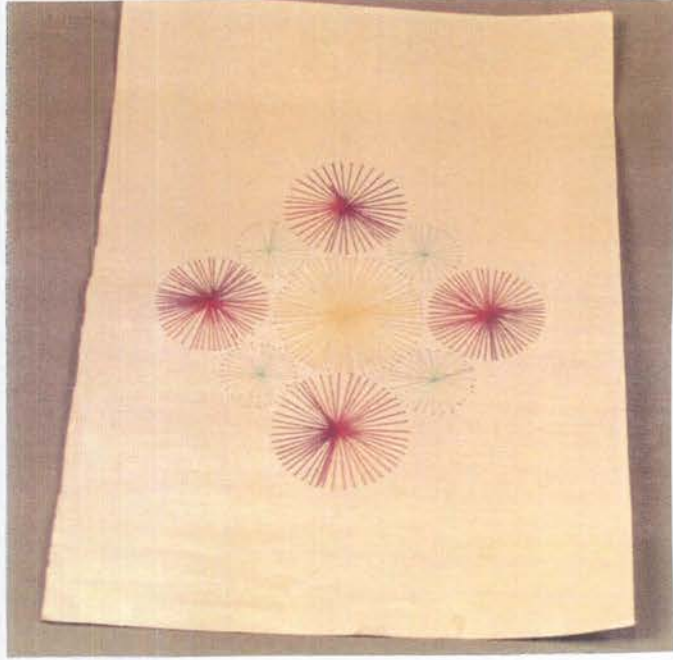
Çalışmalardaki ritim, doku ögesi öğrencilerin göz eğitimlerinde olumlu aşamalar yapmalarına yarar sağlamıştır.

Ayşe Özdemir (Fatih İ. O.)

Yaş 14

Artık malzeme olan eski ince çorapların kesilerek filenin aralarından geçirilmesiyle oluşturulmuş bir çalışma. Bu çalışmada, artık malzemenin eğitsel değeri görülmektedir.

Musa Altun (Şirintepe İ. O.)

Yaş 10

Bu çalışmada, karton ve ip kullanılarak, ritmik tekrarların düzene çizgisellik ve hareket kazandırdığı görülüyor.

Neslihan Kayar (Şirintepe İ. O.)

Yaş 13

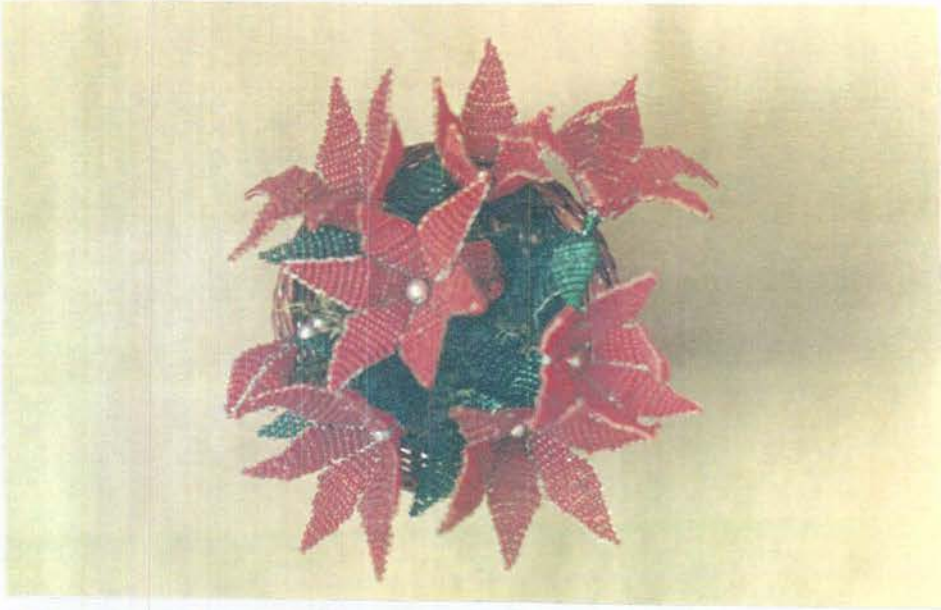
Bu tür çalışmalar, öğrencilerin el becerilerini ve hayal güçlerini geliştirmede yardımcı olur.

Osman Taban (Şirintepe İ. O.)

Yaş 12

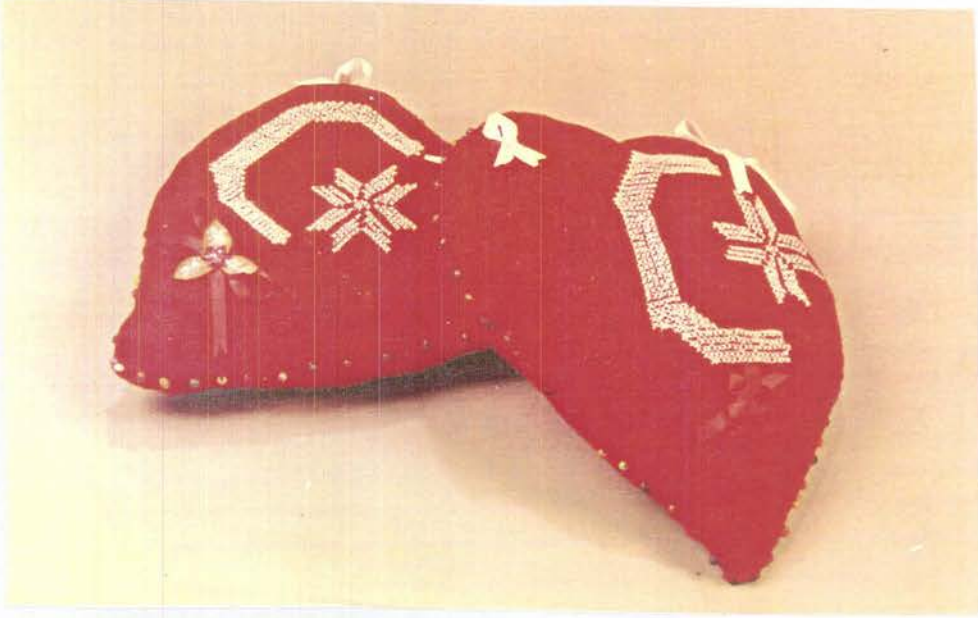
Bu çalışma, öğrencilerin elle dokunma yöntemiyle dokuyu hissettikleri bir ürün.

Dilek Özhan (Şirintepe İ. O.)

Yaş 14

İnce tel ve boncukların yardımıyla yapılan anlatımın önemsendiği, çiçek çalışması

Zeynep Demirtaş (Şirintepe İ. O.)

Yaş 14

Böyle bir çalışmanın önceden iyi tasarlanması gerekir. Plansız işe koyuluş malzemenin ziyan olmasına yol açabilir.

Çiğdem İyigün (Şirintepe İ. O.)

Yaş 13

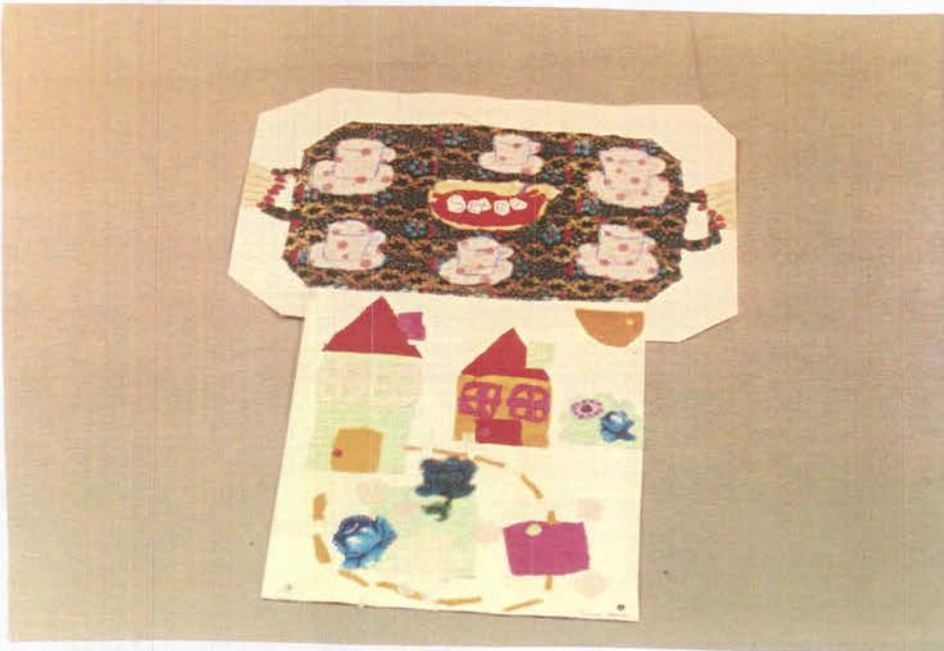
Bu tür çalışmalarda, öğrencilerde, süslemeye giden ilk bilinçli eğilimler ve maddenin uygulanmasında bilgiler edinme isteği görülmüştür.

Tuğba Gürcan (Şirintepe İ. O.)

Yaş 13

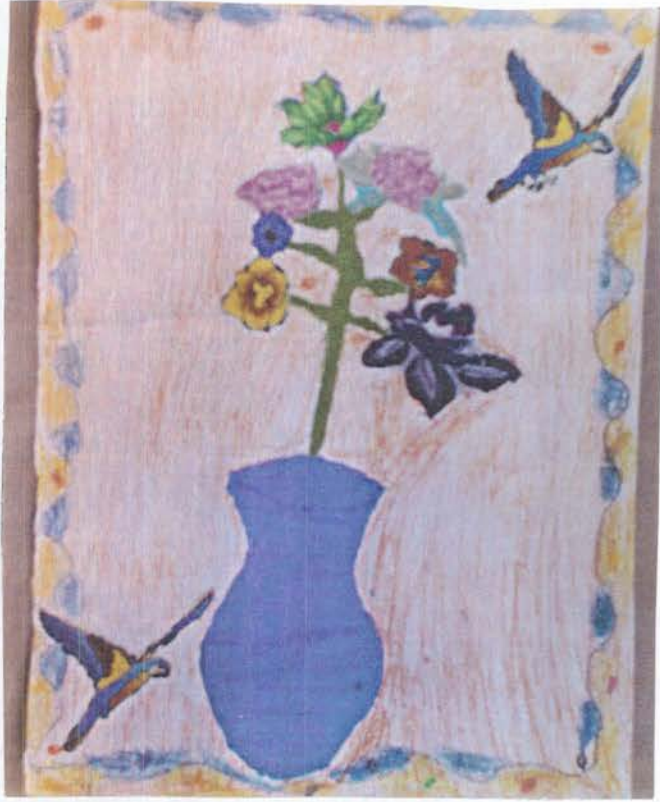
Bu çalışmada leke, biçimler ve renk parçaları farklı ama dengeli bir anlatım ve ilişki içinde yer almıştır.

Zeynep Atıcı (Fatih İ. O.)

Yaş 10

Bu çalışmada, örtme yöntemiyle yani örtülen biçim büyüklük ve küçüklüğüne bakılmaksızın örten biçime göre geri plandaymış gibi bir etki verilmeye çalışılmıştır.

Şerafettin Poyraz (Şirintepe İ. O.)

Yaş 10

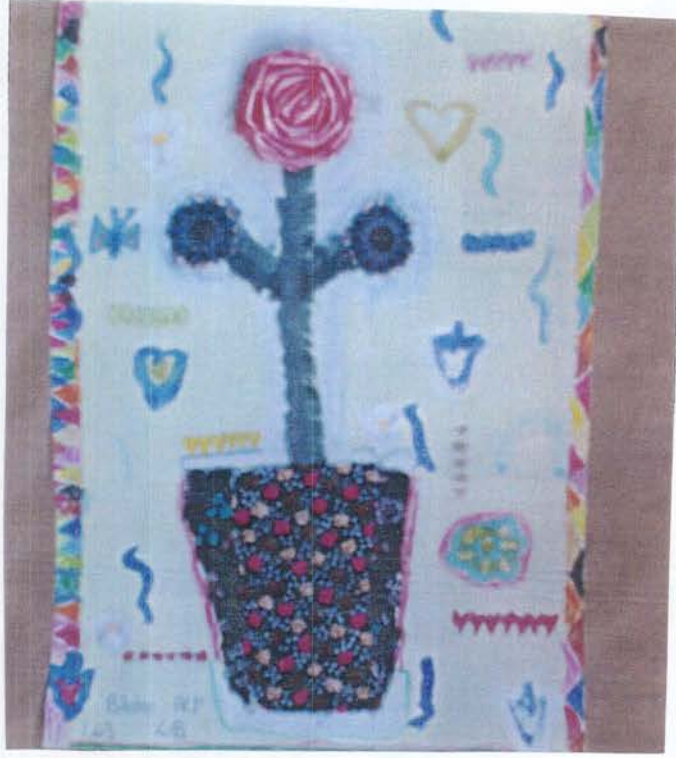
Desenli ve dokulu kumaşların bir hayal gücü kaynağı olduğu görülüyor.

Özge Çetin, Nesrin Demir (Şirintepe İ. O.)

Yaş 10

Bu tür çalışmanın ortaya koyduğu görüntü, kumaşların aralarındaki renk uyumu ve dokusu nedeniyle ilgi çekicidir.

Bihter Alp (Şirintepe İ. O.)

Yaş 10

Bu çalışmada, herkesten farklı olmanın, farklı hareket etmenin ve taklitçi olmamanın da bir yaratıcılık olduğu hissediliyor.

Bulut Önal, Bilal Semerci (Şirintepe İ. O.)

Yaş 11

Bu çalışmada, desenli kumaşlar kağıda yapıştırılarak devamı sağlanmıştır.

Burak Gökbulut (Şirintepe İ. O.)

Yaş 13

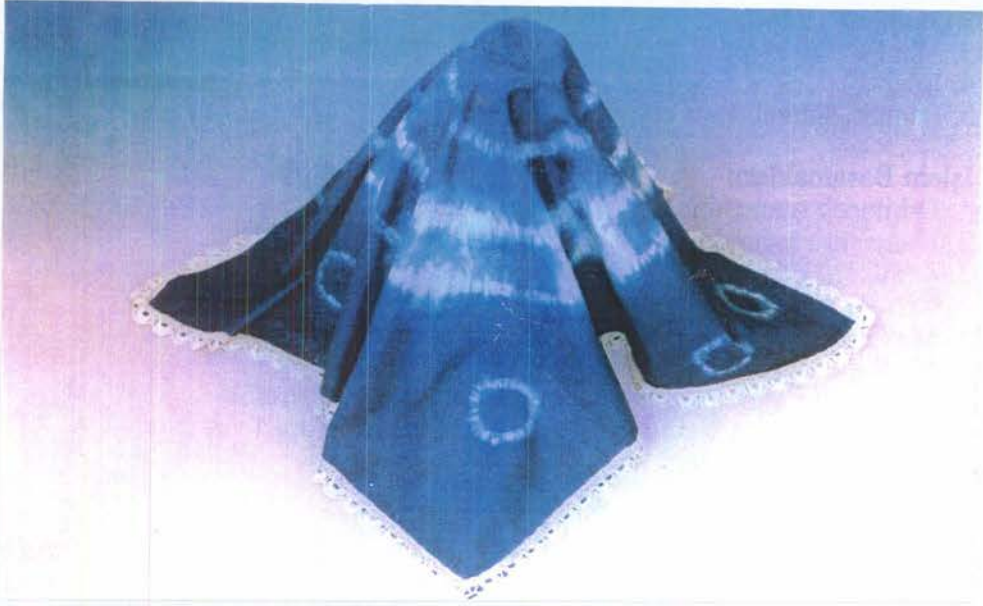
Bu çalışmada, zıt, çarpıcı renklerin kullanımıyla oluşan kumaş boyamada süsleyici özellik görülüyor.

7. sınıftan bir grup öğrenci çalışması

Yaş 13

Bu tür konular öğrencinin formları sezmesi için programa alınır. Çalışmayı iki eliyle oluştururken formu algılar. Form sezgisi giderek artar ve bilinçlenir.

İbrahim Keskin (Fatih İ. O.)

Yaş 14

Bağlama batik tekniği, biçimlerdeki oran farklılıkları ve düzende hareketli bir anlatımı sergiliyor.

Bilge Dalgıç (Şirintepe İ. O.)

Yaş 13

Bu çalışmada, parçalar halinde kesilmiş kumaşları renklerine ve desenlerine göre birleştirerek işe başlanır. Öğrencilerin çalışmalarına karışmadan bu yöntemin olanaklarını kendi başlarına özgürce keşfetmeye bırakmak onların yaratıcı güçlerini artırmaktadır.

Murat Fidan (Fatih İ. O.)

Yaş 14

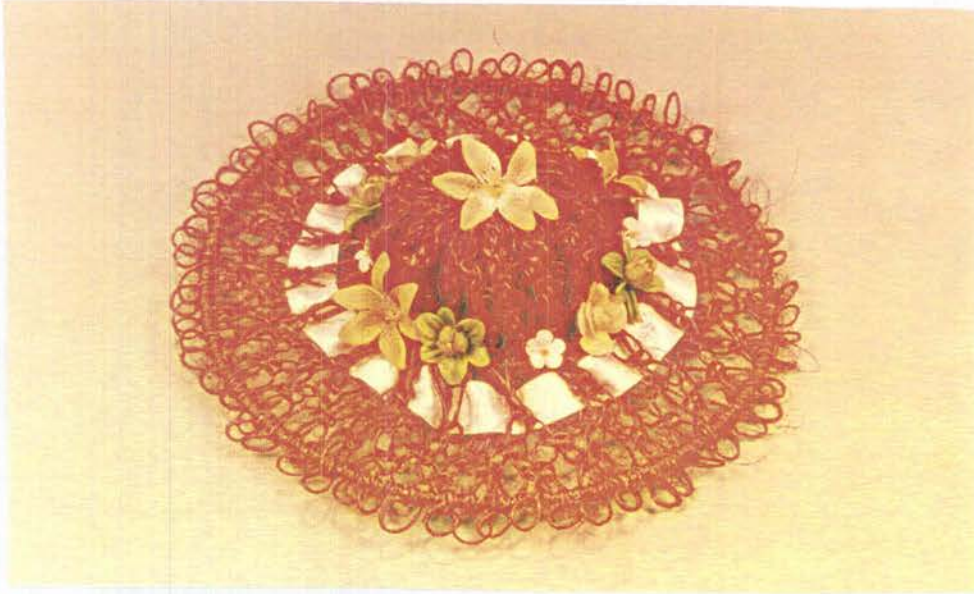
Mum batık çalışmasında, yüzeylerdeki büyük, küçük biçimler arasındaki ilişkiler, müzikteki farklı değer ve ölçüdeki seslere benzemektedir. Parafinden dolayı oluşan çatlaklar batığe, ilginç ve estetik bir görüntü vermiştir.

6. sınıftan bir grup öğrenci çalışması

Yaş 12

Aynı türdeki öğelerin ritmik tekrarı söz konusu. Bu tür çalışmalar öğrencilere doğada rastlayacağı ritmik öğeleri farketmesine ve benimsemesine yardımcı olacaktır.

Cennet Doğruparmak (Şirintepe İ. O.)

Yaş 13

Bu tür çalışmalar, öğrencinin el becerisi ve hayal gücünü pekiştirirken onun daha yaratıcı olmasını sağlar.

Zülfiye Kabadayı

Yaş 14

Bu çalışmada, birbirinin tekrarından oluşmuş motiflerden meydana gelen ritim ve farklı malzemelerin birlikte kullanımından oluşan bütünlük söz konusu.

KAYNAKÇA

- Arseven, Celal Esad. **Sanat Ansiklopedisi**. İstanbul: Maarif Basımevi, 1958.
- Atalayer, Faruk. **Temel Sanat Öğeleri**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi, 1994.
- Atay, Fatma. **Temel Makrame**. 3. Basım. İstanbul: Dilem Yayınevi, 1997.
- Aytaç, Çetin. **Orta Dereceli Kız Teknik Öğretim Okulları El Dokumacılığı**. Birinci basım. İstanbul: M.E.B., 1982.
- Barışta, H. Örcün. **Türk İşleme Sanatı Tarihi**. Ankara: Gazi Eğitim Fakültesi Yayın No:5, 1984.
- Bigalı, Şeref. **Resim Sanatı**. Ankara: Şafak Matbaası, 1984.
- Coşkuner, Süreyya. **Renkler ve Kişiliğiniz**. İzmir: Site Ofset Ambalaj Sanayi ve Ltd. Şti., 1995.
- Derman, M. Uğur. **Türk Sanatında Ebru**. İstanbul: Ak Yayınları, 1977.
- Doğan, Hıfzı ve Ali Şahin Kesen. **Özel Öğretim Yöntemleri. İş Eğitimi**. Eskişehir: Etam, 1987.
- Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi**. İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları. 1., 2. Ciltleri, 1997.
- Editori, Fabbri. **Pratik El Kitapları Dizisi, Kumaş Çiçekler 1**. Türkiye Baskısı. İstanbul: Asır Matbaacılık Ltd., 1998.
- Ertürk, Selahattin. **Eğitimde Program Geliştirme**. Ankara: Yelkentepe Yayınları, 1986.
- Gökaydın, Nevide. **Eğitimde Tasarım ve Görsel Algı**. Ankara: Sedir Yayınları, 1990.
- Gökaydın, Nevide Hidayet Telli ve Olcay Tekin. **İş ve Teknik Eğitimi**. Beşinci Basım. İstanbul: M.E.B., 1982.

Güngör, Hulusi. **Temel Tasar.** İkinci basım. İstanbul: Afa Matbaacılık, 1983.

İşingör, Mümtaz ve Erol Eti, Mustafa Ashier. **Temel Sanat Eğitimi.** Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1986.

İlköğretim Okul Programı. İkinci basım. Ankara: M.E.B. İlköğretim Genel Müd., 1995.

Karasar, Niyazi. **Araştırmalarda Rapor Hazırlama.** Sekizinci basım. Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd. Şti., 1996.

_____. **Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler,** Yedinci basım. Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd. Şti., 1996.

Mesleki ve Teknik Öğretim Okul ve Kurumlarında Tekstil Eğitimi. İstanbul: M.E.B., 1995.

Özdikiş, Sadiye Yaşar. **8 Yıllık İlköğretim Okullarında Ev Ekonomisi.** Eskişehir: ETAM A.Ş. Matbaa Tesisleri, 1998.

Senemoğlu, Nuray. **Gelişim Öğrenme ve Öğretim.** Ankara: Ertem Matbaacılık, 1997.

Teknik Eğitimi; Dünü Bugünü ve Geleceği. Teknik Eğitim Ulusal Kongresi Bildirileri. İstanbul Teknik Üniversitesi, 1983.

Theulet, Bernadette. **Artık Malzeme ile El Becerileri.** Türkiye Yayın Hakları: Milliyet Yayınları, Doğan Egmont Yayıncılık A.Ş. Akan Ajans, 1997.

Togay, Abdullah. **İlköğretim İş Eğitimi.** İstanbul: Yıldırım Yayınları, 2000.

Varış, Fatma. **Eğitim Bilimine Giriş.** Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1991.

Yağan, Şahin Yüksel. **Türk El Dokumacılığı.** Birinci basım. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1978.

Yıldırım, Ramazan. **Yaratıcılık ve Yenilik.** Birinci basım. İstanbul: Sistem Yayıncılık, 1998.